

Femmes fatales

**Een structuralistische, rationalistische en culturalistische
kijk op de opkomst van vrouwelijk zelfmoordterrorisme**

Lindy Peijnenburg - 3113345
Masterscriptie Internationale betrekkingen in historisch perspectief
Universiteit Utrecht

Begeleidend docent: Prof. dr. Bob de Graaff
Tweede beoordelaar: Dr. Jacco Pekelder

April 2012

Femmes fatales

Een structuralistische, rationalistische en culturalistische kijk op de opkomst van vrouwelijk zelfmoordterrorisme

Masterscriptie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht

April 2012

Lindy Peijnenburg – 3113345

Begeleidend docent: Prof. dr. Bob de Graaff

Tweede beoordelaar: Dr. Jacco Pekelder

Foto voorblad: 'Female Suicide Bomber Kills Shiite Pilgrims in Baghdad', Bagdad, 4 januari 2009, Wathiq Khuzaiie / Getty Images.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. De lange aanloop naar de vrouwelijke zelfmoordterrorist	12
2.1 De Assassijnen: aloude zelfmoordterroristen (1090 – 1256).....	12
2.2 Lidwina van Schiedam: vroege martelares (1380 – 1433).....	15
2.3 Vrouwen in vier golven van modern terrorisme.....	17
2.3.1 <i>De anarchistische golf (1880-1920): Vera Zasoelitsj</i>	19
2.3.2 <i>De antikoloniale golf (1920 – 1960): Zohra Drif</i>	21
2.3.3 <i>De nieuw linkse golf (1960 – 1985): Susanna Ronconi</i>	25
2.3.4 <i>Religieus terrorisme (1979 – heden): Hanadi Jaradat</i>	27
2.4 Conclusie.....	33
3. De noodzaak van verschillende perspectieven	34
3.1 Structuralisme en de invloed van/op de samenleving.....	36
3.1.1 <i>Het belang van sociaal-economische omstandigheden</i>	36
3.1.2 <i>Structuralisme en de uitbuiting van grieven in de samenleving</i>	38
3.2 Rationalisme: de organisatorische voordelen van zelfmoordterrorisme	41
3.2.1 <i>Zelfmoordterrorisme als strategisch signaal</i>	42
3.2.2 <i>Zelfmoordterrorisme als wapen in de ‘war for public support’</i>	45
3.2.3 <i>Tactische en psychologische voordelen</i>	46
3.3 Culturalisme: het individu en de martelaarscultus.....	48
3.3.1 <i>Vier categorieën zelfmoordterroristen</i>	49
3.3.2 <i>Terrorisme: een uiting van cultuur?</i>	51
3.3.3 <i>Cultural framing en de heroïek van de martelaar</i>	55
3.4 Verbanden tussen de verklaringen	60
4. Een theoretische kijk op vrouwelijk zelfmoordterrorisme	62
4.1 Structuralistische kijk op de vrouwelijke zelfmoordterrorist	62
4.1.1 <i>Emancipatie of uitbuiting?</i>	63
4.2 Rationalisme: het voordeel van de minst waarschijnlijke dader	65
4.2.1 <i>De dodelijke sekse: tactische en psychologische voordelen</i>	66
4.2.2 <i>Organisatorische karakteristieken</i>	68

4.3 Culturalisme: individuele motivaties en vrouwelijk martelaarschap	70
4.3.1 <i>Worden vrouwen gedreven door unieke vrouwelijke motieven?</i>	70
4.3.2 <i>Religieuze rechtvaardiging van de vrouwelijke martelaar</i>	73
4.4 Conclusie	75
5. Al-Qaeda in Irak	77
5.1 Structuralisme: verhoudingen binnen de samenleving op zijn kop.....	78
5.1.1 <i>Gevolgen van de opkomst en ondergang van Saddam Hoessein</i>	78
5.1.2 <i>De rol van de vrouw in een veranderende samenleving</i>	80
5.2 Rationalisme: overwegingen van salafi-jihadistische organisaties	84
5.2.1 <i>Nationalisten en salafi-jihadisten</i>	84
5.2.2 <i>Al-Qaeda in Irak</i>	85
5.2.3 <i>Een rationalistische kijk op de drijfveren van Al-Qaeda in Irak</i>	87
5.2.4 <i>Het pragmatisme van Al-Qaeda in Irak en de vrouwelijke bommeldrager</i>	90
5.3 Culturalisme: het individu en de martelaarscultus van Al-Qaeda in Irak.....	93
5.3.1 <i>Rechtvaardiging en promotie van martelaarsoperaties in Irak</i>	94
5.3.2 <i>De vrouwelijke zelfmoordterroristen van Irak</i>	97
5.3.3 <i>Rechtvaardiging en promotie van vrouwelijk martelaarschap</i>	98
5.4 Conclusie	100
6. Conclusie	104
Literatuurlijst	107
Bijlage 1	116
Bijlage 2.....	119
Bijlage 3.....	120

1. Inleiding

It is a woman who teaches you today a lesson in heroism, who teaches you the meaning of Jihad, and the way to die a martyr's death (...) It is a woman who has shocked the enemy, with her thin, meager, and weak body (...) It is a woman who blew herself up, and with her exploded all the myths about women's weakness, submissiveness, and enslavement.

Al-Sha'ab, redactioneel artikel 'It is a woman!', 1 februari 2002¹

Op 28 januari 2002 pleegde de Palestijnse Wafa Idriss, 28 jaar oud, een van de meest opzienbarende zelfmoordaanslagen tot nu toe. Ze liet een zware bom afgaan in het centrum van Jeruzalem, waarbij zijzelf en een 81-jarige man om het leven kwamen, en ruim honderd mensen gewond raakten. De wereld was met stomheid geslagen. Ook uit bovenstaande reactie in het Egyptische weekblad *Al-Sha'ab* blijkt verwondering, wellicht vermengd met een zweempje bewondering.

Het artikel verwijst bovendien naar het wijdverbreide idee van vrouwelijke zwakte, een misvatting die niet alleen in de media veelvuldig te zien is: ook in wetenschappelijke benaderingen van vrouwelijk zelfmoordterrorisme komen gesimplificeerde aannames met betrekking tot gender voor. Vrouwelijke zelfmoordterroristen worden geanalyseerd aan de hand van door genderverschillen ingegeven dichotomieën: mannelijkheid/vrouwelijkheid, maar ook daaraan gekoppelde noties als rationeel/irrationeel, oorlog/vrede en meester/slaaf.² Het zachtvaardige geslacht zou zich van nature niet met extreem geweld bezighouden, zo wordt er gesteld; er moet dus welhaast sprake zijn van dwang of krankzinnigheid. Deze redenen mogen weliswaar niet meteen terzijde worden geschoven, maar het is van het grootste belang verder te kijken dan dit eindimensionale beeld.

Vrouwelijke zelfmoordterroristen zijn zich er zelf immers vaak terdege van bewust dat ze hun vrouwelijkheid op slinkse wijze kunnen inzetten om het – veelal mannelijke – veiligheidspersoneel te misleiden. De titel van dit werkstuk, *Femmes*

---

¹ Geciteerd in K.J. Cunningham, 'Cross-Regional Trends in Female Terrorism', *Studies in Conflict and Terrorism*, vol. 26 (2003), p. 183.

² C. Brunner, 'Female Suicide Bombers – Male Suicide Bombing? Looking for Gender in Reporting the Suicide Bombings of the Israeli-Palestinian Conflict', *Global Society*, vol. 19, no. 1 (2005), pp. 30, 45-47.

fatales, heeft dus een dubbele betekenis: niet alleen draait dit onderzoek om fatale vrouwen in de letterlijke zin van het woord, ook zal blijken dat de vrouwen die in dit werkstuk besproken worden verrassend dichtbij het archetype van de sterke en verleidelijke vrouwelijke furie komen. Niet voor niets is het Arabische woord voor chaos (*fitna*) hetzelfde als het woord voor een mooie verleidster – een karakter dat vergelijkbaar is met de *femme fatale* zoals zij gezien wordt in de westerse cultuur.³ Schoonheid heeft voor religieuze martelaressen bovendien een symbolische functie: ze dragen tijdens hun daad zware make-up, om zo mooi mogelijk in het paradijs te verschijnen.⁴ Ook is bekend dat Palestijnse vrouwelijke zelfmoordterroristen zich, tegen hun gewoonte in, hulden in korte rokken en blote topjes, om het Israëliëse veiligheidspersoneel om de tuin te leiden.⁵

Net zoals mannelijke zelfmoordterroristen worden de vrouwelijke bommendragers gemotiveerd door verschillende drijfveren: naast gevoelens van haat, verdriet en wanhoop, worden zij veelal gedreven door politiek of religieus fanatisme. In deze scriptie worden de complexe en veelal meerlagige motivaties van de vrouwelijke bommendragers blootgelegd. Ook de terroristische organisaties die de vrouwen inzetten en de samenlevingen waarbinnen zij opereren worden uitgebreid bestudeerd.

Het aantal wetenschappelijke publicaties over de rol van vrouwen in zelfmoordterrorisme is het laatste decennium sterk toegenomen. De studies spreiden zich uit over verschillende disciplines, zoals politicologie, genderstudies, psychologie, sociologie en antropologie. Een groot deel van deze studies richt zich op details: het onderzoek spitst zich toe op een bepaald conflict, op de portrettering van de vrouwelijke aanslagpleger in de media, of op het levensverhaal van een terroriste.⁶ Hoewel dergelijk onderzoek waardevolle inzichten heeft opgeleverd, is het opvallend hoe weinig studies de verschillende bevindingen samenbrengen. Het is, nu er steeds meer bekend wordt over vrouwelijk zelfmoordterrorisme, van belang te voorkomen dat het onderzoek dichtslibt: de focus moet verschuiven van gedetailleerd, beschrijvend onderzoek naar

---

³ T. Dragadze, 'Islam in Azerbaijan. The Position of Women', C. Fawzi El-Solh en J. Mabro (eds.), *Muslim Women's Choices. Religious Belief en Social Reality*, Oxford/Providence, RI, 1994, p. 153.

⁴ A.J. Rubin, 'How Baida Wanted to Die', *The New York Times*, 12 augustus 2009, <http://www.nytimes.com/2009/08/16/magazine/16suicide-t.html?pagewanted=all>

⁵ M. Bloom, *Uit overtuiging. Vrouwen en terrorisme*, Amsterdam 2011, pp. 32-33.

⁶ K. Jacques & P.J. Taylor, 'Female Terrorism. A review', *Terrorism and Political Violence*, vol. 21, no. 3 (juli 2009), p. 504.

breder verklarend onderzoek, om de kennis over de vrouwelijke participatie in zelfmoordterrorisme naar een hoger niveau te tillen.

Wellicht lijkt de specifieke focus op *vrouwelijke* zelfmoordterroristen op het eerste gezicht weinig relevant. In deze scriptie zal echter uiteen gezet worden dat de organisaties achter de aanslagen allerminst sekseneutraal zijn in hun werving en selectie, en dat het genderaspect dus wel degelijk nadere bestudering verdient.⁷ Juist doordat tot voorkort totaal geen rekening werd gehouden met vrouwelijke aanslagplegers – militairen, veiligheidspersoneel en onderzoekers lieten zich leiden door daderprofielen en stereotypen, die samengevat kunnen worden als *'mad, male, minor, Muslim'*⁸ – werden vrouwelijke zelfmoorddadrs nog effectiever dan mannen.⁹ Terroristische organisaties konden de vooroordelen in hun voordeel gebruiken, door op het oog onschuldige vrouwen diep tot het doel te laten doordringen.¹⁰

De vraag die in deze scriptie wordt gesteld luidt: *hoe valt de explosief gestegen inzet van het aantal vrouwelijke zelfmoordterroristen door islamitische terroristische organisaties, in het bijzonder Al-Qaeda in Irak, te verklaren?* Om deze vraag te beantwoorden wordt het fenomeen bekeken op drie niveaus – de samenleving, de organisatie en het individu – en vanuit drie perspectieven, respectievelijk structuralistisch, rationalistisch en culturalistisch. Hoewel hierboven is gepleit voor een brede blik op het onderwerp, is naast een brede theoretische focus gekozen voor de toevoeging van een casestudie. De casus Irak dient enerzijds als meetlat om de theorie te testen, anderzijds als instrument om te onderzoeken welke specifieke contextuele factoren van invloed kunnen zijn. Het onderzoek naar vrouwelijk zelfmoordterrorisme in Irak is nog relatief onontgonnen terrein – zeker vergeleken met het onderzoek naar martelaarsoperaties van de Palestijnen en de Tamil Tijgers in Sri Lanka. Irak is bovendien interessant omdat het land de voedingsbodem vormde voor een innovatie op het gebied van zelfmoordterrorisme: de 'globalisering van het martelaarschap'. Niet eerder vonden binnen een terroristische campagne immers zo veel aanslagen plaats, uitgevoerd door zo veel verschillende groepen bestaande uit zo veel nationaliteiten. Ook het aantal vrouwelijke zelfmoordterroristen was veel groter dan in andere campagnes

---

⁷ L.A. O'Rourke, 'What's Special about Female Suicide Terrorism?', *Security Studies*, vol. 18 (2009), p. 685.

⁸ Brunner, 'Suicide', p. 30.

⁹ O'Rourke, 'Suicide', pp. 687-692. Meer hierover in subparagraaf 4.2.1 van deze scriptie.

¹⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 32.

(zie *bijlage 1.*) Al-Qaeda, de meest in het oog springende groepering in Irak, en haar salafi-jihadistische ideologie zijn grotendeels verantwoordelijk voor deze verandering.¹¹

Het kader van deze scriptie wordt geschetst aan de hand van drie auteurs: de socioloog Domenico Tosini en de politicologen Mohammed Hafez en Assaf Moghadam. Zij onderzochten ieder de oorzaken van zelfmoordterrorisme. Hun bevindingen worden uiteengezet en hier en daar onderbouwd dan wel afgezwakt met aanvullende literatuur. Vervolgens wordt bekeken hoe deze perspectieven toepasbaar zijn bij het verklaren van de opkomst van *vrouwelijk* zelfmoordterrorisme. Hoe geven genderspecifieke normen vorm aan het gedrag van organisaties, individuen en samenlevingen – zowel die waar de aanslagplegers uit voortkomen als de doelwitten? Het analyseren van deze genderspecifieke dynamieken kan helpen vrouwelijk zelfmoordterrorisme beter te verklaren, wat vervolgens het begrip van zelfmoordaanslagen in het algemeen kan helpen vergroten en daardoor kan leiden tot betere beleidsaanbevelingen.¹²

Het zwaartepunt van deze scriptie ligt, als aanloop naar de casestudie over Al-Qaeda in Irak (afgekort als AQ-I), op islamitische groeperingen. Salafi-jihadistische organisaties als deze zijn op het moment de koplopers als het gaat om het aantal zelfmoordaanslagen per jaar.¹³ Toch mag zelfmoordterrorisme allerminst aan deze religie gekoppeld worden. Sterker nog: de drieledige focus van deze scriptie toont juist aan dat zelfmoordterrorisme niet inherent is aan de islam, maar dat de koppeling tussen geweld en religie vrijwel volledig gevormd en uitgebuit wordt door terroristische organisaties.

Definitie

Alvorens over te gaan tot de opbouw van deze scriptie, is een definitie van het onderwerp op zijn plek. Terrorisme is een verschijnsel dat omgeven wordt door subjectiviteit, en zoals ook uit de korte geschiedenis van zelfmoordterrorisme in

---

¹¹ A. Moghadam, *The Globalization of Martyrdom. Al Qaeda, Salafi Jihad, and the Diffusion of Suicide Attacks*, Baltimore 2008, pp. 2-4.

¹² O'Rourke, 'Suicide', p. 685.

¹³ Moghadam, *Globalization*, p. 35.

hoofdstuk twee zal blijken: *'one man's terrorist is another man's freedom fighter.'*¹⁴ Er zijn derhalve talloze definities, die hier in verband met de ruimte niet allemaal besproken kunnen worden. In deze scriptie wordt de volgende beknopte definitie aangehouden:

*[Terrorism is] the use of force or violence or the threat of force or violence to change the behavior of society as a whole through the causation of fear and the targeting of specific parts of society in order to affect the entire society.*¹⁵ *Terrorism involves the use of violence by an organization other than a national government.*¹⁶

Robert Pape, hoogleraar politicologie aan de Universiteit van Chicago en oprichter van het Chicago Project on Security and Terrorism, stelt dat terroristische groeperingen schipperen tussen twee doelen: het vergaren van steun bij het eigen publiek enerzijds, en het onder druk zetten van de tegenstander anderzijds. Hij onderscheidt hierin drie gradaties: demonstratief terrorisme, destructief terrorisme en zelfmoordterrorisme. De demonstratieve variant is evenveel politiek theater als geweld: het is gericht op het genereren van publiciteit, om rekruten te werven en aandacht te trekken voor 'de goede zaak'. Pape stelt kortweg: *'[These] terrorists want a lot of people watching, not a lot of people dead.'* Qua groeperingen kan gedacht worden aan bijvoorbeeld de Noord-Ierse Orange Volunteers; qua tactieken aan gijzelingen en aangekondigde bommen.¹⁷

Destructief terrorisme is agressiever van aard. Organisaties binnen deze groep zijn bereid extreem geweld te gebruiken om de vijand op de knieën te krijgen, ook als dat ten koste gaat van hun populariteit. De balans tussen imagoschade en sympathie hangt af van de doelen en tactieken van de organisatie. De Baader-Meinhof groep voerde bijvoorbeeld zeer selectieve aanvallen uit op Duitse industriëlen, waardoor slechts bepaalde delen van de maatschappij zich tegen haar keerde, terwijl de achterban de groep trouw bleef.¹⁸

---

¹⁴ A.H. Garrison, 'Defining Terrorism. Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence', *Criminal Justice Studies*, vol. 17, no. 3 (september 2004), p. 259.

¹⁵ Ibidem, p. 273.

¹⁶ R.A. Pape, *Dying to Win. The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York 2005, p. 9.

¹⁷ Ibidem, pp. 9-10.

¹⁸ Ibidem, p. 10.

Zelfmoordterrorisme wordt door Pape beschouwd als de meest agressieve vorm van terrorisme. Er wordt dusdanig grof geweld gebruikt dat de organisatie het risico loopt dat niet alleen de getroffen gemeenschap zich tegen haar keert, maar ook neutrale toeschouwers.¹⁹ Zelfmoordterrorisme kan volgens Mia Bloom, buitengewoon hoogleraar vrouwenstudies en internationale studies aan Pennsylvania State University, gedefinieerd worden als 'een gewelddadige, politiek gemotiveerde aanval, die uitgevoerd wordt door een persoon die zichzelf opzettelijk opblaast tegelijk met een gekozen doelwit. De zekere dood van de dader is de voorwaarde voor succes bij een dergelijke aanslag.'²⁰ Een aantal aspecten van deze definitie zijn aanvechtbaar, zoals later in deze scriptie zal blijken. Zo is weliswaar breed geaccepteerd dat het voornaamste doel meestal politiek is, maar dat neemt niet weg dat persoonlijke of religieuze motivaties ook een rol kunnen spelen. Bovendien zijn er voorbeelden van personen die niet zozeer opzettelijk een zelfmoordaanslag gepleegd hebben; gedacht kan worden aan minderjarigen of personen die zich er niet van bewust waren dat ze een explosieve lading bij zich droegen.²¹

Groepen die zelfmoordacties uitvoeren hebben een aantal dingen met elkaar gemeen: ze zijn meestal zwakker dan hun tegenstander; hun doelen, en vaak ook hun tactieken, worden gesteund door een brede gemeenschap; de militanten voelen een sterke loyaliteit tegenover hun leiders; en ze hebben een systeem van inwijding en rituelen dat gewicht geeft aan iemands opoffering voor de gemeenschap.²²

Opbouw

Deze studie begint op een punt ver terug in de tijd: hoofdstuk 2 opent met de Assasijnen, een terroristische groepering die actief was tussen de elfde en dertiende eeuw na Christus. Dat lijkt wellicht erg lang geleden om een fenomeen te kunnen duiden dat pas eind twintigste eeuw begon. Om de kloof tussen geschiedenis, politiek en beleid te kunnen overbruggen is dit echter wel noodzakelijk. Niet alleen moeten we leren van het verleden om te kunnen anticiperen op de toekomst; de huidige generatie terroristen

---

¹⁹ Pape, *Dying*, p. 10.

²⁰ M. Bloom, *Dying to Kill. The Dying of Suicide Terror*, New York 2005, p. 76.

²¹ Bloom, *Overtuiging*, p. 252.

²² Pape, *Dying*, p. 8.

kijkt zelf ook zo ver terug in de tijd, door gebruik te maken van duizend jaar oude mythes om rekruten aan zich te binden. In hoofdstuk 2 worden tevens de levens van een middeleeuwse martelares en vier moderne vrouwelijke terroristen beschreven. Hoewel hiervoor betoogd is dat het onderzoek naar vrouwelijke zelfmoordterroristen breder getrokken moet worden, is ervoor gekozen om toch enkele levensverhalen te belichten om twee redenen: enerzijds om het innovatieve karakter van het moderne terrorisme uiteen te zetten, om zo de opkomst van zelfmoordterrorisme beter te kunnen duiden; anderzijds om te proeven van de specifieke dilemma's waar vrouwelijke terroristen door de decennia heen mee geworsteld hebben.

In hoofdstuk 3 wordt, aan de hand van de drie eerder genoemde auteurs, het theoretische kader van deze scriptie uiteengezet. De driedelige benadering – een structuralistische kijk op de samenleving, een rationalistische kijk op terroristische organisaties en een culturalistische kijk op het individu – vormt het fundament voor hoofdstuk 4 en 5. Het hoofdstuk mondt uit in een schema waarin de verschillende onderdelen samenkomen.

Hoofdstuk 4 plaatst vrouwelijk zelfmoordterrorisme binnen het theoretisch kader. Er wordt onder andere gekeken naar sekseverhoudingen binnen de samenleving, tactische en strategische voordelen die vrouwelijke zelfmoordterroristen organisaties opleveren, hoe organisaties een martelaarscultuur hebben geschapen, en in hoeverre de individuele motivaties van mannelijke en vrouwelijke zelfmoordterroristen van elkaar verschillen.

In hoofdstuk 5 wordt de inzet van vrouwelijke zelfmoordterroristen binnen een campagne bekeken: Iraakse opstandelingen, en in het bijzonder het salafi-jihadistische Al-Qaeda in Irak, tegen de Verenigde Staten en haar (Iraakse) bondgenoten. De verschillende niveaus vormen wederom de basis voor het hoofdstuk. Vanuit structuralistisch perspectief wordt bekeken hoe oude en nieuwe grieven, die na de invasie in 2003 bloot werden gelegd, de samenleving uiteen deden splijten. Omdat het conservatieve islamisme een prominentere rol ging spelen, veranderde de positie van de vrouw in Irak aanzienlijk. In de chaotische jaren na de invasie zagen zo'n honderd terroristische organisaties kans de wederopbouw van het land te saboteren. Met name de salafi-jihadisten bleken bereid hun theologische bezwaren opzij te zetten omwille van tactische en strategische voordelen, zo zal blijken uit een analyse vanuit rationalistisch perspectief. In het gendersensitieve Irak bleken vrouwelijke bommeldragers immers

een onvoorspelbaar wapen. Ondanks de uiterst conservatieve sociale cultuur die organisaties als Al-Qaeda in Irak nastreven, bleken zij bereid religieuze geboden dusdanig te manipuleren dat het geoorloofd werd moslimbroeders- en zusters te doden – zelfs voor vrouwen.

In de hoofdstuk 6 worden de bevindingen bijeen gebracht. Wat kan er, aan de hand van het drieledige theoretisch kader, over het algemeen worden gezegd over de oorzaken van vrouwelijk zelfmoordterrorisme, en met welke context-specifieke zaken moeten onderzoekers en beleidsmakers rekening houden in het geval van Irak?

2. De lange aanloop naar de vrouwelijke zelfmoordterrorist

De recente focus op vrouwelijke zelfmoordterroristen in zowel de wetenschap als de media, wekt de illusie dat het om een geheel nieuw fenomeen gaat.²³ Dat beeld is echter grotendeels onjuist. De eerste door een vrouw gepleegde zelfmoordaanslag vond weliswaar nog geen drie decennia geleden plaats,²⁴ maar de geschiedenis van de componenten die het fenomeen ‘vrouwelijk zelfmoordterrorisme’ vormen – zelfmoordaanslagen, martelaarschap en vrouwelijke betrokkenheid bij terrorisme – gaat veel verder terug in de tijd.

In dit hoofdstuk bespreek ik allereerst enkele eeuwenoude voorlopers van het moderne zelfmoordterrorisme. Daarna weid ik uit over de vroege vrouwelijke martelares Lidwina van Schiedam, een katholieke Heilige die in de middeleeuwen een zelfde strijd voerde als de terroristes van vandaag de dag.²⁵ Tot slot bespreek ik de vier golven van modern terrorisme – anarchisme, antikoloniaal, nieuw links en religieus – zoals ze zijn beschreven door de Amerikaanse politicoloog David Rapoport. Per golf komt het verhaal van een vrouwelijke strijder aan bod. Hoewel het verhaal van deze vrouwen in dit hoofdstuk opgevoerd wordt als kenmerkend voor hun generatie, moet ook benadrukt worden dat het levensverhaal van iedere terrorist, in alle periodes en overal ter wereld, uniek is.

2.1 De Assassijnen: aloude zelfmoordterroristen (1090 – 1256)

Zelfmoordterrorisme kent een lange geschiedenis en vele beweegredenen. Maar waar de aanslagen nu uitgevoerd worden door zowel religieuze als seculiere organisaties, werd zelfmoordterrorisme tot de 19^e eeuw bijna enkel ingegeven door religieus fanatisme.

---

²³ Jacques en Taylor, ‘Terrorism’, p. 502.

²⁴ In 1985 blies de zeventienjarige Sana’a Mehadli uit naam van de Syrian Social Nationalist Party een Israelisch militair convooi in Libanon op. In: Bloom, *Dying*, p. 143.

²⁵ J. Withuis, ‘Sekse en Sekte. Moslima terrorisme geanalyseerd en vergeleken, in: *Radicaliserende vrouwen. Nederlandse communistische vrouwen (1945-1970) en Nederlandse islamitische vrouwen (1989-heden), een comparatieve analyse*, Den Haag 2007, p. 6.

Veel ideeën en werkwijzen van het hedendaagse terrorisme zijn terug te voeren tot deze vroege organisaties.²⁶

Een passend voorbeeld van vroeg religieus zelfmoordterrorisme is te vinden in de sji'itische sekte Nizari, beter bekend als de Assassijnen. Tussen 1090 en 1256 trachtten zij de samenlevingen in Perzië en de Levant te ontwrichten, met het zuiveren en verspreiden van de islam als voornaamste doel. Ze streefden naar een wereldwijde eenheid van islamitische gelovigen (de *Oemma*) en rebelleerden tegen de soennitische gevestigde orde.²⁷ Om hun aspiraties kracht bij te zetten vermoordden ze prominente slachtoffers nabij heilige plaatsen en aan het koninklijk hof. Ze sloegen bij voorkeur toe op islamitische heilige dagen als er een menigte op de been was, zodat de aanvallen een zo groot mogelijke publiciteit zouden krijgen.²⁸ Het psychologische effect van deze methode was niet het enige voordeel; de Assassijnen waren welhaast genoodzaakt voor deze kleine, doelgerichte aanvallen te kiezen, omdat ze een openlijke oorlog tegenover de soennitische heersers nooit zouden kunnen winnen.²⁹

De aanvallen van de Assassijnen hadden een moreel-religieus karakter, en waren omgeven met bijna sacrale rituelen.³⁰ Het martelaarsideaal was diep geworteld in de sekte.³¹ Dit hangt samen met hun sji'itische – nauwkeuriger: ismaëlitische – achtergrond: *'The reformed Ismaili religion, with its memories of passion and martyrdom, its promise of divine and human fulfillment, was a cause that gave dignity and courage to those that embraced it, and inspired a devotion unsurpassed in human history.'*³² Het gebruikte wapen was 'altijd een dolk, nooit vergif, nooit een projectiel (...) en de Assassijn deed gewoonlijk geen pogingen om te ontsnappen; er werd zelfs gesuggereerd dat het een schande was om de missie te overleven.'³³ Om onopvallend dicht bij het

---

²⁶ Bloom, *Overtuiging*, pp. 20-21; Bloom, *Dying*, p. 4.

²⁷ C. Reuter, *My Life is a Weapon. A Modern History of Suicide Bombing*, Oxford/Princeton, NJ, 2004, p. 23.

²⁸ Bloom, *Overtuiging*, p. 22.

²⁹ Reuter, *Life*, p. 24.

³⁰ K. Andriolo, 'Murder by Suicide. Episodes from Muslim History', *American Anthropologist*, vol. 104, no. 3 (2002), p. 737.

³¹ Bloom, *Dying*, p. 67.

³² Moghadam, *Globalization*, p. 12.

³³ B. Lewis, *The Assassins: A Radical Sect in Islam*, New York 1987, p. 127, geciteerd in Bloom, *Overtuiging*, pp. 22-23.

doelwit te kunnen komen, werden de volgelingen uitgebreid onderwezen in wapengebruik en vreemde talen.³⁴

Er zijn verschillende overeenkomsten te ontwaren tussen de Assassijnen en hedendaagse (terroristische) organisaties. De door de Assassijnen gebruikte tactiek kan vergeleken worden met de hedendaagse 'slapende cellen', die jaren na rekrutering geactiveerd kunnen worden. Ze vertrouwden op charismatische leiders om de rekruten voor langere tijd betrokken te houden.³⁵ De Assassijnen hadden daarnaast een netwerk van ondersteunende cellen opgericht in hen gunstig gezinde aangrenzende steden.³⁶ Ook maakten ze gebruik van religieuze scholen om hun boodschap te verspreiden en jonge volgelingen te rekruteren.³⁷ Al-Qaeda en de Taliban worden er heden ten dage van beticht hetzelfde te doen op religieuze scholen, madrassa's, in onder andere Pakistan.³⁸ Treffend is ook het nog steeds bestaande technische en vooral psychologische voordeel dat de Assassijnen als vroege zelfmoordterroristen zo machtig maakte: *'The certainty of their death place[d] them beyond reach. They [could] only be feared, not guarded against.'*³⁹

De Assassijnen slaagden er uiteindelijk niet in de Soennitische hegemonie te doorbreken. De Mongoolse invasie van het Midden-Oosten in de 13^e eeuw maakte voorgoed een einde aan de terreur. Maar 'de planning, discipline en duur van hun politieke geweld werd nimmer geëvenaard.'⁴⁰

---

³⁴ Andriolo, 'Murder', p. 736.

³⁵ Bloom, *Dying*, p. 8.

³⁶ Bloom, *Overtuiging*, p. 22.

³⁷ Bloom, *Dying*, p. 8.

³⁸ S. Obaid-Chinoy, 'Children taught to be suicide bombers,' CNN, 15 juni 2010, http://articles.cnn.com/2010-06-15/opinion/obaid.suicide.children_1_suicide-bombers-pakistan-northwest-frontier-province?_s=PM:OPINION. ; F. Armanios, 'Islamic religious schools, Madrasas: Background', Congressional Research Service Reports, 29 oktober 2003, <http://fpc.state.gov/documents/organization/26014.pdf>.

³⁹ Andriolo, 'Murder', p. 737.

⁴⁰ Ibidem, p. 737.

2.2 Lidwina van Schiedam: vroege martelares (1380 – 1433)

De geschiedenis kent niet alleen mannen die hun leven opofferden voor het geloof. Zo was er de Rooms-katholieke Heilige Lidwina van Schiedam, die veertig jaar in bedlegerigheid verkeerde en daarmee 'precies die ene deur [vond] die voor haar sekse openstond naar een openbaar bestaan: liggen, lijden, heilig worden.'⁴¹ Volgens de Nederlandse sociologe Jolande Withuis maakt Lidwina's lijdensweg deel uit van een lange traditie van vrouwelijk radicalisme in politieke en spirituele zin.⁴²

Lidwina had al op twaalfjarige leeftijd besloten nooit te willen trouwen. Om haar wil kracht bij te zetten verwaarloosde ze haar lichaam, zodat geen man haar zou begeren.⁴³ Bovendien bad zij tot god om haar een vreselijke ziekte te geven, zodat zij nooit uitgehuwelijkt zou worden:

Ende Liedewy seide dat sij gheen en man hebben en woude, ende en mochte sij gheen verdrach hebben, si soude haer selven also handelen, dat se negheen man begheeren en soude. Ende daeromme bat si Onsen Lieven Heere daghelijx, dat Hij alle scadelijke dinghen ende weerlike minnen van haerer herten wilde trecken, opdat si allene haren God ende Heere met reynder herten ende lichame soude moghen minnen.⁴⁴

En de Heer verhoorde haar gebeden. Als gezond veertienjarig meisje brak Lidwina een rib tijdens het schaatsen. Tot haar dood, veertig jaar later, is zij nooit meer opgestaan. Hoewel medici haar zien als een klassieke hysterica, wordt zij door de Katholieke Kerk aanbeden. Ondanks de afgrijselijke ziekten die haar teisterden zou Lidwina namelijk talloze wonderbaarlijke genezingen verricht hebben. Ondertussen bezorgde ze zichzelf extra pijn, immers: hoe dramatischer het verhaal, hoe bijzonderder haar lijdensweg – en

---

⁴¹ Withuis, 'Sekse', p. 27.

⁴² Ibidem, p. 26.

⁴³ N. Lentinck, *Praten als Brugman. De wereld van een Nederlandse volksprediker aan het einde van de Middeleeuwen*, Hilversum 1999, p. 53

⁴⁴ Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, 'Het leven van Liedewij, de maagd van Schiedam', L. Jongen en C. Schotel (eds.), Hilversum 1994 (tweede druk), http://www.dbnl.org/tekst/_lie002lied01_01/_lie002lied01_01_0003.php.

daarmee haar persoon – werd. Lijden werd een prestatie, en het gaf haar roem in een tijd dat het voor een vrouw nagenoeg onmogelijk was via werk, wetenschap of kunst beroemd te worden. Lidwina werd iets door vooral *niets* te zijn.⁴⁵

Wat dit verhaal voor deze scriptie interessant maakt, is Withuis' bevinding dat dit patroon – extreme daden om het leven enigszins van belang te maken – ook valt aan te treffen bij extremistische anarchistische, communistische en islamitische vrouwen. Het vrouwelijke verlangen om een rol te vervullen in de openbaarheid of de politiek botste, net als bij Lidwina, met hun benarde maatschappelijke positie, waardoor zij zich genoodzaakt zagen en zien om zich via zelfdestructie uit hun tweederangs positie te verheffen. Groots zijn in onderschikking werd volgens Withuis de manier om met de wereld der mannen mee te mogen doen.⁴⁶

Vrouwen in terroristische organisaties kennen over het algemeen een enorme bewijsdrang tegenover hun sceptische en seksistische medestrijders. Om hun antifeminiene, gewelddadige gedrag te compenseren moeten zij bepaalde delen van hun 'vrouw zijn' accentueren of aan de kant zetten, soms – zoals binnen de Hofstadgroep – door hun vrouwelijkheid letterlijk te bedekken en zich onderdanig op te stellen.⁴⁷ De Hofstadvrouwen geloven echter dat hun opofferingen zelfgekozen zijn en voelen zich daardoor verheven: zij zien zichzelf als volwaardige 'partners in Jihad'.⁴⁸ Bovendien zullen ze, zo stelt Withuis, blijven volhouden dat hun dienstbaarheid aan mannelijke kameraden geen dienstbaarheid aan de man is, maar aan hun overtuiging.⁴⁹ Juist omdat deze jonge moslima's opgegroeid zijn in het liberale Nederland is het moeilijk om een positie te kiezen, zo verklaarde ook Ayaan Hirsi Ali – uitgesproken feministe, criticus van de politieke islam en in 2005 zelf doelwit van de Hofstadgroep⁵⁰ – aan *Los Angeles Times*. *'Western Muslims, whether they like it or not, have grown up with the idea of women being*

---

⁴⁵ Withuis, 'Sekse', pp. 26-27.

⁴⁶ Ibidem, pp. 27-28.

⁴⁷ Ibidem, pp. 27-28.

⁴⁸ S. Rotella, 'European Women Join Ranks of Jihadis', *Los Angeles Times*, 10 januari 2006, <http://articles.latimes.com/2006/jan/10/world/fg-women10>.

⁴⁹ Withuis, 'Sekse', pp. 29-30.

⁵⁰ *De Volkskrant*, 'Hofstadgroep beraamde aanslag op Hirsi Ali', 13 januari 2005, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/689208/2005/01/13/Hofstadgroep-beraamde-aanslag-op-Hirsi-Ali.dhtml>

*equal. (...) So in some ways that may still affect the women in the networks, especially the converts.*⁵¹

De worsteling van Lidwina van Schiedam en de Hofstadvrouwen is er een van alle tijden. Uit de levensverhalen van de vrouwen verderop in dit hoofdstuk zal blijken dat de parallelle strijd tegen hun ideologische tegenstander en de mannen binnen hun eigen kring een terugkerend probleem is voor vrouwen binnen terroristische organisaties.

2.3 Vrouwen in vier golven van modern terrorisme

'In almost every culture and every period of history, a she-devil emerges as an example of all that is rotten in the female sex', schreef de Britse mensenrechtenadvocate Helena Kennedy in haar boek *Eve Was Framed*. Ze vervolgt: *'This Medusa draws together the many forms of female perversion (...) This is a woman who is far deadlier than the male, in fact not a woman at all.'*⁵² Kennedy doelt met deze laatste bewering op het idee dat een extreem gewelddadige vrouw het stereotype van de feminiene onschuld en zachtaardigheid doorbreekt. Waar oorlog en agressie vaak geassocieerd worden met masculiniteit, wordt geweldloosheid immers vaak gekoppeld aan 'het vrouwelijke'. Dergelijke essentialistische beweringen worden door het constructivisme, de theorie die aan de basis staat van genderstudies, echter afgewezen.⁵³ Ook historisch gezien blijkt de koppeling van vrouwen aan vrede en geweldloosheid niet te kloppen: vrouwen hebben altijd deelgenomen aan zowel conventionele als revolutionaire militaire bewegingen over de hele wereld.⁵⁴ Van oudsher speelde de vrouw echter wel een ondergeschikte rol: ze had de morele verplichting om te dienen, aan zowel de organisatie waar zij toe behoorde als aan de man – die haar nimmer als een gelijke beschouwde.⁵⁵

De betrokkenheid en positie van vrouwen binnen verschillende terroristische organisaties loopt sterk uiteen. Er wordt weliswaar vaak gesteld dat linkse organisaties

---

⁵¹ Rotella, 'Women'.

⁵² Geciteerd in C.E. Gentry en L. Sjoberg, 'The Gendering of Women's Terrorism', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, MA, 2011, p. 57.

⁵³ J. Steans, *Gender and International Relations*, Cambridge/Malden, GA, 2006, p. 48.

⁵⁴ M. Gonzalez-Perez, *Women and Terrorism. Female activity in domestic and international terror groups*, Londen/New York 2008, p. 14.

⁵⁵ Steans, *Gender*, p. 56; Gonzalez-Perez, *Women*, p. 14.

sneller geneigd zijn vrouwen toe te laten op hoge posities, maar Margaret Gonzalez-Perez, als hoogleraar politicologie verbonden aan de Southeastern Louisiana University, gaat hier tegenin. Organisaties als de Rode Brigades in Italië, het Japanse Rode Leger en de Amerikaanse Weather Underground Organization waren dan wel uitgesproken links, maar geen van hen kende meer dan een kwart van de leidinggevende posities toe aan vrouwen.⁵⁶ Gonzalez-Perez wijdt het verschil in vrouwelijke participatie eerder aan het nationale dan wel internationale karakter van een organisatie.

Binnen internationaal georiënteerd terroristische groeperingen spelen vrouwen veelal ondersteunende rollen. Dergelijke groeperingen – die op het moment vooral jihadistisch van aard zijn⁵⁷ – presenteren zichzelf als de tegenhanger van globalisering, kapitalisme en de Westerse cultuur in het algemeen. Ze bestrijden kort gezegd het heersende internationale systeem of een deel daarvan. Dergelijke groeperingen vechten niet tegen de staat, maar tegen wat zij beschouwen als de externe economische of politieke onderdrukkers. Hoewel de strijd ook in het land van herkomst resultaat kan hebben, is er weinig aandacht voor kleinschaligere binnenlandse problemen en verhoudingen; sekseongelijkheid behoort niet tot de aandachtsgebieden van deze groeperingen. Zij sluiten vrouwen niet per definitie buiten, maar van vrouwelijk leiderschap is vrijwel nooit sprake.⁵⁸

Binnenlandse (of nationalistische) terroristische organisaties zijn daarentegen veel meer gericht op de sociale structuren binnen de eigen staat. Organisaties zijn daardoor eerder geneigd sociale structuren en tradities van het huidige regime te bestrijden, waardoor ook sekseongelijkheid sneller aan de kaak wordt gesteld. Vrouwen krijgen daardoor meer ruimte om actief betrokken te raken bij de strijd. Er zijn niet alleen meer vrouwen betrokken bij binnenlandse terroristische organisaties, ze klimmen ook vaker op naar de hogere rangen.⁵⁹

Het verschil in vrouwelijke betrokkenheid hangt niet alleen samen met de aard van de organisatie, de rol van de vrouw binnen het terrorisme heeft zich ook historisch ontwikkeld. Niet verwonderlijk, want het terrorisme zelf is ook een aantal malen van gedaante verwisseld. De in terrorisme gespecialiseerde politicoloog David C. Rapoport,

---

⁵⁶ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 1.

⁵⁷ Moghadam, *Globalization*, p. 50.

⁵⁸ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 6.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 7.

verbonden aan de universiteit van Californië, onderscheidt in zijn artikel 'The Four Waves of Rebel Terror and September 11' vier golfbewegingen in het terrorisme van de afgelopen anderhalve eeuw.⁶⁰ Enerzijds ziet hij continuïteit wat betreft het toepassen van geweld, het genereren van publiciteit en het nastreven van antistatelijke doelen. Aan de andere kant neemt hij discontinuïteit waar in ideologie, de gebruikte middelen en strategieën.⁶¹ De geschiedenis laat zien dat terroristische groeperingen van elkaar geleerd hebben, innovaties door hebben gevoerd en doelen zijn gaan selecteren die voorheen taboe waren.⁶² Iedere golf kende in meer of mindere mate vrouwelijke betrokkenheid bij terroristische activiteiten. Ook kende iedere golf individuen die bereid waren om te sterven voor de goede zaak. Modern zelfmoordterrorisme kwam echter pas op bij de huidige, vierde golf.

2.3.1 De anarchistische golf (1880-1920): Vera Zasoelitsj

De eerste golf die Rapoport beschrijft, de anarchistische, startte rond 1880. Het begin van deze golf wordt ook wel de '*Golden Age of Assassination*' genoemd: koningen, premiers, presidenten en andere hoogwaardigheidsbekleders werden een voor een omgebracht.⁶³ Hoewel er verschillende redenen te bedenken zijn waarom deze golf juist op dit moment begon, zoekt Rapoport verklaringen vooral in de creatie van een anti-autoritaire, terroristische doctrine door Russische schrijvers als Netsjajev en Bakoenin, en technologische ontwikkelingen die ervoor zorgden dat hun ideeën verspreid konden worden.⁶⁴

De Russische groepering Narodnaja Volja wordt beschouwd als de eerste in deze golf.⁶⁵ Leden van deze en andere anarchistische groeperingen beschouwden het als een eer om als terrorist te worden aangeduid. De negentiende-eeuwse Russische schrijver

---

⁶⁰ D. Rapoport, 'The Four Waves of Rebel Terror and September 11', *Anthropoetics*, vol. 8, no. 1 (lente/zomer 2002).

⁶¹ J. van der Lijn en E. Bakker, 'Het einde van religieus terrorisme?: en wat daarna?', *Internationale Spectator*, vol. 65, no. 7/8 (2011), p. 390.

⁶² Cunningham, 'Trends', pp.172-173.

⁶³ Rapoport, 'Waves'.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

en politiek activist Sergei Stepniak beschreef de terrorist als 'nobel, ontzagwekkend en onweerstaanbaar fascinerend, omdat hij de twee meest verhevene belichamingen van menselijke grootsheid in zich verenigde: de martelaar en de held.'⁶⁶ Het martelaarsideaal werd weerspiegeld door het favoriete wapen van de terrorist: dynamiet. Door de keuze voor deze recente uitvinding, die vaak ook de dood betekende van degene die de bom liet afgaan, werd duidelijk dat het geen 'gewone' misdadiger betrof.⁶⁷

Maar het onderscheid tussen misdadiger en terrorist kon ook op een andere manier voor het voetlicht worden gebracht. Zo maakte een van de vroegste vrouwelijke anarchistische terroristen, Vera Zasoelitsj, in 1878 gretig gebruik van het podium dat de rechtszaak haar bood. Na haar mislukte moordaanslag op de Peterburgse hoofdcommissaris van de politie, Fyodor Trepov, omarmde zij de term terrorist. Tijdens haar rechtszaak benadrukte Zasoelitsj verontwaardigd dat zij een terrorist was, geen moordenaar.⁶⁸ Haar advocaat, P.A. Alexandrov, had de rechtbank voorgehouden dat anarchisten niet worden geboren; anarchisten worden *gemaakt*. 'Met overdadige retoriek' schetste hij hoe Zasoelitsj, dochter van een alcoholistische vader en een hysterische moeder, jarenlang door politie en justitie was opgejaagd zonder dat ooit was bewezen dat zij betrokken was bij terroristische groeperingen.⁶⁹ Zij zou, zo luidde het pleidooi van Alexandrov, pas overgegaan zijn tot haar daad toen zij hoorde over het lot van de jonge politieke activist Archip Bogoljoebov, die tijdens zijn gevangenschap mishandeld zou zijn door Trepov. Zasoelitsj had hem nog nooit ontmoet. Maar, zo stelde de advocaat: 'Is het nodig om een zus, vrouw, of minnares te zijn, om verontwaardigd te geraken door het beeld van een moreel verpletterde man, om in opstand te komen tegen deze schandelijke vertoning jegens een weerloos mens?'⁷⁰ Zasoelitsj raakte ervan overtuigd dat ze een misdaad moest begaan, om via het juridische proces dat zou volgen aandacht te vragen voor Bogoljoebovs zaak – die tegelijkertijd symbool stond voor zoveel andere zaken. 'Heren van de jury!' pleitte advocaat Alexandrov, 'Het is niet de

---

⁶⁶ Bloom, *Overtuiging*, pp. 27-28.

⁶⁷ Ibidem, pp. 27-28.

⁶⁸ Bloom, *Overtuiging*, p. 28.

⁶⁹ A. Verbij, 'Vera Zasoelitsj anarchisme een sombere tobster met pistool', *De Groene Amsterdammer*, 4 mei 1994, <http://www.groene.nl/1994/18/vera-zasoelitsj-anarchisme-een-sombere-tobster-met-pistool>

⁷⁰ S. Kucherov, 'The case of Vera Zasulich', *Russian Review*, vol. 11, no. 2 (april 1952), pp. 90-92.

eerste keer dat een vrouw verschijnt voor het gerechtshof (...) Maar voor de eerste keer verschijnt hier een vrouw die geen persoonlijk belang had bij haar misdaad, een vrouw die haar misdaad pleegde uit naam van een idee, ter wille van het lot van een man die voor haar niet meer was dan een kameraad in nood.⁷¹

Het treurige maar heldhaftige beeld dat Alexandrov schetste, berustte echter niet helemaal op de waarheid. Zasoelitsj had, evenals haar oudere zussen, wel degelijk langere tijd in kringen verkeerdt terroristische acties werden beraamd. Ook haar relatie met Sergej Netsjajev, 'het prototype van de koelbloedige samenzweerder die met zijn rappe praat en dwingende optreden anderen in zijn terroristische plannen meesleepte', pleitte tegen haar.⁷² Na haar vrijspraak veranderde Zasoelitsj' houding ten opzichte van terrorisme en geweld radicaal. Ze vertrok naar het buitenland en ontwikkelde zich tot verklaard tegenstander van geweld. 'Terrorisme is niet alleen politiek nutteloos, het ondergraaft ook de revolutionaire geest', zo zou ze later schrijven. 'Iedere bevrediging die men ervan ondervindt, wordt tenietgedaan door de sporen die het in de persoonlijkheid achterlaat: de terrorist ontwikkelt zich hetzij tot een onuitstaanbare ijdelruit, hetzij tot iemand voor wie het leven iedere aantrekkelijkheid heeft verloren.'⁷³ Zasoelitsj keurde het terrorisme af, maar daarmee was de anarchistische golf nog niet voorbij. Die zou voortduren tot ongeveer de jaren twintig van de twintigste eeuw – en toen diende zich een nieuwe golf aan.

2.3.2 De antikoloniale golf (1920 – 1960): Zohra Drif

De tweede golf die Rapoport beschrijft is de antikoloniale beweging, die tot de jaren zestig van de twintigste eeuw zou duren. Zelfbeschikkingsrecht werd, aangewakkerd door de Vrede van Versailles (1919), het nieuwe twistpunt. Wereldwijd keerden volkeren zich tegen hun koloniale meesters om het imperialistische juk af te werpen. Reeds in de jaren twintig kwam de IRA op in Ierland, maar pas na de Tweede Wereldoorlog kwam deze golf tot volle wasdom.⁷⁴

---

⁷¹ Kucherov, 'Case', pp. 90-92.

⁷² Verbij, 'Anarchisme'.

⁷³ Verbij, 'Anarchisme'.

⁷⁴ Rapoport, 'Waves'.

De tactieken die tijdens de tweede golf gebruikt werden verschilden van die van de eerste golf. De nieuwe terroristische organisaties hadden gezien dat het vermoorden van politieke prominenten vaak niet het gewenste effect had. Ook het martelaarschap dat gekoppeld was aan de moord werd minder belangrijk. In plaats daarvan gingen veel organisaties in de tweede golf over op guerrilla-achtige tactieken (*'hit and run'*), waarbij de daders hun best deden te ontkomen.⁷⁵

Opvallend was ook dat de terroristen hun imago probeerden te veranderen. Zij waren er niet langer trots op terrorist genoemd te worden; ze zagen zichzelf liever als vrijheidsstrijders die opkwamen voor hun rechten.⁷⁶ Een aantal terroristenleiders van de antikoloniale golf werd na afloop van deze periode zelfs de wettige leider van het nieuwe, onafhankelijke land – een bevestiging van de dunne scheidslijn tussen terrorist en vrijheidsstrijder.

Het aantal vrouwelijke terroristen in de antikoloniale golf was klein vergeleken met de anarchistische golf. Volgens Gonzalez-Perez komt dat doordat antikoloniale bewegingen weliswaar in eigen land vochten, maar niet streden tegen een regering die ze als de hunne beschouwden; ze richtten hun pijlen vooral op buitenlandse autoriteiten, instituties en burgers.⁷⁷

Toch kenden ook de terroristische organisaties in de antikoloniale golf hun vrouwelijke voorvechters. Het Nationaal Bevrijdingsfront (*Front de Libération Nationale*; afgekort FLN) van Algerije vond zijn heldinnen onder andere in de jonge, uit de middenklasse afkomstige terroriste – en huidige vice-president van de Algerijnse senaat – Zohra Drif.

In het koloniale Algerije speelden de 'Franse moslims' – koloniale taal voor de oorspronkelijke bevolking, die volgens de Franse *mission civilisatrice* volwaardig Frans moest worden – een inferieure rol. In 1954, het jaar waarin de Onafhankelijkheidsoorlog begon, was 91 procent van hen analfabeet. Van de moslimvrouwen was zelfs maar 4,5 procent geletterd. De enkele vrouwen die erin slaagden onderwijs te volgen, waren enorm in de minderheid.⁷⁸ Zohra Drif was zo'n bevoorrechte moslima. De

---

⁷⁵ Rapoport, 'Waves'.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 94.

⁷⁸ N. Vince, 'Colonial and Post-Colonial Identities. Women Veterans of the "Battle of Algiers"', V. Drapac en A. Lambelet (eds.), *French History and Civilization. Papers from the George Rudé Seminar*, 2009, p. 154.

rechtenstudente was politiek geïnteresseerd, maar voelde zich buitengesloten door haar grotendeels Franse medestudenten.⁷⁹ Bovendien ging haar Europese scholing hand in hand met de nationalistische, antikoloniale geluiden die zij, net zoals de meeste van haar islamitische klasgenoten, thuis te horen kreeg.⁸⁰ Zo had Drif al op jonge leeftijd gehoord over het bloedbad van Sétif in 1945, waarbij tienduizenden Algerijnen tijdens een vergeldingsactie van het Franse leger gedood werden, en hadden haar ouders haar geleerd dat Hitlers invasie van Frankrijk 'een goddelijke wraak was voor de Franse behandeling van moslims'.⁸¹ Gedurende haar jeugd werd de islamitische bevolking van Algiers steeds meer onderdrukt, en ondertussen 'leefde de Europese bevolking rustig door in haar wijken: ze ging naar het strand, naar de bioscoop, naar *le dancing*, en bereidde zich voor op hun vakantie.'⁸² Drif besloot dat ze zich bij een terroristische beweging aan wilde sluiten. Niet zo een waarover ze had gelezen in Malraux *La Condition Humaine*; ze keerde zich tegen het vooroorlogse ideaal van de terrorist als een heroïsch, solitair individu. In plaats daarvan wilde ze opgaan in de anonimiteit van de groep – een bijna ideale rekrut voor Saadi Yacef, leider van het FLN in Algiers.⁸³

Binnen het FLN was voor vrouwen aanvankelijk geen plaats. 'Wij hoeven geen muizen in onze beweging', luidde de seksistische opvatting van Saadi Yacef.⁸⁴ Van de bijna 11.000 vrouwen die op enige wijze hun steentje bijdroegen aan de strijd van het FLN⁸⁵, kreeg de overgrote meerderheid aanvankelijk een rol toebedeeld als kok of verpleegster.⁸⁶ Deze rollen weerspiegelden de traditionele rol van de veelal ongeschoolde Algerijnse vrouw in de koloniale tijd. Volgens Gonzalez-Perez had dit niet zozeer met de Islam te maken. Het FLN was een seculiere organisatie, die zich bij het bepalen van haar standpunt omtrent genderkwesties vooral liet leiden door haar afkeer

---

⁷⁹ P.R. Knauss, *The Persistence of Patriarchy. Class, Gender and Ideology in Twentieth Century Algeria*, New York 1987, p. 81.

⁸⁰ Vince, 'Identities', p. 156.

⁸¹ A. Horne, 'The Battle of Algiers, January – March 1957', D. Rapoport (ed.), *Terrorism. Critical Concepts in Political Science*, Oxfordshire 2006, p. 340.

⁸² Ibidem, p. 340.

⁸³ Ibidem, p. 340.

⁸⁴ E. Kuhlman, *A to Z of women in World history*, New York 2002, p. 189.

⁸⁵ Knauss, *Persistence*, p. 75.

⁸⁶ Gonzales-Perez, *Women*, p. 94.

van alles wat Frans was. Gelijkheid voor vrouwen werd geassocieerd met Westerse ideeën over vooruitgang, en was daarom strijdig met het streven naar Algerijnse onafhankelijkheid.⁸⁷ Deze houding had geleid tot de *'cult of the veil'*. Gezichtsbedekkende kleding voor vrouwen was populairder dan ooit, sinds de Franse overheid had geprobeerd de Algerijnse vrouw te ontsluiëren.⁸⁸

Maar naarmate de Fransen de druk opvoerden, werd het voor de Algerijnse revolutionairen steeds noodzakelijker om ook vrouwen in hun gelederen op te nemen. Deze urgentie bracht een proces op gang waarin de samenleving tijdelijk haar sociale normen verruimde. Het begrip 'vrouwelijkheid' onderging een kortstondige transformatie, en leiders gingen aarzelend overstag. *'Women [were] transformed into a 'woman-arsenal': Carrying revolvers, grenades, hundreds of false identity cards or bombs, the unveiled Algerian woman move[d] like a fish in Western waters'*.⁸⁹

Ook tot Saadi Yacef was doorgedrongen dat vrouwen met een Europees aandoende allure zich gemakkelijk naar het hart van het blanke gedeelte van Algiers konden begeven. Op 30 september 1956 stuurde hij Zohra Drif met twee andere vrouwen op pad om bommen te plaatsen bij het Milk Bar Café en Brasserie Coq Hardi, plekken waar veel Europeanen bij elkaar kwamen. Er vielen drie doden en ongeveer zestig gewonden.⁹⁰

Drif kreeg twintig jaar gevangenisstraf opgelegd voor terroristische daden. In 1962, het jaar van de Algerijnse onafhankelijkheid, verleende de toenmalige Franse president Charles de Gaulle haar gratie.⁹¹ Drif werd onthaald als heldin van de revolutie.⁹² Ook nu nog worden de vrouwelijke terroristen van haar generatie in Algerije gezien als het symbool van vrouwelijk activisme in een door mannen gedomineerde Arabische samenleving.⁹³ Desalniettemin hadden Drifs voornaamste drijfveren niets met haar 'vrouw zijn' te maken: uit een interview uit 2005 blijkt dat ze vooral vocht voor

---

⁸⁷ Gonzalez-Perez, *Women*, pp. 94-95.

⁸⁸ Cunningham, 'Trends', p. 174.

⁸⁹ Ibidem, p. 174.

⁹⁰ Horne, 'Battle', p. 340.

⁹¹ Knauss, *Persistence*, p. 80.

⁹² Vince, 'Identities', p. 160.

⁹³ Algerian Review [weblog], 'Djamila Bouhired steps into politics and mourns for the revolution', 22 December 2009, <http://algerianreview.wordpress.com/tag/djamila-bouhired/>.

toegankelijk onderwijs en een hogere levensstandaard voor de Algerijnen: *'Being ourselves (...) Not having to judge ourselves by a [colonial] reference.'*⁹⁴

2.3.3 De nieuw linkse golf (1960 – 1985): Susanna Ronconi

In de jaren zestig begon de derde golf: nieuw links terrorisme. Volgens Rapoport werd deze golf aangewakkerd door het psychologische effect van de Vietnamoorlog: als de Vietcong effectieve terreur tegen de Amerikaanse reus kon uitoefenen, zouden kleinere groeperingen elders ter wereld dat wellicht ook kunnen. De oorlog stimuleerde ook de kloof tussen westerse jongeren en het heersende systeem waarin zij leefden. Europa kreeg met deze golf te maken in de vorm van onder andere de Rote Armee Fraktion in Duitsland en de Brigade Rosse in Italië. Ook (links-) nationalistische bewegingen als de Baskische terreurbeweging ETA en Yasser Arafats PLO behoorden tot deze golf.⁹⁵

Nieuw links kenmerkte zich volgens Rapoport door excessief internationalisme, vooral waar het de gekozen doelwitten betrof. Sommige groeperingen, waaronder de PLO, waren actiever in het buitenland dan op het eigen grondgebied. Bovendien ontvingen groepen steun van elkaar en goedgezinde regeringen van andere staten.⁹⁶

Het onderscheid dat Gonzalez-Perez maakt tussen binnenlands en internationaal terrorisme, is ook in deze derde golf van belang. De meerderheid van de nieuw linkse groeperingen was internationaal georiënteerd, niet alleen qua doelwitten maar ook qua doelstellingen: ze waren antikapitalistisch en anti-imperialistisch, en stonden op goede voet met de antioorlogsbeweging en de antinucleaire beweging. Zoals gezegd waren dergelijke internationaal gerichte groeperingen minder toegankelijk voor vrouwen. Ook in Europa was de vrouwelijke betrokkenheid gering, terwijl factoren die vaak gekoppeld worden aan een beperkte vrouwelijke participatie – zoals de Islam, of *machismo* in Latijns-Amerika – ontbraken.⁹⁷

Ook binnen deze golf waren er echter enkele vrouwen die indruk maakten. Uiteraard Ulrike Meinhof, medeoprichter van de Duitse Rote Armee Faktion. Maar ook de Italiaanse terroriste Susanna Ronconi bleek een 'strategische visionair in de wereld

---

⁹⁴ Vince, 'Identities', p. 162.

⁹⁵ Rapoport, 'Waves'.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 111.

van terrorisme en *insurgency*.⁹⁸ Ronconi was al sinds haar vroege jeugd actief betrokken bij de feministische zaak. Haar vurige feminisme ontstond tegen de achtergrond van het politieke en culturele paternalisme dat het Italië van midden jaren zestig kenmerkte. Hoewel vrouwen in de Tweede Wereldoorlog zij aan zij met hun mannelijke kameraden hadden gevochten, en daarna steeds belangrijkere rollen gingen vervullen binnen onderwijs, politiek en vakbonden, werden zij in de wet nog steeds gediscrimineerd. Zo konden vrouwen alleen een scheiding aanvragen als de ontrouw van hun man een publiek schandaal had veroorzaakt.⁹⁹

Het linkse gedachtegoed had weliswaar een vrij breed draagvlak in het Italië van de jaren zeventig, maar het gewelddadige feminisme zoals Ronconi dat ervoer was slechts de overtuiging van een minderheid, binnen de minderheid die geloofde dat de gewapende strijd überhaupt de juiste optie was.¹⁰⁰ Over het algemeen zag de Italiaanse vrouw er weinig in zich aan te sluiten bij een internationaal georiënteerde, gewelddadige organisatie als de Rode Brigades. In een moderne Europese staat ervoeren vrouwen minder sociale obstakels dan vrouwen elders ter wereld, en de bestaande problemen leken niet opgelost te gaan worden door de internationaal gerichte doelstellingen van de Rode Brigades. De Communistische Partij, die zich binnen het conventionele politieke systeem bezighield met het promoten van gelijkheid, bood de Italiaanse vrouw een veel redelijker alternatief.¹⁰¹

Ronconi besloot in 1974 zich wel aan te sluiten bij de Rode Brigades. Ze geloofde dat deze groepering haar een kans zou geven haar feministische strijd te voeren.¹⁰² Daarnaast wordt gezegd dat Ronconi hoopte dat de *brigatisti* haar het gevoel van familie en welbehagen zouden geven waarnaar ze verlangde. Maar op beide punten had ze het mis: ondanks het feit dat de Rode Brigades mede was opgericht door een vrouw, Margherita Cagol, bleek de groepering niet bijzonder begaan met de feministische kwestie.¹⁰³ Zoals veel andere linkse terroristische organisaties probeerde de Rode

---

⁹⁸ K. Cragin en S.A. Daly, *Women as terrorists. Mothers, recruiters and martyrs*, Santa Barbara 2009, p. 90.

⁹⁹ A. Jamieson, 'Mafiosi and terrorists. Italian women in violent organizations', *SAIS Review*, vol. 20, no. 2 (zomer/herfst 2000), p. 52.

¹⁰⁰ Ibidem, p. 51.

¹⁰¹ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 114.

¹⁰² Cragin en Daly, *Women*, p. 90.

¹⁰³ Ibidem, p. 90-91.

Brigades zich een imago van gelijkwaardigheid aan te meten, maar in werkelijkheid was het aantal vrouwen binnen de organisatie beperkt: zo'n 18 procent. Slechts zeven procent vervulde een leidende rol binnen de organisatie.¹⁰⁴ Ronconi moest dus binnen een door mannen gedomineerde organisatie opereren om zich uiteindelijk van hen los te kunnen maken, iets wat haar af en toe zwaar viel.¹⁰⁵

Toen Ronconi's vriend en tevens lid van de Rode Brigades werd gearresteerd, besloot zij – nog steeds voorstander van het gebruik van geweld, maar gedesillusioneerd door de valse belofte van seksegelijkheid – de groep te verlaten. Ze vluchtte naar Turijn en richtte samen met enkele anderen het extreemlinkse, feministisch georiënteerde Prima Linea op.¹⁰⁶ Hier vond Ronconi de warmte waarnaar ze op zoek was. Haar jaren bij Prima Linea waren, naar eigen zeggen, 'doorzeefd met kogels en de dood', maar tegelijkertijd voelde ze zich thuis bij de anderen, die net zo toegewijd waren aan de gewapende feministische strijd als zij. Tijdens haar gevangenschap – Ronconi werd na een jarenlange zoektocht op 3 december 1980 opgepakt – bleef zij vasthouden aan sommige van haar feministische idealen, en verdedigde ze haar beslissing om geweld in te zetten voor politieke doeleinden.¹⁰⁷

De nieuw linkse golf ebde weg in de jaren tachtig, toen de revolutionaire terroristische groeperingen een voor een verslagen werden. Deze golf duurde ongeveer 25 jaar, een stuk korter dan de voorgaande golven. Rapoport wijt dit aan de grote afhankelijkheid van instabiele internationale netwerken. Hoewel groeperingen met dezelfde ideologie samenwerkten, bleken deze bondgenootschappen niet duurzaam. Bovendien sloegen staten tijdens de derde golf voor het eerst openlijk en formeel de handen ineen op het gebied van terrorismebestrijding.¹⁰⁸

2.3.4 Religieus terrorisme (1979 – heden): Hanadi Jaradat

Op de valreep van de jaren zeventig kwam een vierde golf op, waarbij religie het dominante element vormde. Religieuze identiteit speelde in de eerdere golven ook al

---

¹⁰⁴ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 113.

¹⁰⁵ Jamieson, 'Mafiosi', p. 53.

¹⁰⁶ Cragin en Daly, *Women*, pp. 91-92.

¹⁰⁷ Ibidem, pp. 91-92.

¹⁰⁸ Rapoport, 'Waves'.

een rol, maar het doel was vrijwel altijd het stichten van een seculiere staat. In de vierde golf werd religie volgens Rapoport echter de leidraad: het werd een doel op zich, bood rechtvaardiging voor acties en werd bepalend voor de structuren van organisaties.¹⁰⁹

Zelfmoordaanslagen zijn de meest opvallende innovatie tijdens deze golf. De tactiek werd 'uitgevonden' in 1980, toen een dertienjarig lid van Ayatollah Khomeini's volksmilitie zijn met een bom beplakte lichaam gebruikte om een Iraakse tank op te blazen.¹¹⁰ 'Hoe meer mensen sterven voor onze zaak, hoe sterker wij worden', luidde Khomeini's lugubere credo.¹¹¹ Het was alsof de charismatische leider van de Iraanse revolutie 'een verstild antiek instrument had opgepakt en erop was gaan spelen': door eeuwenoude shi'itische offermythes en heldenverhalen af te stoffen, slaagde Khomeini erin het idee van '*murder by suicide*' nieuw leven in te blazen.¹¹² De Iraanse Revolutionaire Garde sluisde de *modus operandi* binnen enkele jaren door naar de shi'itische Libanese broeders van Hezbollah, die de tactiek tot in de puntjes perfectioneerden. Zij slaagden erin zelfmoordaanslagen in de ogen van het publiek om te toveren tot waardevolle martelaarsoperaties. Hezbollah's succesvolle creatie van een 'moderne mythologie van zelfverkozen martelaarschap' sloeg ook aan bij terroristische organisaties in andere regio's.¹¹³

Tegen het midden van de jaren negentig had het fenomeen zich dusdanig verspreid dat niet langer gesproken kon worden van een incidentele uitbarsting van religieus fanatisme. Sterker nog: over het algemeen begonnen seculiere organisaties eerder met zelfmoordaanslagen dan hun religieuze evenknieën binnen dezelfde campagne.¹¹⁴ Lange tijd werden de meeste zelfmoordaanslagen uitgevoerd door de seculiere Tamil Tijgers in Sri Lanka: tot de oorlog in Irak begon, pleegden zij meer aanslagen met zelfmoordterroristen dan alle islamitische groeperingen bij elkaar.¹¹⁵ De eerste moderne vrouwelijke zelfmoordterrorist handelde tevens uit naam van een

---

¹⁰⁹ Rapoport, 'Waves'.

¹¹⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 34 ; deze zelfmoordaanslag wordt over het algemeen niet als zodanig erkend, en is dus in de meeste statistieken niet opgenomen.

¹¹¹ Reuter, *Life*, p. 32.

¹¹² Ibidem, p. 11.

¹¹³ Ibidem, pp. 12-13.

¹¹⁴ O'Rourke, 'Suicide', pp. 695-696.

¹¹⁵ Rapoport, 'Waves'.

seculiere organisatie. Het zeventienjarige meisje Sana'a Mehadli werd in april 1985 door de Syrische Socialistische Nationale Partij (SSNP of PPS) op een Israëliisch konvooi in Libanon af gestuurd om zich op te blazen.¹¹⁶ Ze doodde met haar 200 kilo dynamiet niet alleen zichzelf, maar ook twee Israëliische militairen. Twee anderen raakten ernstig gewond.¹¹⁷

Desalniettemin is de islam de belangrijkste religie in deze vierde golf. Het turbulente jaar 1979 wordt vaak als beginpunt gezien. In dit jaar vond de Iraanse revolutie plaats, bestormden soennitische moslims de grote moskee van Mekka, en viel het Rode Leger Afghanistan binnen. Drie gebeurtenissen die de islamitische wereld op zijn kop hebben gezet, en bijdroegen aan de creatie van een van de meest beruchte hedendaagse terroristische organisaties: Al-Qaeda. Ondanks het feit dat de seksebarrière nog lang niet doorbroken is, is ook deze organisatie is begonnen met het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen.¹¹⁸

Illustratief voor het zelfmoordterrorisme binnen deze vierde golf is het verhaal van de Palestijnse advocaat-stagiaire Hanadi Jaradat. Het conflict waarbinnen zij haar zelfmoordaanslag pleegde is een van de meest beschreven en wellicht ook meest ingewikkelde conflicten ter wereld. Zonder al te diep op de achtergronden in te gaan, kan hier wel kort iets gezegd worden over het karakter van de strijd in relatie tot de vrouwelijke betrokkenheid. Gonzalez-Perez stelt dat het Israelisch-Palestijnse conflict op het eerste gezicht een binnenlandse aangelegenheid lijkt, maar dat het conflict ook veel internationale dimensies heeft:

For many Jews, Israel embodies a haven and sanctuary from centuries of European persecution and pogroms (...). Yet for many Arabs, Israel represents an outpost of Western imperialism, a capitalist system of dependent development that has been imposed upon them, and a denial of the opportunity to implement their own Palestinian state. Thus, although the quest for Palestinian statehood and the

---

¹¹⁶ Bloom, *Overtuiging*, p. 34.

¹¹⁷ R.J. Hughbank en A.J. Conkey, 'Women and Terrorism in our culture. Is it possible?', R.J. Hughbank, A.F. Niosi en J.C. Dumas (eds.), *The Dynamics of Terror and creation of homegrown terrorists*, Mustang, OK, 2010, pp. 158-159.

¹¹⁸ Zie bijvoorbeeld K. von Knop, 'The Female Jihad. Al Qaeda's Women', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 30, no. 5 (2007), pp. 397-414.

*terrorist war against Israel and its supporters may initially seem to be a domestic struggle (...), this conflict extends far beyond national boundaries.*¹¹⁹

Deze internationale oriëntatie zorgde er volgens Gonzalez-Perez voor dat de vrouwelijke betrokkenheid binnen de strijd langzaam op gang kwam en door de jaren heen beperkt bleef. Verschillende Palestijnse organisaties hebben weliswaar vrouwelijke zelfmoordterroristen op pad gestuurd, maar dat is geen afspiegeling van een verbeterde sociale positie van de vrouw in het algemeen. Sterker nog: het voortslepen van het conflict heeft de patriarchale verhoudingen binnen de samenleving juist versterkt. Om die reden zijn de Palestijnse vrouwen verstoken gebleven van leiderschapsrollen binnen (terroristische) organisaties.¹²⁰

Voor het uitvoeren van een martelaarsoperatie werden vrouwen aanvankelijk afgewezen. Dit veranderde toen Wafa Idriss begin 2002 namens Al-Fatah een succesvolle zelfmoordaanslag pleegde en daarmee een enorm schokeffect genereerde. Het leiderschap van seculiere groeperingen ging het eerst overstag, later volgden ook de religieuze organisaties, zij het schoorvoetend. De Palestijnse Islamitische Jihad (PIJ) – het jihadistische alternatief voor de PLO van Yasser Arafat¹²¹ – verklaarde bijvoorbeeld dat ze niet actief bezig was met het rekruteren van vrouwelijke aanslagplegers, maar dat vrouwen omwille van het operationele nut voortaan wel geaccepteerd zouden worden.¹²²

Jaradat was de zesde vrouw die uit naam van de PIJ haar leven opofferde. Op de ochtend van 4 oktober 2003, het weekend voor de Joodse feestdag Jom Kippoer, verliet ze haar huis op de Westoever. Ze had haar lichaam beplakt met explosieven. Zonder problemen passeerde de negenentwintigjarige de Israëlische controleposten – iets dat voor een man met soortgelijke plannen vrijwel onmogelijk was geweest.¹²³ Onderweg verruilde ze haar traditionele kledij voor een spijkerbroek en T-shirt, om onopvallend

---

¹¹⁹ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 96.

¹²⁰ Ibidem, pp. 97-98.

¹²¹ Gonzalez-Perez, 'Islamization', p. 57.

¹²² Ibidem, p. 58.

¹²³ Bloom, *Overtuiging*, p. 32.

het populaire restaurant Maxim in Haifa binnen te komen.¹²⁴ Het was zaterdagmiddag en derhalve erg druk in het restaurant. Naar verluidt nuttigde Jaradat rustig een maaltijd voor ze haar bom tot ontploffing bracht. Ze doodde negentien mensen en verwondde er nog eens vijftig.¹²⁵

Jaradat werd door haar naasten beschreven als een bijzondere jonge vrouw met een sterke persoonlijkheid – ‘bijna zoals een man’.¹²⁶ Er kunnen verschillende motieven voor haar daad ontwaard worden. Haar actie was deels nationalistisch van aard. In haar martelaarsvideo verklaarde ze:

Ik heb besloten de zesde martelares te zijn die haar lichaam [laat doorboren met] granaatscherven, met het doel iedere Zionistische kolonist in het hart te raken. Wij zijn niet de enigen die door hun bezetting de dood zullen proeven. Wat men zaait, zal men oogsten.¹²⁷

Haar broer voegde daar later aan toe dat de actie voortkwam uit wraakgevoelens jegens het Israëliëse leger, dat twee familieleden had gedood.¹²⁸ Met name de brute moord op haar broer had een diepe indruk achtergelaten: Israëliëse veiligheidstroepen schoten hem voor haar ogen dood op zijn bruiloft, omdat hij ervan verdacht werd betrokken te zijn bij terroristische activiteiten. Jaradat zwoor zijn dood te wreken.¹²⁹

Maar, zoals zo typerend is voor deze martelaressen uit de vierde golf, ook religie vormde waarschijnlijk een belangrijke motivatie. Jaradat uitte in haar videoboodschap haar hoge verwachtingen van het hiernamaals:

---

¹²⁴ M. Fogteloo, ‘Lipstick-martelaressen. Emancipatie van de intifada’, *De Groene Amsterdammer*, 18 oktober 2003, <http://www.groene.nl/2003/42/lipstick-martelaressen>

¹²⁵ ¹²⁵ K. VanderKaay, ‘Girls Interrupted. The Making of Female Palestinian Suicide Bombers’, J. Kurianski (ed.), *Terror in the Holy Land. Inside the Anguish of the Israeli-Palestinian Conflict*, Westport, CT, 2006, p. 20.

¹²⁶ Y. Schweitzer, ‘Palestinian Female Suicide Bombers. Virtuous Heroines or Damaged Goods?’, C.D. Ness (ed.) *Female Terrorism and Militancy. Agency, Utility, and Organization*, (Londen 2008) p. 136.

¹²⁷ M. Alvanou, ‘Palestinian Women Suicide Bombers. The Interplaying effects of Islam, Nationalism and Honor Culture’, *The Homeland Security Review*, vol. 2, no. 1 (2008), p. 4.

¹²⁸ Fogteloo, ‘Lipstick-martelaressen’.

¹²⁹ VanderKaay, ‘Girls’, p. 19.

Lieve familie, [de heer zal jullie belonen] zoals hij ons beloofde in zijn Heilige Boek (...) Allah beloofde het Paradijs aan degenen die volharden. Zie mijn offer daarom in het licht van de beloning van Allah (...) Ik heb altijd geloofd in dat wat gezegd wordt in de Heilige Koran, ik heb verlangd naar de rivieren van het paradijs en gehunkerd naar het glorieuze licht van Allah's gezicht (...) vanaf het moment dat Allah mij onder zijn hoede nam.¹³⁰

Hoewel Jaradats aanslag in de media een stuk minder aandacht genereerde dan die van Wafa Idriss¹³¹, werd ze in de Palestijnse gebieden alom bejubeld als 'de bruid van Haifa'.¹³² Ook Jaradats familie stond achter haar daad: 'Waarom zouden we huilen? Het is vandaag zoals haar trouwdag zou zijn geweest: de gelukkigste dag uit haar leven.'¹³³

De verwijzing naar een huwelijk is niet onopzettelijk; het biedt nog een mogelijk motief voor de zelfopoffering. Jaradat was ongetrouwd, en met haar 29 jaar was ze de huwbare leeftijd reeds overschreden. Hoewel haar moeder verklaarde dat de juriste zo ambitieus was dat ze een aantal huwelijkskandidaten had afgeslagen, neemt dat niet weg dat ze in de ogen van de gemeenschap had gefaald. De criminologe Maria Alvanou, verbonden aan het National Defense College in Israel, stelt dan ook: '*She might have been a bright lawyer, an educated woman, but in the eyes of her community she was becoming a "spinster."*'¹³⁴ Toen Yasser Obeidi – een commandant van de PIJ, getrouwd en vader van twee kinderen – Jaradat voorhield dat ze, wanneer ze een martelares zou worden, voor eeuwig samen gelukkig zouden zijn, kon ze dan ook onmogelijk weigeren.¹³⁵

De veelvoud van mogelijke drijfveren is tekenend voor de vierde generatie vrouwelijke terroristen enerzijds, en de focus van het onderzoek naar deze groep anderzijds.

---

¹³⁰ Alvanou, 'Women' p. 5 ; vertaling via www.koranonline.nl.

¹³¹ Brunner, 'Suicide', p. 34.

¹³² Alvanou, 'Women', p. 7.

¹³³ Fogteloo, 'Lipstick-martelaressen'.

¹³⁴ Alvanou, 'Women', p. 10.

¹³⁵ Ibidem, p. 10.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is globaal de historische ontwikkeling van de fenomenen zelfmoordterrorisme, martelaarschap en modern vrouwelijk terrorisme geschetst – tot aan het moment dat deze drie in de jaren tachtig bij elkaar kwamen in de persoon van de Syrische Sana'a Mehadli. Uit de anekdotes en verhalen wordt duidelijk dat de terroristen veelal aangezet werden door een combinatie van factoren: ontwikkelingen in de maatschappij, jeugdige ervaringen met onrecht, 'foute' contacten en persoonlijke verlangens. Het karakter van terroristische organisaties bleek bepalend voor de acceptatie van vrouwen in hun gelederen. Ook de sociale context en de noodzaak van het inzetten van vrouwelijke strijders zijn factoren van belang gebleken. De samenhang tussen deze verschillende factoren wordt in het volgende hoofdstuk geconceptualiseerd.

3. De noodzaak van verschillende perspectieven

Het is niet eenvoudig een verklaring te vinden voor een complex, bijna tegennatuurlijk fenomeen als zelfmoordterrorisme. Al in de eerste regels van haar boek *Dying to Kill. The Allure of Suicide Terror* zet de Amerikaanse politicologe Mia Bloom de lezer aan het denken:

*Imagine a situation in which choosing to blow yourself up along with dozens of other people seems like a great idea. How bad must your life be if you think that it is better to be a sacrifice than to live, have a family, and be a productive member of society?*¹³⁶

Bloom veronderstelt dat iemand die in staat is zichzelf en anderen op te blazen een wel heel beklagenswaardig leven moet leiden. Maar in hoeverre biedt persoonlijke misère werkelijk een verklaring voor het snel stijgende aantal zelfmoordaanslagen sinds begin jaren tachtig? En hoe valt de verklaren dat er in de ene regio veel meer aanslagen zijn dan in andere regio's, en dat dit ook weer van jaar tot jaar kan verschillen?

Hoewel deze scriptie zich in het bijzonder richt op vrouwelijk zelfmoordterrorisme, biedt dit hoofdstuk allereerst een theoretische reflectie op zelfmoordterrorisme in het algemeen – dat wil zeggen: uitgevoerd door zowel vrouwen als mannen. De multicausale benadering van Mohammed Hafez dient hierbij als uitgangspunt. Hafez, die als buitengewoon hoogleraar verbonden is aan het departement Nationale Veiligheid van de Naval Postgraduate School in Monterey, onderscheidt in zijn artikel 'Rationality, Culture, and Structure in the Making of Suicide Bombers: A Preliminary Theoretical Synthesis and Illustrative Case Study' drie perspectieven: een *structuralistisch* perspectief, dat betrekking heeft op de samenleving en de context waarbinnen individuen en organisaties handelen; een *rationalistisch* perspectief, dat zich richt op de belangen van de (terroristische) organisatie; en een *culturalistisch* perspectief, dat zich met name richt op de motieven van het individu.¹³⁷

---

¹³⁶ Bloom, *Dying*, p. 1.

¹³⁷ M.M. Hafez, 'Rationality, Culture, and Structure in the Making of Suicide Bombers. A Preliminary Theoretical Synthesis and Illustrative Case Study', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 29, no. 2 (2006), p. 166.

Verklaringen voor zelfmoordterrorisme worden over het algemeen gezocht in rationaliteit *of* cultuur. Deze twee perspectieven worden vervolgens in de literatuur gepresenteerd als complete verklaringen voor het fenomeen, of tegenover elkaar gezet als twee theorieën die elkaar alleen maar tegen kunnen spreken. Hafez is echter van mening dat ratio en cultuur afzonderlijk niet sterk genoeg zijn om zelfmoordterrorisme te verklaren. Sterker nog, hij stelt dat ze complementair zijn: het culturalisme zou kunnen verklaren waarom een individu zichzelf in naam van een organisatie opblaast, rationaliteit zou kunnen verklaren waarom organisaties overgaan tot een dergelijke tactiek. Hafez meent zelfs dat er nog een derde theorie nodig is om het beeld compleet te maken: hij haalt het structuralisme aan om een antwoord te vinden op de vraag hoe de acceptatie van zelfmoordterrorisme binnen een samenleving kan ontstaan.¹³⁸ Het is volgens zijn theorie onmogelijk een complete en overtuigende verklaring voor zelfmoordterrorisme te vinden zonder de verschillende componenten en de relaties hiertussen in ogenschouw te nemen. In deze scriptie worden de verschillende perspectieven, en daaraan gekoppelde actoren, van breed naar smal gepresenteerd: omwille van de helderheid wordt steeds eerst de samenleving besproken, daarna de organisaties en tot slot het individu.

Ter ondersteuning van Hafez' multicausale aanpak put ik uit het werk van Assaf Moghadam, onderzoeker bij het Belfer Center for Science and International Affairs van Harvard University, en Robert Papes *Dying to Win*. Daarnaast wordt het artikel 'A Sociological Understanding of Suicide Attacks' van de Italiaanse socioloog Domenico Tosini aangehaald. Hij conceptualiseerde het idee dat de totstandkoming van zelfmoordterrorisme plaatsvindt op drie niveaus; zijn 'ideaal-typische' model van zelfmoordterrorisme¹³⁹ zal in aangepaste vorm terugkomen aan het einde van dit hoofdstuk.

Het onderzoek van voorgenoemde wetenschappers zal dienen als theoretisch kader om in de volgende hoofdstukken een verklaring te vinden voor de opkomst, exploitatie en acceptatie van vrouwelijke zelfmoordterroristen in drie conflicten.

---

¹³⁸ Hafez, 'Rationality', p. 167.

¹³⁹ D. Tosini, 'A Sociological Understanding of Suicide Attacks', *Theory, Culture & Society*, vol. 26, no. 4 (2009), p. 89.

3.1 Structuralisme en de invloed van/op de samenleving

Terroristische organisaties en individuen opereren niet in een vacuüm. Om te verklaren waarom zelfmoordterrorisme in het ene conflict wel ingezet wordt en in het andere niet, moet de brede politieke, historische, sociaal-economische, religieuze en culturele context in ogenschouw genomen worden. Deze subparagraaf bestaat uit twee delen, zoals de titel al suggereert. Allereerst wordt de relatie bekeken tussen sociaal-economische en politieke kenmerken enerzijds, en zelfmoordterrorisme anderzijds. Daarna wordt bekeken hoe organisaties invloed uit kunnen oefenen op de samenleving. Hoe krijgen organisaties gemeenschappen zover dat ze zich tolerant opstellen tegenover dergelijk extreem geweld?

3.1.1 *Het belang van sociaal-economische omstandigheden*

Er zijn talloze wetenschappelijke onderzoeken gedaan naar verbanden tussen (zelfmoord)terrorisme aan de ene kant, en economische, sociale, politieke en demografische omstandigheden aan de andere kant. Moghadam stelt dat de meeste van deze structurele factoren op zijn hoogst indirecte effecten hebben op het voorkomen van zelfmoordterrorisme; de variabelen lijden aan het zelfde 'fundamentele probleem van specificiteit' als de psychologische verklaringen van terrorisme.¹⁴⁰

Over het algemeen zijn wetenschappers het erover eens dat persoonlijke armoede nauwelijks een rol speelt, maar dat armoede op nationaal niveau wel indirect van invloed kan zijn. Arme landen worden immers sneller gebruikt als toevluchtsoord voor terroristen, hebben een grotere kans op etnische en religieuze conflicten, en de elite van terroristische organisaties kan gemakkelijker grieven van economisch achtergestelde delen van de bevolking uitbuiten.¹⁴¹ Maar nogmaals: deze nationale armoede speelt slechts een indirecte rol. De landen die tussen 1980 en 2001 geplaagd werden door zelfmoordaanslagen – waaronder Sri Lanka, Libanon, Israel en Turkije – behoren allerminst tot de armste landen ter wereld, gemeten naar BNP per hoofd van de

---

¹⁴⁰ A. Moghadam, 'The Roots of Suicide Terrorism. A Multi-causal Approach', Working draft: paper gepresenteerd op de Harrington Workshop on the Root Causes of Suicide Terrorism, Universiteit van Texas in Austin, 12-13 mei 2005, pp. 34-35.

¹⁴¹ Ibidem, p. 34.

bevolking. Van de staten die pas sinds het begin van de *War on Terror* geassocieerd worden met zelfmoordterrorisme, zoals Tunesië, Indonesië, Afghanistan, Irak en Marokko, behoort alleen Afghanistan tot de armste 25 procent van de wereld.¹⁴² De Amerikaanse econoom Alan B. Krueger en Tsjechische historica Jitka Malečková stellen derhalve dat terrorisme eerder gezien moet worden als een reactie op politieke verhoudingen en langdurige gevoelens van marginalisatie en frustratie, dan als een directe reactie op (persoonlijke) economische omstandigheden.¹⁴³ *'Data obviate the conventional assumption that the Extremists are simply the "have-nots", suggesting rather that they are the "want-mores".'*¹⁴⁴

Naast armoede zegt ook opleidingsniveau niet direct iets over de acceptatie van of kans op betrokkenheid bij (zelfmoord)terrorisme. Uit onderzoek onder de Palestijnse bevolking blijkt dat de steun voor gewelddadige acties tegen Israëlische doelen onder alle opleidingsniveaus ongeveer gelijk is. Laagopgeleiden en werklozen zijn in veel gevallen zelfs iets kritischer dan hoger opgeleiden, met name wanneer het gaat om aanvallen op burgerdoelen.¹⁴⁵ De Palestijnse politicoloog Khalil Shikaki is zelfs van mening dat de bereidheid het leven op te offeren voor de goede zaak, toeneemt naar mate het opleidingsniveau hoger ligt.¹⁴⁶ Onderzoek naar Palestijnse zelfmoordterroristen ondersteunt deze bevinding: statistisch gezien is de kans dat een Palestijnse zelfmoordterrorist afkomstig is uit een arm gezin klein, en de kans dat hij of zij een middelbare schooldiploma heeft relatief groot.¹⁴⁷ Wellicht is het de frustrerende combinatie van een hoge opleiding en een matig ontwikkelde arbeidsmarkt die ervoor zorgt dat hoogopgeleiden zich sneller opwerpen als zelfmoordterrorist – onderzoek om deze suggestie te staven is helaas niet voor handen.

Voor de politieke context geldt eveneens dat deze slechts een gedeeltelijke verklaring biedt voor het al dan niet voorkomen van zelfmoordaanslagen. Een bezette natie zal zich, zoals Pape in *Dying to Win* bepleit, statistisch gezien eerder overleveren

---

¹⁴² Pape, *Dying*, pp. 18-19.

¹⁴³ A.B. Krueger en J. Malečková, 'Education, Poverty and Terrorism. Is There a Causal Connection?', *Journal of Economic Perspectives*, vol. 17, no. 4 (2003), p. 119.

¹⁴⁴ Ibidem, p. 128.

¹⁴⁵ Ibidem, pp. 125-127.

¹⁴⁶ Reuter, *Life*, p. 10.

¹⁴⁷ Krueger en Malečková, pp. 135-136.

aan zelfmoordterrorisme dan een onafhankelijke soevereine staat.¹⁴⁸ Maar de Tibetanen, Kosovaren, Cambodianen en andere onderdrukte volkeren tonen aan dat er geen direct causaal verband bestaat. Ook tegen autoritaire en dictatoriale regimes in Afrika en Latijns-Amerika worden zeer sporadisch zelfmoordaanslagen ingezet.¹⁴⁹

De genoemde omgevingsfactoren die de samenleving vorm geven verschillen van de individuele en organisatorische factoren, in de zin dat ze de opkomst en toename van zelfmoordterrorisme niet direct beïnvloeden. Toch zijn ze van groot belang. Het individu noch de organisatie opereert in een vacuüm; hun speelruimte wordt gevormd door de mogelijkheden die de samenleving biedt.

3.1.2 Structuralisme en de uitbuiting van grieven in de samenleving

Het structuralisme is de derde theorie die Hafez aanhaalt om het fenomeen zelfmoordterrorisme te verklaren. Deze uit de sociale wetenschappen afkomstige benaderingswijze gaat ervan uit dat sociale verschijnselen deels gebaseerd zijn op niet direct waarneembare structuren en verhoudingen binnen de samenleving. *'Social context constrains agency and establishes objective limits on voluntary human conduct. Although humans make history, as Marx's dictum goes, they do not make it in circumstances of their choosing.'*¹⁵⁰ Met andere woorden: opstandige groeperingen en individuen opereren binnen een politieke, culturele en sociale context, die bepalend is voor hun strategische en tactische keuzes.¹⁵¹

Sommige ontwikkelingen geven terroristische organisaties de mogelijkheid om snel in de samenleving te wortelen: onenigheid binnen de politieke elite, een sociale crisis, onrust onder de bevolking, of een plotselinge afname in onderdrukking door de staat.¹⁵² Als deze kansen zich niet voordoen, kan de goedkeuring voor het gebruik van extreem geweld zich alleen buiten de harde kern van een organisatie verspreiden als de massa zich collectief bedreigd of benadeeld voelt door de status quo.¹⁵³ Het is voor

---

¹⁴⁸ Pape, *Dying*, pp. 39-60.

¹⁴⁹ Moghadam, 'Roots', pp. 34-35.

¹⁵⁰ Hafez, 'Rationality', p. 170.

¹⁵¹ Tosini, 'Understanding', p. 78.

¹⁵² Hafez, 'Rationality', pp. 170-171.

¹⁵³ Ibidem, p. 171.

organisaties dus zaak het normen en waardensysteem van de gemeenschap te beïnvloeden: de bevolking moet geweld gaan beschouwen als een rechtvaardig, zelfs noodzakelijk middel om de eigen veiligheid te waarborgen.¹⁵⁴

Organisaties zetten een proces van *morele ontkoppeling* in om een emotionele afstand te creëren tussen de eigen gemeenschap en de vijand. Vrijwel altijd is er een historie van misbruik, onrecht, pogroms en vernedering waarop dit proces gebaseerd kan worden; de gedeelde ervaring van een militaire bezetting kan de mate waarin boodschappen van terroristen en propaganda weerklank vinden aanzienlijk vergroten.¹⁵⁵ De morele ontkoppeling kan allereerst in gang gezet worden door de ander te ontmenselijken: de focus van de retoriek wordt gelegd op structurele en onoverbrugbare (veelal culturele) verschillen tussen de twee groepen, waardoor een vijandbeeld geschapen wordt. Daarnaast wordt een demoniseringsdiscours gestart waarin de mogelijke onschuld van individuen binnen de samenleving van de vijand stelselmatig ontkend wordt. Zo rechtvaardigde de Egyptische sjeik Yusuf al-Qaradawi (1926 -), theologisch leider van de Internationale Moslim Broederschap, de Palestijnse aanvallen op burgerdoelen door te stellen dat iedere Israëli zich vroeg of laat als militair tegen de Palestijnen keert:

*At times, a woman or child may be hurt. First of all, in Israeli society, even women are recruited into the army. Israeli society is militaristic to the core. Men and women are recruited, either into the regular army or as reservists. If children are hurt, they are hurt unintentionally. These are the necessities of war.*¹⁵⁶

Als de beïnvloeding van normen en waarden niet slaagt – dat wil zeggen: onvoldoende steun creëert – kan steun ook met politieke middelen en selectief geweld afgedwongen worden. Tegenstanders binnen de eigen gemeenschap worden gevangen genomen of op andere manieren onschadelijk gemaakt. De kans dat dit contraproductief werkt is echter groot.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Tosini, 'Understanding', p. 79.

¹⁵⁵ Bloom, *Overtuiging*, p. 39.

¹⁵⁶ Tosini, 'Understanding', pp. 81-82.

¹⁵⁷ Ibidem, p. 82.

Een van de belangrijkste factoren die samenlevingen vatbaar maken voor zelfmoordterrorisme, is volgens Robert Pape *religieuze onderscheid*. Hij ziet nationalisme als voornaamste drijfveer voor zelfmoordterrorisme, maar stelt dat ook religieuze verschillen tussen de bezetter en de opstandelingen de kans op zelfmoordaanlagen aanzienlijk vergroten. Het is het verschil in religie, en niet de religie *an sich*, dat het voor terroristenleiders gemakkelijk maakt om de bevolking ervan te overtuigen dat zelfmoordterrorisme noodzakelijk is om de eigen natie en geloofsgemeenschap te beschermen.¹⁵⁸ Pape onderscheidt drie factoren die nationalistisch verzet en steun aan martelaarsoperaties versterken. Allereerst stelt hij dat de aanwezigheid van een religieuze factor de kans op een compromis verkleint, omdat dat het conflict terugbrengt tot een *zero-sum game*. De belangen van de strijdende partijen staan recht tegenover elkaar, en hoe meer de bezetter wordt gezien als 'anders', hoe meer leden van de bezette natie – zowel religieus als seculier – zullen vrezen dat hen de toegang tot land, water en andere belangrijke bronnen wordt ontnomen.¹⁵⁹ Ten tweede maken religieuze verschillen extreme demonisering mogelijk. *'To most people brought up in any religion, the dogmas and practices of any other religion will seem strange, perhaps inexplicable or pointless, and possibly immoral. Thus sense of moral difference can heighten fears that the occupying forces may use their superior power to indiscriminately kill members of their own community.'*¹⁶⁰ Ten derde komen oproepen tot martelaarschap geloofwaardiger over wanneer het doelwit een andere religie aanhangt. Pape stelt zelfs dat een verschil in religie een criterium is voor het martelaarschap: *'A Jew cannot be martyred by a Jew, a Muslim by a Muslim, or a Christian by a Christian'*. Als het verbod op zelfdoding dat binnen deze religies geldt omzeild wordt, blijft over dat men in ieder geval in de strijd tegen een religieuze ander moet sterven om de beloningen in het hiernamaals te ontvangen.¹⁶¹

Het structuralisme stelt dat de inzet van extreem geweld sowieso ongewenste consequenties voor de opstandige groepering kan hebben, omdat het de verhoudingen waarop de samenleving rust op zijn kop kan zetten. Door geweldsescalaties wordt de dreigingsperceptie versterkt en wordt versnelde radicalisering van de betrokken

---

¹⁵⁸ Pape, *Dying*, pp. 79-80.

¹⁵⁹ Ibidem, pp. 89-90.

¹⁶⁰ Ibidem, p. 90.

¹⁶¹ Ibidem, p. 91.

partijen in gang gezet. Op den duur wordt de perceptie van de eigen veiligheid bepaald door de bedreiging van de veiligheid van de vijand. Geweld wordt noodzaak, ook voor de autoriteiten die proberen de opstand te beteugelen. Verhoudingen worden steeds meer op de proef gesteld en er wordt een nieuwe realiteit geconstrueerd rondom te geweldscyclus: de mate en duur van het geweld kunnen zo uitgroeien tot proporties waar aanvankelijk geen rekening mee gehouden was.¹⁶²

Met de focus op sociale structuren, traditie en dreigingsperceptie biedt het structuralisme dus een overkoepelend perspectief, dat bepaalt of zelfmoordterrorisme wel of geen weerklank vindt onder de bevolking. Niet alle *mobilization frames* zullen weerklank vinden bij het grotere publiek. Om effectief burgers te mobiliseren, verklaart Hafez, moet een beweging zijn revolutionaire boodschap innestelen in het symbolische repertoire dat reeds bekend en legitiem is bij het publiek. De historische en culturele context bepaalt dus welke boodschappen organisaties kunnen verspreiden om succesvol de drijfveren van individuen te beïnvloeden.¹⁶³

3.2 Rationalisme: de organisatorische voordelen van zelfmoordterrorisme

Het proces van morele ontkoppeling wordt grotendeels aangezwengeld door terroristische organisaties. Volgens de rationalistische verklaring van zelfmoordterrorisme vormen zij dan ook de stuwende kracht achter het fenomeen. Individuen ontbreekt het vaak aan kennis, middelen en logistieke capaciteit om zelfstandig een succesvolle zelfmoordaanslag uit te voeren.¹⁶⁴ Er zijn wel enkele recente voorbeelden bekend van zogenaamde *lone wolf* terroristen die hebben getracht een zelfmoordactie op touw te zetten, maar over het algemeen zijn zelfmoordaanslagen 'niet het gevolg van een (geestesziek) individu, maar van acties die gepland en voorbereid zijn door een organisatie'.¹⁶⁵

---

¹⁶² Hafez, 'Rationality', p. 171.

¹⁶³ Ibidem, p. 171.

¹⁶⁴ Moghadam, 'Roots', p. 12.

¹⁶⁵ Gonzalez-Perez, *Women*, p. 98 ; In december 2009 probeerde Umar Farouk Abdulmutallhab met zijn 'onderbroek bom' een aanslag te plegen aan boord van North West Airlines vlucht 253. Hoewel hij vermoedelijk getraind is door Al Qaeda, gaat men er vanuit dat hij de aanslag zelfstandig gepland heeft. Zie bijvoorbeeld P.J. Philips, 'The lone wolf suicide terrorist. A preliminary application of mean-variance

Aanhangers van het rationalisme zien zelfmoordterrorisme als de uitkomst van een kosten-batenanalyse door terroristische organisaties. De rationele keuzetheorie is grofweg gebaseerd op zes vooronderstellingen: ieder sociaal fenomeen is het effect van *individuele beslissingen*; acties kunnen altijd *begrepen* worden; de keuze voor een actie heeft bepaalde *redenen*; deze redenen komen voort uit afwegingen over de *consequenties* van de actie; actoren zijn vooral begaan met de consequenties of gevolgen van de actie voor *henzelf of hun directe omgeving* (egoïsme dan wel altruïsme); actoren zijn in staat een actie te kiezen na een *analyse van de kosten en baten* van verschillende mogelijke acties.¹⁶⁶

3.2.1 Zelfmoordterrorisme als strategisch signaal

In het rationalistische denken over zelfmoordterrorisme kunnen twee stromingen onderscheiden worden: een die zelfmoordterrorisme beschouwt als een strategie op zich, en een die het beschouwt als een tactiek binnen een bredere strategie.¹⁶⁷ Een belangrijke onderzoeker binnen de eerste stroming is Robert Pape. In *Dying to Win* gaat hij op zoek naar de logica achter zelfmoordterrorisme, waarbij naast het sociale en het individuele aspect met name de strategische component aan bod komt. Die is volgens Pape gericht op met geweld het uitoefenen van politieke druk op een regering, in de hoop dat die haar beleid aanpast. Waar militaire druk normaal gesproken door staten uitgevoerd wordt op zwakkere tegenstanders, draait het in dit geval om een relatief zwakke partij die druk wil uitoefenen op een sterkere tegenstander. Er moet dusdanig veel schade toegebracht worden dat de tegenstander besluit haar doelen en belangen bij

---

methods', *Applied Economics Research Bulletin*, 2010,

<http://berkeleymath.com/Documents/THE%20LONE%20WOLF%20SUICIDE%20TERRORIST.pdf>;

Op 11 december 2010 pleegde Taimour Abdulwahab al-Abdaly een aanslag in Stockholm. Hij liet een met explosieven volgeladen auto ontploffen en liet daarna de bom die hij om zijn middel droeg af gaan. Ook van hem wordt geloofd dat hij alleen handelde. Zie bijvoorbeeld J. Paige, 'Stockholm suicide bomber.

Taimour Abdulwahab al-Abdaly profile', *The Guardian*, 12 december 2010,

<http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/12/stockholm-suicide-bomber-profile>.

¹⁶⁶ Tosini, 'Understanding', p. 73.

¹⁶⁷ Pape, *Dying*, p. 16. Als voorbeelden voor de tweede stroming haalt hij onder andere aan: W. Laqueur, *The Age of Terrorism* (Washington D.C.: Rand Corporation, 1985) en B. Hoffman, *Inside Terrorism* (New York: Columbia University Press, 1998). De bevindingen van deze auteurs worden hier verder niet uiteengezet.

te stellen. De absolute omvang van de schade is daarbij volgens Pape echter niet van het hoogste belang:

What creates the coercive leverage is not so much actual damage as the expectation of future damage. Targets may be economic or political, military or civilian, but in all cases the main task is less to destroy the specific targets than to convince the opposing society that it is vulnerable to more attacks in the future.¹⁶⁸

Het doelwit van de terroristen is vrijwel altijd een democratische, buitenlandse bezettingsmacht. Alle door Pape onderzochte zelfmoordcampagnes tussen 1980 en 2003 hadden als (hoofd)doel het verdrijven van buitenlandse militaire troepen dan wel het terugdringen van buitenlandse invloed uit een gebied dat door de terroristen beschouwd werd als hun nationale territorium.¹⁶⁹ Dat zelfmoordterroristen vaker ingezet worden tegen democratische regeringen dan tegen autoritaire regimes, wijt Pape aan het zachtaardige imago van democratieën, wat ervoor zorgt dat terroristische organisaties hen gevoeliger achten voor extreem geweld. Dit imago zorgt er bovendien voor dat terroristen verwachten dat democratische staten, ondanks hun militaire superioriteit, terughoudend zullen zijn met vergeldingsacties.¹⁷⁰ Robert MacFarlane, de later omstreden Nationaal Veiligheidsadviseur van president Ronald Reagan, is van mening dat de Verenigde Staten dit imago in de jaren negentig waarmaakte: daadkrachtige reacties op verschillende aanslagen tegen Amerikaanse doelen – zoals de bomaanslag op het World Trade Centre in 1993, de aanval op een militair wooncomplex in Khobar, Saudi-Arabië, in 1996, aanslagen op de ambassades in Tanzania en Kenia in 1998 en de aanslag op het Amerikaanse oorlogsschip USS Cole in 2000 – bleven uit.¹⁷¹

Het moderne zelfmoordterrorisme is ook volgens Pape lonend gebleken: van de dertien zelfmoordcampagnes die tussen 1980 en 2003 uitgevoerd werden, kunnen er zeven in verband gebracht worden met significante beleidsaanpassingen door de onder druk gezette staat. In één geval werd zelfs aan alle eisen van de terroristische

---

¹⁶⁸ Pape, *Dying*, pp. 29-30.

¹⁶⁹ Ibidem, p. 42.

¹⁷⁰ Ibidem, pp. 44-45.

¹⁷¹ R. MacFarlane, 'From Beirut to 9/11', *New York Times*, 22 oktober 2008, http://www.nytimes.com/2008/10/23/opinion/23mcfarlane.html?_r=2&oref=slogin.

organisatie voldaan: middels een zelfmoordcampagne wist Hezbollah een internationale troepenmacht, die de rust in het Midden-Oosten moest waarborgen, uit Libanon te verdrijven. Een zelfmoordaanslag op de Amerikaanse ambassade in Beirut, op 18 september 2003 doodde ruim zestig mensen; bij een zelfmoordaanslag op Amerikaanse barakken in Beirut op 23 oktober van datzelfde jaar, kwamen nog eens 241 Amerikaanse en 58 Franse militairen om. Serieuze vergeldingsacties bleven ook in dit geval uit, en in 1984 besloot de internationale troepenmacht zich terug te trekken. Hezbollah beschouwde dit als een overwinning voor het terrorisme.¹⁷² In andere gevallen werden leidden de zelfmoordaanslagen slechts ten dele tot aanpassing van het beleid. Hierbij moet gedacht worden aan onderhandelingen over soevereiniteit of vrijlating van gevangengenomen leiders.¹⁷³ Het feit dat meer dan vijftig procent van de zelfmoordaanslagen rendabel blijkt is opmerkelijk te noemen, aangezien internationale militaire en economische druk in minder dan een derde van de gevallen effect heeft.¹⁷⁴

In *Dying to Win* zijn enkel de aanslagen tot 2003 verwerkt. Sindsdien zijn de cijfers echter drastisch veranderd. Het door Pape zo graag aangehaalde voorbeeld van de Tamil Tijgers als niet-religieuze koploper wat betreft het aantal aanslagen is sinds het uitbreken van de oorlog in Irak nauwelijks nog relevant: sinds 2003 heeft die organisatie 'slechts' 24 zelfmoordaanslagen uitgevoerd, een aantal dat in schril contrast staat met het enorme aantal aanslagen dat sindsdien uitgevoerd is door salafi-jihadistische organisaties.¹⁷⁵ Van de 44 groeperingen die tussen 1981 en april 2007 zelfmoordaanslagen hebben uitgevoerd, vielen er 19 binnen deze stroming.¹⁷⁶ Dergelijke nieuwe inzichten leggen een aantal tekortkomingen van Papes theorie bloot. Ten eerste komen zelfmoordaanslagen steeds meer voor in landen waar geen sprake is van een duidelijke bezetting, zoals Bangladesh, Indonesië en Jordanië. Ten tweede richten aanslagen zich in bezette landen, zoals Irak, steeds vaker niet op de bezettende macht; in plaats daarvan zijn andere etnische of religieuze groeperingen het slachtoffer. Ten derde

---

¹⁷² P. Brookes, *A Devil's Triangle. Terrorism, Weapons of Mass Destruction and Rogue States*, Lanham, MD, 2005, p. 82.

¹⁷³ Pape, *Dying*, pp. 64-65.

¹⁷⁴ Ibidem, pp. 64-65.

¹⁷⁵ Data afkomstig uit de Suicide Attack Database van het Chicago Project on Security and Terrorism (CPOST); gefilterd op aanslagen door de LTTE tussen 2003 en 2011.

¹⁷⁶ Moghadam, *Globalization*, p. 50.

worden de aanslagen steeds vaker uitgevoerd door individuen die niet direct het slachtoffer zijn van de bezetting. In Irak worden de meeste aanslagen bijvoorbeeld gepleegd door buitenlandse jihadisten.¹⁷⁷

3.2.2 Zelfmoordterrorisme als wapen in de 'war for public support'

Terwijl Pape zich richt op strategische signalen naar de vijand, focust Mia Bloom in *Dying to Kill* vooral op een onderlinge strijd tussen terroristische groeperingen als strategische motor achter het fenomeen zelfmoordterrorisme. Organisaties vechten volgens Bloom niet alleen tegen hun ideologische tegenstander; ze voeren ook een 'war for public support'. Beide partijen zetten alle middelen in om elkaar te overtreffen, en het publiek te overtuigen van hun toewijding. Hoe gewaagder en spectaculairder de aanslag, hoe meer aanhangers een organisatie weg kan kapen van haar rivaal.¹⁷⁸ De goedkeuring van de achterban speelt hierbij een grote rol: '*if [suicide terrorism] is applauded, it will flourish*'.¹⁷⁹ Dit gebeurde bijvoorbeeld in Libanon, waar de shi'itische groeperingen Hezbollah en Amal elkaar door het uitvoeren van zelfmoordaanslagen probeerden af te troeven.¹⁸⁰

In Noord-Ierland bleek dat de tactiek zonder steun van de bevolking ook averechts kan werken, toen de Provisional Irish Republican Army (PIRA) in 1990 probeerde een moorddadige autobomcampagne uit te voeren. Drie mannen werden ontvoerd en vervolgens gedwongen om met een auto vol explosieven naar drie Britse militaire doelwitten te rijden. De bommen werden op afstand tot ontploffing gebracht en de chauffeurs kwamen om het leven. De actie leidde tot razernij onder de PIRA-aanhangers: honderden verontwaardigde leden beschuldigden de organisatie ervan op 'die fanatici' uit het Midden-Oosten te lijken. De slecht doordachte campagne eindigde nog op dezelfde dag als hij begonnen was, omdat het leiderschap van de PIRA besepte dat het gebruik van zulke extreme tactieken hun achterban van hen zou vervreemden.¹⁸¹

---

¹⁷⁷ Moghadam, *Globalization*, p. 34

¹⁷⁸ Bloom, *Dying*, p. 79.

¹⁷⁹ Ibidem, p. 78.

¹⁸⁰ Moghadam, 'Roots', p. 29.

¹⁸¹ Bloom, *Overtuiging*, p. 36.

Als een dergelijke verontwaardiging over slachtoffers aan de kant van de tegenstander uitblijft, is het de taak van de overheid om de terreuracties een halt toe te roepen. Als een regering onverschillig reageert op burgerslachtoffers kan dat voor de bevolking immers een reden zijn zich tegen de autoriteiten te keren. Terroristen kunnen dit uitbuiten door zelfmoordterrorisme in te zetten als provocatiemiddel.¹⁸² Organisaties hopen dan dat een staat zich ertoe laat verleiden ook zijn onmenselijke gezicht zal laten zien. Dat kan een organisatie direct in de kaart spelen: als er veel burgers om het leven komen als gevolg van contraterroristische (vergeldings)acties, zullen personen die aanvankelijk geen kant konden kiezen geneigd zijn zich bij het kamp van de terroristische beweging te scharen.¹⁸³

Hoewel Blooms theorie vooral in het Midden-Oosten hout snijdt, is zij niet toe te passen op bijvoorbeeld de Tamil Tijgers in Sri Lanka. In feite spreekt Bloom zichzelf zelfs tegen: elders in *Dying to Kill* zegt zij honderden Tamils verspreid over het hele land te hebben geïnterviewd, waaruit bleek dat er nauwelijks steun bestond voor het aanvallen van burgers. Ondanks dit gegeven is de organisatie jarenlang doorgegaan met uitvoeren van aanvallen op Singalese doelen, waaronder burgerdoelwitten.¹⁸⁴

3.2.3 Tactische en psychologische voordelen

Naast een strategische rationaliteit, ligt er vaak ook een tactische rationaliteit ten grondslag aan het inzetten van zelfmoordterroristen. Vermomde zelfmoordterroristen kunnen immers op streng beveiligde plaatsen komen, waar een conventionele aanval onmogelijk zou zijn. Daarnaast is het goedkoper om een zelfmoordterrorist te rekruteren en voor te bereiden dan om guerrillastrijders over een langere periode te bewapenen en te onderhouden. Een enkele aanvaller is bovendien voldoende om een succesvolle aanslag te kunnen plegen. Tot slot zijn menselijke bommen veelzijdig en accuraat. Ze kunnen denken, van richting veranderen of de aanslag uitstellen als de situatie dat vereist. Bovendien kunnen ze – tenzij de missie mislukt – niet opgepakt en ondervraagd worden.¹⁸⁵ Moghadam concludeert dat vooral het tactische voordeel van

---

¹⁸² Moghadam, 'Roots', p. 32.

¹⁸³ Bloom, *Overtuiging*, pp. 29-30.

¹⁸⁴ Moghadam, *Globalization*, pp. 36-37.

¹⁸⁵ Hafez, 'Rationality', pp. 167-168; Bloom, *Overtuiging*, p.30.

zelfmoordmissies van onschatbare waarde is voor organisaties: *'Clearly, their value in "leveling the playing field" for groups that perceive themselves to be militarily disadvantaged is a key reason why groups decide to employ this tactic.'*¹⁸⁶

De genoemde tactische voordelen zijn vooral van toepassing op militaire of politieke doelwitten, zogenaamde *hard targets*. Toch richten zelfmoordterroristen zich ook vaak op *soft targets*, zoals bussen, markten en cafés, waarschijnlijk omdat het psychologische effect van dergelijke aanslagen zo groot is. Over het algemeen kunnen zelfmoordterroristen rekenen op uitzonderlijk veel aandacht in de media, die nog altijd de logica van *'if it bleeds, it leads'* hanteren.¹⁸⁷ Zelfmoordterrorisme is immers spectaculair, het is theater.¹⁸⁸ Dit theater richt zich op verschillende groepen toeschouwers: potentiële rekruten, de gemeenschap wier belangen de groepering vertegenwoordigt, de vijand en de internationale gemeenschap. Terroristen zenden met hun opoffering een strategisch signaal van vastberadenheid en professionaliteit uit. Ze tonen de kwetsbaarheid van de tegenstander en creëren geloofwaardigheid.¹⁸⁹ Dit creëert in het gunstigste geval steun bij de eigen gemeenschap, en extreme – dikwijls disproportionele – angst onder de bevolking van de tegenstander, waardoor de druk op de autoriteiten toeneemt. Daarnaast hopen de organisaties achter de zelfmoordaanslagen door wereldwijde media-aandacht op steun uit de internationale arena.¹⁹⁰

Ondanks alle rationele overwegingen die kunnen pleiten voor het inzetten van zelfmoordterroristen, is deze methode meestal niet het eerste middel dat organisaties inzetten. Tijdens de Eerste Tsjetsjeense Oorlog waren er nog geen zelfmoordterroristen. Ook tijdens de Eerste Intifada op de Westelijke Jordaanoever (1987-1993) was er nog geen sprake van zelfmoordterrorisme. En de eerste aanslag op het World Trade Centre, in 1993, kwam in de vorm van een vrachtwagenbom, en niet in de vorm van een zelfmoordmissie.¹⁹¹ De meeste terroristische groeperingen die zelfmoordaanslagen plegen, bestonden al jaren of decennia voordat ze overgingen tot deze methode. Bloom

---

¹⁸⁶ Moghadam, *Globalization*, p. 30.

¹⁸⁷ Bloom, *Overtuiging*, p. 30.

¹⁸⁸ Tosini, 'Understanding', p. 77.

¹⁸⁹ Hafez, 'Rationality', pp. 167-168.

¹⁹⁰ Moghadam, 'Roots', p. 31.

¹⁹¹ Bloom, *Overtuiging*, p. 30.

noch Pape geeft een sluitende verklaring waarom organisaties exact op dat moment besloten hun eerste zelfmoordterrorist op pad te sturen, en niet eerder of later. Er zijn wel verschillende directe aanleidingen aan te wijzen, die vooral samenhangen met tactische overwegingen. Een zeldzame kans om een doelwit van bijzonder hoge waarde te treffen zou een aanleiding kunnen zijn om een zelfmoordoperatie op te zetten.¹⁹²

De strategische, tactische en psychologische voordelen van zelfmoordterrorisme voor in het nauw gedreven organisaties lijken dus talrijk en evident. Er moeten echter ook voldoende aanslagplegers voor handen zijn om een succesvolle campagne uit te kunnen voeren. Tevens moet het politieke en sociale klimaat gunstig zijn, zoals als bleek uit het voorbeeld van de PIRA. Er moeten ook individuen gevonden worden die bereid zijn de martelaarsrol op zich te nemen. Welke categorieën individuen zich hiervoor lenen, en hoe zij naar het martelaarschap gedirigeerd kunnen worden, wordt belicht in de volgende paragraaf.

3.3 Culturalisme: het individu en de martelaarscultus

*While nothing is easier than to denounce the evildoer, nothing is more difficult than to understand him.*¹⁹³

Fjodor Michajlotitsvj Dostojevski (1821-1881)

De overwegingen van het individu spelen vanzelfsprekend een grote rol in de totstandkoming van een zelfmoordaanslag. Zoals gezegd aan het begin van dit hoofdstuk: het is het individu dat uiteindelijk besluit een bomgordel om te doen en zichzelf en anderen om het leven te brengen. De beschikbaarheid van menselijke bommen is cruciaal voor de organisatie. Immers: zonder bom, geen aanslag.

In deze subparagraaf worden terrorisme, cultuur en de overwegingen van het individu aan elkaar gekoppeld. Allereerst worden de voornaamste motivaties van zelfmoordterroristen besproken. Daarna wordt besproken in hoeverre terrorisme gezien kan worden als een uiting van cultuur, aan de hand van de Roemeense politicologe Ana Serafim. De koppeling tussen individuele motivaties en cultuur wordt

---

¹⁹² Moghadam, 'Roots', pp. 27-28.

¹⁹³ S. Kimhi en S. Even, 'Who are the Palestinian Suicide Bombers?', *Terrorism and Political Violence*, vol. 16, no. 4 (2004), p. 815.

gemaakt om twee redenen: enerzijds is cultuur grotendeels bepalend voor de manier waarop individuen hun eigen daden interpreteren en waarderen; anderzijds maken terroristische organisaties handig gebruik van culturele beïnvloeding om individuen te bespelen. Daarover meer in het derde deel van deze subparagraaf. Omdat ook het culturalisme op zichzelf onvoldoende verklaring biedt voor de opkomst van het fenomeen zelfmoordterrorisme, is er in het vierde en laatste deel van deze subparagraaf nog ruimte voor enkele kritische kanttekeningen bij de culturele benadering.

3.3.1 Vier categorieën zelfmoordterroristen

De individuele logica achter zelfmoordterrorisme is lastig te begrijpen, met name omdat velen er door de verkeerde bril naar kijken. Sinds de geboorte van het fenomeen hebben journalisten, wetenschappers en andere onderzoekers het fenomeen te veel bestudeerd als ware het 'gewone' zelfmoord: men keek naar het levensverhaal van de dader, probeerde sleutelmomenten te ontwaren en zo achter het motief te komen.¹⁹⁴ Het idee dat zelfmoordterroristen sowieso willen sterven is echter een misvatting: velen van hen handelen uit geheel andere motieven dan mensen die zelfmoord plegen uit persoonlijke misère. *'Many suicide terrorists are acting out of altruistic motives, not the egoistic motives that are typical of almost all other suicides.'*¹⁹⁵

In het ideale geval zouden hier niet alleen de persoonlijke motieven van de pleger van de aanslag bestudeerd worden, maar ook die van degenen die zelfmoordterroristen werven, trainen en tot hun daad aanzetten.¹⁹⁶ Omwille van de ruimte in deze scriptie ligt de focus echter alleen op de zelfmoordterrorist. Het bespreken van alle motivaties van zelfmoordterroristen is hier eveneens onmogelijk, immers: *'there are probably as many reasons for committing terrorist acts as there are terrorists.'*¹⁹⁷ Het is vandaag de dag dan ook redelijk achterhaald om mogelijke daders op de speuren aan de hand van een vast daderprofiel (man, arm, ongeschoold).¹⁹⁸ Maar wat kan er dan wel gezegd worden over individuele motivaties van zelfmoordterroristen? Psychologen en psychiaters zijn het er

---

¹⁹⁴ Pape, *Dying*, p. 171.

¹⁹⁵ Ibidem, 173

¹⁹⁶ Moghadam, 'Roots', p. 12.

¹⁹⁷ Moghadam, 'Roots', p. 20.

¹⁹⁸ Tosini, 'Understanding', pp. 82-83.

over het algemeen over eens dat (zelfmoord)terroristen, ondanks het feit dat zij vaak vervreemd zijn van de samenleving, niet psychisch ziek zijn.¹⁹⁹ Daar tegenover staat dat slechts enkele geïsoleerde sektarische bewegingen, zoals het Koerdische Ansar al-Islam in noord-Irak, erin slagen zelfmoordterroristen uit het niets te 'creëren' door indoctrinatie; de overgrote meerderheid van de organisaties slaagt er louter in reeds bestaande ontvankelijkheid voor geweldsgebruik te versterken en uit te buiten.²⁰⁰

Desalniettemin zijn er verschillende motieven te onderscheiden die vaak – veelal in combinatie met elkaar – de aanleiding tot de daad vormen. In het artikel 'Who are the Palestinian Suicide Terrorists?' van de Israelische psycholoog Shaul Kimhi en veiligheidsdeskundige Shmuel Even worden vier prototypes onderscheiden: de religieuze fanaticus, politieke extremist, het uitgebuide individu en de wreker.²⁰¹

Het prototype religieuze fanaticus beschouwt zichzelf als een onderdeel van een heilige oorlog, en streeft naar het martelaarschap en een plaats in het paradijs. Dit type is in de meeste gevallen jong en alleenstaand. Naast een gewelddadige interpretatie van religie en charismatisch en invloedrijk leiderschap, speelt ook groepsdynamiek een grote rol voor dit prototype: een martelaarscultus en groepsdruk kunnen bepalend zijn voor de stap naar een zelfmoordaanslag.²⁰²

Het tweede door Kimhi en Even beschreven prototype omvat de daders wier voornaamste motief sociaal of politiek van aard is. Deze individuen hebben een ontwikkeld politiek bewustzijn en zijn vaak aangesloten bij (seculiere) terroristische organisaties. Ze menen dat hun actie noodzakelijk is om hun politieke doelen te verwezenlijken.²⁰³ Maar ook voor dit prototype is een zelfmoordaanslag een uiting van 'absolute wanhoop'.²⁰⁴

De derde categorie, het uitgebuide individu, is breed: het omvat de personen die om persoonlijke redenen kwetsbaar zijn voor de rekrutering door terroristische organisaties. Er valt een aantal subcategorieën te onderscheiden. Allereerst persoonlijke problemen die gevoelens van wanhoop of een gebrek aan eigenwaarde teweegbrengen:

---

¹⁹⁹ Moghadam, 'Roots', p. 22.

²⁰⁰ Reuter, *Life*, p. 10.

²⁰¹ Kimhi en Even, 'Suicide', p. 815.

²⁰² Ibidem, pp. 824-825.

²⁰³ Kimhi en Even, 'Suicide', p. 828.

²⁰⁴ Moghadam, 'Roots', p. 21.

verkrachting, een uitgelekte geheime liefdesaffaire, een buitenechtelijk kind. Vooral vrouwen kunnen hun familie op veel verschillende manieren beschamen, terwijl daar misschien maar één manier tegenover staat om de familie-eer te herstellen: door de ultieme zelfopoffering. Een andere subcategorie bestaat uit personen die op zoek zijn naar verlossing van hun zondige leven: zij die de culturele code overschrijden (transseksuelen, homoseksuelen, prostituees), kunnen in een zelfmoordaanslag eerherstel en een complete vergeving van hun zonden vinden. Binnen deze subcategorie spelen dreiging en dwang een aanzienlijke rol. Tot slot scharen Kimhi en Even ook alle minderjarigen onder de categorie 'uitgebuit', omdat zij in mindere mate in staat zijn weloverwogen beslissingen te nemen.²⁰⁵

Het vierde en laatste prototype is de wreker. Wraak kan gebaseerd zijn op een persoonlijke gebeurtenis – voor iets dat een familielid of vriend is overkomen – of voor een meer algemene situatie, zoals de onderdrukking van het eigen volk.²⁰⁶ Volgens de Palestijnse psychiater Eyad el-Sarraj is de waarde van eergevoel en wraak cultureel bepaald. Zo schreef hij over wraak in de Arabische wereld:

*The tribal mentality which urges individuals to avenge defeat to the bitter end even across generations is essential to understanding suicide attacks in the Arab world. Arabs will continue to fight forever if needed as long as their dignity was injured. People are expected and are obliged to join the struggle according to the Arab tribal code. They will only stop if the aggressor will publicly acknowledge his guilt and assumes responsibility for his aggression.*²⁰⁷

3.3.2 Terrorisme: een uiting van cultuur?

Hoewel cultureel bepaalde normen een krachtig motief kunnen vormen voor een zelfmoordaanslag, is het niet zo dat er een sterke culturele predispositie voor zelfmoord heerst binnen de samenlevingen waar veel zelfmoordaanlagen gepleegd worden. De meeste zelfmoordterroristen komen juist uit samenlevingen waar zelfmoordcijfers niet abnormaal hoog zijn: terwijl moslims verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de

²⁰⁵ Kimhi en Even, 'Suicide', pp. 825-826.

²⁰⁶ Ibidem, p. 827

²⁰⁷ Moghadam, 'Roots', pp. 23-24.

zelfmoordaanslagen, zijn de zelfmoordcijfers in islamitische samenlevingen significant lager dan in christelijke en joodse samenlevingen.²⁰⁸

Ana Serafim, senior adviseur van het Roemeense Ministerie van Defensie en lid van de werkgroep terrorisme van het Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, vroeg zich af of er op een hoger abstractieniveau een verband is tussen cultuur en zelfmoordterrorisme. In haar artikel '*Terrorism. A Cultural Phenomenon*' stelt ze dat het hedendaagse terrorisme meer cultureel van aard is dan ooit tevoren: '*What people think, how they think, and the way they react to events are all influenced by culture. Even terrorists are products of culture.*'²⁰⁹ De veelal westerse neiging om te geloven dat terrorisme voortkomt uit rationele, pragmatische overwegingen is volgens haar verkeerd: de religieuze golf van terrorisme is niet politiek of economisch gemotiveerd, maar berust op cultureel verzet. De huidige bestrijding van terrorisme is vooral gestoeld op het aanpakken van politieke grieven, maar volgens Serafim is het 'naïef om te geloven dat politieke gebaren iets kunnen veranderen aan dat wat radicalen in hun hart geloven; contraterrorisme dat de daden los ziet van hun intellectuele, culturele en religieuze wortels is gedoemd te mislukken'.²¹⁰

Het moslimterrorisme, de meest prominente stroming binnen het hedendaagse religieuze terrorisme, kan volgens Serafim gezien worden als een 'ethisch, ideologisch en cultureel fenomeen'.²¹¹ Serafim stelt echter dat het niet de religie *an sich* is, maar de gepolitiseerde variant daarvan: het islamisme. Deze ideologische stroming heeft een politieke agenda die de oplossing voor hedendaagse politieke en sociale problemen zoekt in religie.²¹² '*It is both a belief system and a code of conduct based on hierarchy of values, norms, standards, laws and institutions; it represents a way of life, a world system, and a social movement for historical change.*'²¹³

---

²⁰⁸ Pape, *Dying*, p. 181.

²⁰⁹ A. Serafim, 'Terrorism. A Cultural Phenomenon?', *PfP Consortium Quarterly Journal* (voorjaar 2005), p. 61.

²¹⁰ Ibidem, pp. 61-62.

²¹¹ Ibidem, p. 65.

²¹² Serafim, 'Terrorism', p. 63.

²¹³ Ibidem, p. 65.

De islamistische doelen zijn volgens Serafim niet politiek, maar vooral cultureel van aard: de bestrijding van westerse waarden (met name het secularisme), globalisering en de 'ongelovige' zijn boven alles 'een verdediging van de islamitische culturele identiteit'.²¹⁴ Het zou daarnaast een uiting van culturele frustratie zijn: *'the days of Islam's cultural conquests are over, and fundamentalists cannot accept it'*.²¹⁵

Tijdens de opening van het academisch jaar 2007 aan de Campus Den Haag (Universiteit Leiden) wierp de historicus Bob de Graaff – destijds hoogleraar Terrorisme en contraterrorisme aan diezelfde universiteit – eveneens de vraag op of 'de relatief beschermde westerse consumptiemaatschappij niet als het ware terrorisme uitlokt.' Immers: '[e]en maatschappij die de gedachte oproept dat wezenlijke verandering niet mogelijk is [en] waarin de graduele verandering die nog wel mogelijk is niet in overeenstemming is met de urgentie die sommigen voelen (...) loopt het risico van politiek geweld van gemarginaliseerden. (...) Uit de subculturen van, aanvankelijk nog onschuldig, jeugdig, artistiek en intellectueel protest en de subcultuur van jeugdig straatgeweld, kan, eenmaal gecombineerd, explosief geweld naar boven komen. In die zin is terrorisme een spiegel van de samenleving waarin het plaatsvindt: de aanwezigheid van terrorisme en de specifieke verschijningsvorm ervan worden bepaald door de maatschappij waarin en waartegen het zich manifesteert.'²¹⁶

Met de opkomst van het internationaal georiënteerde salafi-jihadisme zijn de scheidslijnen tussen het lokale en het mondiale vervaagd. Deze moderne terroristen voeren niet enkel strijd binnen hun eigen samenleving; ze beschouwen de hele wereld als hun strijdtoneel, aangezien de bestrijding van het westerse imperialisme cruciaal is voor het voortbestaan van hun cultuur.²¹⁷ Internationaal terrorisme is in de ogen van deze gewelddadige islamisten niet enkel destructief. Ze geloven dat ze met de vernietiging van de westerse cultuur, die de totstandkoming van een islamitisch wereldrijk in de weg staat, ruimte creëren voor de opleving van hun eigen cultuur. 'Creatie is [derhalve] niet mogelijk zonder destructie', stelt De Graaff. 'Elke poging tot

---

²¹⁴ Serafim, 'Terrorism', pp. 67-68.

²¹⁵ Ibidem, pp. 68-69.

²¹⁶ B. de Graaff, 'Something in the air. Terrorisme als kunst', College bij de opening van het academisch jaar van de Campus Den Haag van de Universiteit Leiden, 4 september 2007, <http://media.leidenuniv.nl/legacy/kunst%204-9-071.pdf>, p. 26.

²¹⁷ Moghadam, *Globalization*, p. 58.

alomvattendheid leidt tegelijkertijd tot vormen van uitsluiting en vernietiging.' Ook eerdere generaties terroristen hebben 'hun vernietigende werk juist als een scheppingsdaad gezien'.²¹⁸

Serafim beschouwt niet alleen de ideologie en de doelen van radicale islamisten als iets cultureels, ook hun instrumenten zijn volgens haar cultureel van aard. De gelovigen zelf zijn volgens haar het voornaamste wapen van terroristische organisaties; met religie als mobiliserende factor, kan het hedendaagse moslimterrorisme dan ook gezien worden als een oorlog waarbinnen cultuur een van de cruciale strijdmiddelen is.²¹⁹

Dergelijke uitingen zijn niet alleen hoorbaar in bepaalde hoeken van de westerse media en politiek. Ook binnen de islamitische gemeenschap speelt af en toe de angst op dat de islam en terreur inderdaad met elkaar verbonden zijn. Na de gijzelingsactie van een school in de Russische stad Beslan (Noord-Ossetië), uitgevoerd door Tsjetsjeense strijders in 2004, ging Abdul Rahman al-Rashid, destijds directeur van de Saoedische satellietzender Al Arabiya, zelfs zover dat hij een stuk schreef waarin hij zich afvroeg waarom alle terroristen waar we vandaag de dag over horen, moslims lijken te zijn. Hij schreef:

*Obviously not all Muslims are terrorists but, regrettably, the majority of the terrorists in the World are Muslims. (...) The majority of those who carried out suicide operations against buses, schools, houses, and buildings around the world are (...) Muslims. What a terrible record. Does this not say something about us, about our society and our culture? If we put all of these pictures together in one day, we will see that these pictures are difficult, embarrassing, and humiliating for us. However, instead of avoiding them and justifying them it is incumbent upon us first of all to recognize their authenticity rather than to compose eloquent articles and speeches proclaiming our innocence (...)*²²⁰

---

²¹⁸ De Graaff, 'Something', pp. 5-6.

²¹⁹ Serafim, 'Terrorism', p. 69.

²²⁰ A.R. al-Rashid, 'Innocent Religion is Now a Message of Hate', *The Telegraph*, 5 september 2004, geciteerd in Bloom, *Dying*, p. 2.

Al-Rashids waarnemingen leidden tot religieuze zelfkritiek. Er zijn echter nogal wat aanmerkingen te maken op de koppeling tussen de islamitische cultuur – als van een dergelijke uniforme cultuur überhaupt al sprake zou zijn – en het hedendaagse terrorisme. Serafims betoog, dat sterk leunt op Samuel Huntingtons ‘Clash of Civilizations’, doet allereerst onvoldoende recht aan de (historische) dynamiek van interculturele verhoudingen en de complexiteit van de menselijke identiteit: mensen zijn niet enkel een representant van hun cultuur. Bovendien gaat ze voorbij aan het feit dat de meeste aanslagen door moslimterroristen worden uitgevoerd *binnen* de islamitische wereld.

Desalniettemin is cultuur wel een instrument dat door organisaties ingezet wordt tijdens het ‘kweken’ van terroristen uit reeds kwetsbare individuen en het rechtvaardigen van geweld. Hoe dit in zijn werk gaat wordt uitgelegd in het vervolg van deze paragraaf.

3.3.3 Cultural framing en de heroïek van de martelaar

De creatie van een levende bom begint met radicalisering: een complex proces van sociale interactie, waarbij het individu gradueel en haast onomkeerbaar in zijn rol gedreven wordt. Dit kan één op één gebeuren of binnen een bepaalde kennissenkring. Met de opmars van het internet is het echter steeds meer een collectief fenomeen geworden. Chatrooms en jihadistische fora creëren een nieuw, gedecentraliseerd radicaliseringsproces.²²¹ Individueel engagement kan zo zelfs zonder directe benadering door een terroristische organisatie plaatsvinden. Het maakt een individu extra vatbaar voor het door Hafez beschreven proces van ‘*cultural framing*’, waarbij door middel van culturele uitingen betekenis aan (extreem) geweld wordt gegeven.²²² Terroristen mogen dan vaak als ‘propagandisten van de daad’ aangeduid worden, geweld als manier van communiceren volstaat meestal niet. Ze bedienen zich daarom van een narratio, ‘een centrale vertelling, die bepalend is voor de gedragingen van de individuen die zich daarin verstrikt weten’.²²³ De invloed van zo’n narratief kan ver reiken en bepalend zijn voor het verdere verloop van een conflict. Pape illustreert: ‘*Over time, as a group*

²²¹ Tosini, ‘Understanding’, pp. 86-87.

²²² Hafez, ‘Rationality’, p. 169.

²²³ De Graaff, ‘Something’, pp. 6-8.

*occupies and narrates a particular territory, a transformation occurs. Instead of the group defining the territory, the territory comes to define the group.*²²⁴

Het uitgangspunt van deze culturalistische blik op de vorming van zelfmoordterroristen wordt gevormd door vier vooronderstellingen. Ten eerste kan cultuur door sociale actoren aangewend worden als *instrument*, om groepen en individuen tot actie aan te zetten. Ten tweede moeten acties met een hoog risico, zoals het gebruik van extreem geweld dat het dagelijks leven ontwricht, *generationaliseerd* worden. Geweld moet niet alleen afgeschilderd worden als de enige mogelijke kans of uitvlucht; het moet beschouwd worden als een sociale of religieuze plicht. Ten derde moeten ritueel en ceremonie niet gezien worden als bijproducten van geweld, maar als *vormende aspecten* daarvan. Het doel van organisaties is om via culturele uitingen een bepaalde gedeelde identiteit te creëren, emotie op te wekken, toewijding te versterken en een collectief ethos te scheppen.²²⁵ Terroristen eigenen zich de omgeving waarin zij opereren als het ware toe, en recontextualiseren die.²²⁶ Dergelijke constructies kunnen gebaseerd zijn op verschillende koppelingen: een individu kan aan de basis staan van de identiteit van een massa (persoonlijkheidscultus) of een hedendaagse samenleving kan gekoppeld worden aan een heilige geschiedenis (zoals het geval is bij de Israëli's en de Palestijnen). Ten vierde hoeven identiteit en rationalistische afwegingen elkaar niet te bijten: zij *vormen elkaar* en zijn beide bepalend voor keuzes. Cultuur biedt de context en de criteria om rationaliteit te erkennen en te beoordelen – ratio kan dus niet bestaan zonder culturele context.²²⁷

Hierop voortbordurend stelt het culturalistische perspectief dat terroristische organisaties in staat zijn om, door middel van culturele beïnvloeding, de individuele moraal los te koppelen van de daad. Mechanismes die mensen van nature tegenhouden om extreem geweld te gebruiken kunnen vervormd worden; immorele handelingen worden omgezet in ethische verplichtingen. Dit proces kan gestart worden door extreem geweld te koppelen aan betekenis, moraal en een hoger doel. Een gruwelijke terroristische daad wordt zo een verheven persoonlijke missie.²²⁸

---

²²⁴ Pape, *Dying*, p. 85

²²⁵ Hafez, 'Rationality', p. 169.

²²⁶ De Graaff, 'Something', p. 2.

²²⁷ Hafez, 'Rationality', p. 169.

²²⁸ Hafez, 'Rationality', p. 170.

Religie wordt vaak aangewend om dergelijk extreem geweld te promoten. De islam voert daarmee, tijdens de huidige religieuze golf van terrorisme, de boventoon. Gematigde islamitische geleerden zijn het erover eens dat de Koran, de Hadith en de beginselen van de sharia terroristische daden en zelfmoordoperaties duidelijk afwijzen: de islam biedt volgens hen geen enkele theologische rechtvaardiging voor zelfmoordterrorisme.²²⁹ Sterker nog: zelfmoordterrorisme druist in tegen alle verboden en geboden van de islam. Gematigde theologen stellen dat individuen, groeperingen en organisaties anderen niet de oorlog kunnen verklaren: oorlog kan enkel uitgeroepen worden door de staat, anders is het een daad van terreur.²³⁰ Het doden van burgers is eveneens verboden. De Koran stelt immers dat 'het vermoorden van een onschuldig mens gelijk staat aan het aannemen van de rol van God, wat een grote zonde is.' Daarnaast geldt er – zoals in alle monotheïstische religies – een verbod op zelfdoding. Zo stelt een islamitische geleerde: 'Volgens de regels van de islam is de wens om te sterven verboden; gelovigen moeten worstelen om te overleven en de oorlog te winnen, in plaats van ervoor te kiezen om te sterven.'²³¹

Ondanks de tegenstand van gematigde geleerden, slaagden islamistische terroristische organisaties erin om de verboden van de islam te omzeilen. Een preciaire operatie: omdat ze zeggen uit naam van het geloof te handelen, was het zaak zorgvuldig om te gaan met de theologische verantwoording van hun daden. Radicale ideologen verwezen naar eeuwenoude extremistische opvattingen over de islam, zoals die van de filosoof Taqi al-Din Ibn Taymiyyah (1236-1328). Hij herinterpreteerde het begrip jihad: jihad moest niet langer beschouwd worden als een individuele strijd tegen de verleidingen des levens, maar als een heilige oorlog tegen de vijand. Ibn Taymiyyah stelde dat enkel moslims 'vrienden van God' zijn; alle anderen zijn 'vrienden van Satan', en dus het doelwit van de heilige oorlog.²³²

Andere islamitische radicalen, zoals Mohammed bin Abdul al-Wahhab (1703-1792), de Egyptische filosoof Sayyid Qutb (1906-1966) en de Palestijn Abdullah Azzam (1941-1989), de grondlegger van Al-Qaeda al-Sulba, breidden Ibn Taymiyyahs radicale

---

²²⁹ M. Gonzalez-Perez, 'The False Islamization of Female Suicide Bombers', *Gender Issues*, vol. 28 (2011) pp. 50-51.

²³⁰ Ibidem, pp. 51-53.

²³¹ Ibidem, pp. 51-53.

²³² Gonzalez-Perez, 'Islamization', pp. 54-55.

interpretaties van de islam verder uit.²³³ Zij benadrukten ieder het verschil tussen de offensieve jihad (*fard kifaya*) en de defensieve jihad (*fard 'ain*). In het tweede geval draait de heilige oorlog om het verdedigen van de islam, en wordt deelname aan de jihad een plicht voor alle moslims. De Heilige Koran stelt immers:

En doodt hen, waar gij hen ook ontmoet en drijft hen uit, vanwaar zij u hebben uitgedreven; want vervolging is erger dan doden. En bevecht hen niet nabij de heilige Moskee, voordat zij u daarin bevechten. Maar indien zij u bevechten, bevecht hen dan - zo is de vergelding voor de ongelovigen.²³⁴

De plicht om ter jihad te gaan overstijgt enkele andere islamitische regels. In die geest 'is het een zoon toegestaan uit vechten te gaan zonder de toestemming van zijn vader, een vrouw zonder die van haar man, en iemand die schulden heeft zonder de toestemming van zijn schuldeisers'.²³⁵ De radicale islamisten vonden, in het licht van de heilige oorlog, ook een rechtvaardiging voor zelfdoding. Het woord van God luistert immers letterlijk:

En maakt aan de grens alle mogelijke strijdkrachten en vastgehouden paarden voor hen gereed, waarmede gij de vijand van Allah en uw vijand en anderen buiten hen, die gij niet kent, doch die Allah kent, moogt afschrikken. En wat gij ook voor de zaak van Allah besteedt, het zal u ten volle worden terugbetaald en u zal geen onrecht worden aangedaan.²³⁶

Als alle middelen ingezet mogen worden voor 'de zaak van Allah', zo redeneren de radicale theologen, valt opoffering van het eigen leven daar ook onder. Hetzelfde vers stelt zelfs dat die daad beloond zal worden.

De martelaarscultuur van vandaag de dag is een mengeling van deze creatieve interpretatie van heilige teksten en modern heldendom, gestimuleerd door moderne

---

²³³ Gonzalez-Perez, 'Islamization', pp. 55-57.

²³⁴ F. Ali, 'Rocking the Cradle to Rocking the World. The Role of Muslim Female Fighters', *Journal of International Women's Studies*, vol. 8, no. 1 (november 2006), p. 22; vertaling via www.koranonline.nl.

²³⁵ Bloom, *Overtuiging*, p. 32.

²³⁶ M.M. Hafez, *Suicide Bombers in Iraq. The Strategy and Ideology of Martyrdom*, Washington D.C. 2007, p. 130; vertaling via www.koranonline.nl.

marketingtechnieken zoals ruilplaatjes met populaire terroristen, televisieseries waarin martelaars verheerlijkt worden, popmuziek en videoclipps.²³⁷ Parken en straten worden vernoemd naar zelfmoorddadgers, waardoor degenen wier naam ze dragen na hun dood veel beroemder worden gemaakt dan ze ooit tijdens hun leven zouden zijn geworden.²³⁸

Hoewel de martelaarscultus een fenomeen is dat de hele maatschappij beslaat, bespelen terroristische organisaties met name de motieven van het individu. Het martelaarschap is vooral een kwestie van persoonlijke prestige en verlossing. De martelaar 'verwacht indruk te maken op een groot publiek en door hen herinnerd te worden'. Voor iemand wiens leven anders weinig betekenis zou hebben, kan bovenzinnelijke roem een krachtig motief zijn.²³⁹

Organisaties weten toekomstige martelaars tevens aan zich te binden door video-opnames die voor de aanslag worden gemaakt. De aanslagpleger kan hiermee zijn motieven uiteen zetten en krijgt een nieuwe identiteit: de aanslagpleger verandert van een simpele rekrut in een martelaar die bereid is te sterven voor een hogere zaak. Een dergelijk ritueel legt de aanslagpleger extra druk op – hij kan zich na het inspreken van de boodschap onmogelijk nog bedenken. Daarnaast worden de martelaarsboodschappen gebruikt om de bevolking het goede voorbeeld te geven.²⁴⁰

Samengevat: het culturalisme kan verklaren hoe militante groeperingen gebruik maken van religieuze teksten, tradities en rituelen om zelfmoordterrorisme te verheerlijken tot een ultieme heroïsche daad van religieuze toewijding en verlossing. Individuen raken zo overtuigd van het idee dat hun daad rationeel, legitiem en noodzakelijk is.²⁴¹ Radicalisering vindt volgens deze theorie dus plaats op een 'dieper' niveau dan simpele manipulatie van persoon tot persoon: door middel van een culturele beïnvloedingsstrategie worden zelfmoordterroristen als het ware geprepareerd om zich over te leveren aan 'de enige juiste keuze'.

---

²³⁷ Reuter, *Life*, p. 13.

²³⁸ Bloom, *Overtuiging*, pp. 39-40.

²³⁹ Moghadam, 'Roots', p. 38.

²⁴⁰ Tosini, 'Understanding', p. 88.

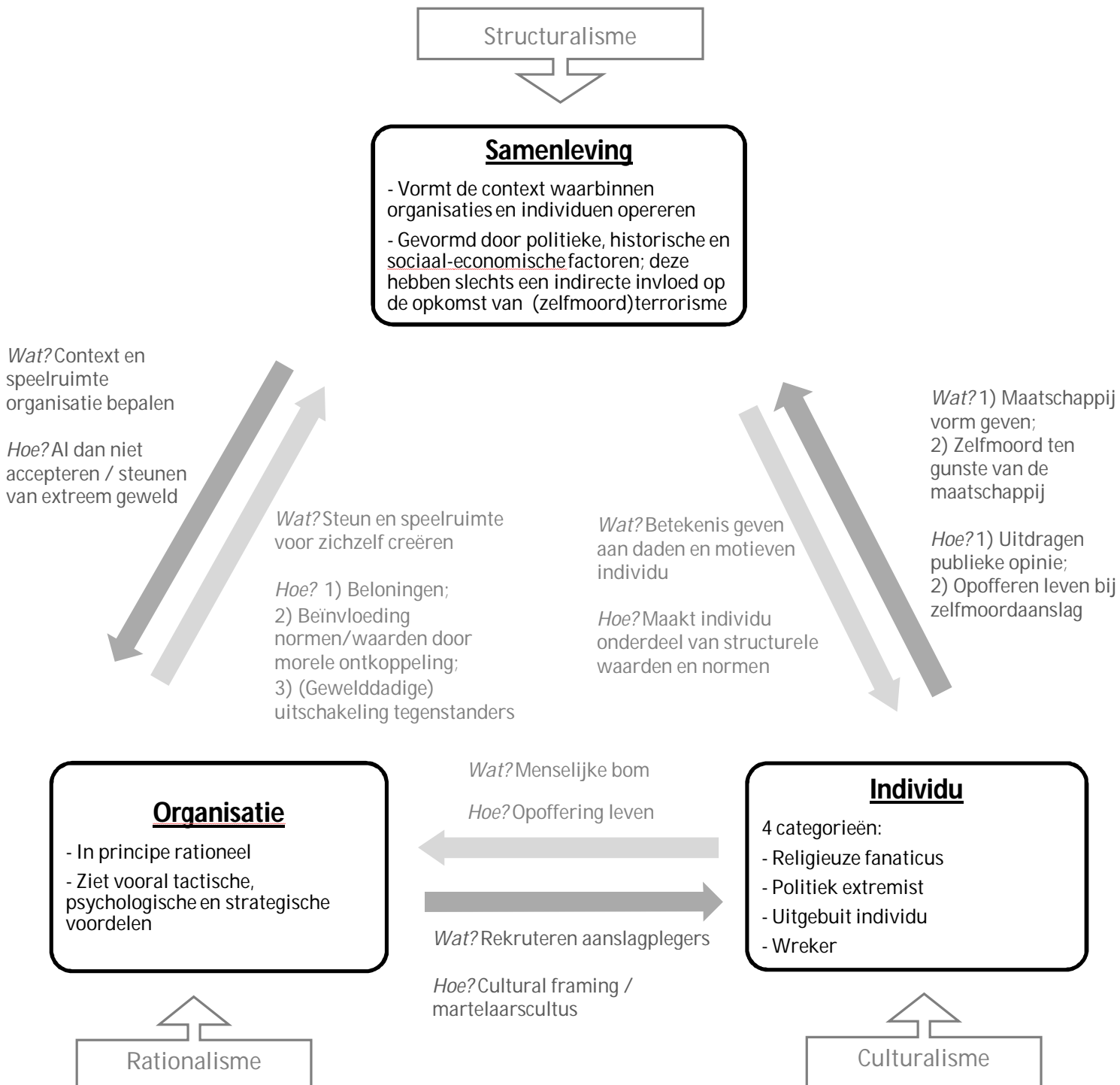
²⁴¹ Hafez, 'Rationality', p. 166.

3.4 Verbanden tussen de verklaringen

In figuur 1 is weergegeven hoe de drie niveaus – individu, organisatie en samenleving – elkaar beïnvloeden en vanuit welk theoretisch perspectief deze beïnvloeding in dit hoofdstuk bekeken is. De pijlen geven de richting van de beïnvloeding aan. In de tekst naast de pijlen staat beschreven welke invloed de ene actor uitoefent op de andere, en hoe dat – al dan niet bewust – gebeurt. Om zelfmoordterrorisme over een langere periode succesvol toe te kunnen passen, moeten alle drie de elementen bereid zijn hun rol in de cirkel op zich te nemen; om zelfmoordterrorisme te bestrijden, moet de schakel dus op minimaal één punt doorbroken worden.

Hoewel het schema niet specifiek de nadruk legt op één van de drie onderdelen, kan de terroristische organisatie beschouwd worden als de drijvende kracht achter het fenomeen: zij zijn het die besluiten of en wanneer het tijd is voor een campagne met zelfmoordaanslagen, zij zijn het die individuen beïnvloeden en rekruteren, zij zijn het die narratieven schetsen die zelfmoordterrorisme een goede keuze laten lijken, zij zijn het die spanningen binnen de samenleving op scherp zetten. Vanuit deze visie is het vervolg van deze scriptie geschreven.

Tot slot dient hier opgemerkt te worden dat de drijfveren die nu aan samenlevingen, organisaties en individuen worden toebedeeld, door elkaar kunnen lopen. Terwijl rationalistische motieven in deze scriptie met name gekoppeld worden aan organisatorische overwegingen, is het uiteraard niet uitgesloten dat individuen dezelfde afwegingen maken: ook zij kunnen het tactische of strategische effect van zelfmoordterrorisme begrijpen, en zichzelf bewust opofferen om ten gunste van de goede zaak een bepaald doelwit te treffen of media-aandacht te genereren.

Figuur 1**Onderlinge beïnvloeding: samenleving, organisatie, individu**

4. Een theoretische kijk op vrouwelijk zelfmoordterrorisme

'Er bestaat geen model dat alle vrouwen beschrijft die bij terrorisme betrokken raken', stelt Mia Bloom aan het einde van *Uit Overtuiging. Vrouwen en Terrorisme*.²⁴² Desalniettemin kan er wel een aantal zinnige opmerkingen gemaakt worden over de redenen waarom organisaties vrouwen inzetten als levende bommen, waarom steeds meer vrouwen zich voor dat doel lenen en hoe gemeenschappen omgaan met deze nieuwe vrouwelijke rol.

In de aanloop naar de casestudie over Al-Qaeda in Irak wordt vooral gekeken naar vrouwelijke zelfmoordterroristen in de islamitische wereld, en naar de manier waarop islamistische terroristische organisaties een nieuwe religieuze doctrine hebben geschapen om vrouwelijk zelfmoordterrorisme te legitimeren.

4.1 Structuralistische kijk op de vrouwelijke zelfmoordterrorist

Aangezien gender, in tegenstelling tot sekse, een sociaal construct is, moeten genderissues bekeken worden in hun sociaal-culturele context.²⁴³ Vanwege de complexiteit van deze context is het niet eenvoudig daar in algemene bewoordingen iets over te zeggen. Wel kan gesteld worden dat vrouwelijke zelfmoordterroristen allemaal afkomstig zijn uit samenlevingen waarin strikte regels gelden omtrent het sociaal geaccepteerde gedrag van vrouwen. Uit een onderzoek van de Verenigde Naties uit 2005 bleek dat de staten waaruit de vrouwelijke aanslagplegers afkomstig waren, allemaal geclassificeerd werden als onderontwikkeld op het gebied van seksegelijkheid.²⁴⁴ Dalton en Asal vonden bovendien een significante negatieve relatie tussen vrouwenrechten in een staat en de vrouwelijke betrokkenheid bij terroristische activiteiten.²⁴⁵ Met name in

---

²⁴² Bloom, *Overtuiging*, p. 252.

²⁴³ L. Sjoberg, G.D. Cooke en S.R. Neal, 'Introduction. Women, gender, and Terrorism', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, GA, 2011, p. 6.

²⁴⁴ United Nations Demographic and Social Statistics Branch, *The World's Women 2005: Progress in Statistics*, New York 2005, geciteerd in O'Rourke, 'Suicide', p. 706. De enige uitzondering is Rusland, maar daarbij moet opgemerkt worden dat de culturele normen en waarden van de Russische bevolking sterk verschillen van de traditioneel ingestelde Tsjetsjeense minderheid.

²⁴⁵ A. Dalton en V. Asal, 'Is it Ideology or Desperation. Why do Organizations Deploy Women in Violent Terrorist Attacks', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 34 (2011), pp. 811-812.

Arabische landen geldt een culturele erecode die sterk verweven is met mannelijkheid en vrouwelijkheid. Het verdedigen van de eer van de familie en de gemeenschap wordt in het Midden-Oosten gezien als een mannelijke plicht, terwijl vrouwelijkheid in de Arabische cultuur gekoppeld wordt aan bescheidenheid en gehoorzaamheid.²⁴⁶ *'Women's "honor" is thus passive and can only be lost or tarnished, whereas "honor" for men is active, and can be retrieved, increased, and expanded.'*²⁴⁷

In het vorige hoofdstuk werd al gesteld dat het opleidingsniveau van zelfmoordterroristen sterk uiteenloopt, maar dat de aanslagplegers relatief vaak hoogopgeleid zijn. Wanneer specifiek naar vrouwen wordt gekeken, geldt eveneens dat de kans dat zij zich met terroristische activiteiten gaan bezig houden toeneemt naar mate het opleidingsniveau stijgt. Deze positieve relatie suggereert dat enkel het stimuleren van vrouwelijke onderwijsparticipatie niet voldoende is om vrouwelijk zelfmoordterrorisme te bestrijden; het verbeteren van de bredere sociale en culturele positie van de vrouw moet ook een wezenlijk onderdeel zijn van het contraterrorismebeleid in landen waar vrouwelijke zelfmoordterroristen actief zijn.²⁴⁸ Hierbij moet voorzichtig omgesprongen worden met de heersende normen en waarden omdat anders het risico bestaat dat de kloof tussen de bevolking en de staat groter wordt.

4.1.1 Emancipatie of uitbuiting?

Ondanks het feit dat de sociale status van de vrouw per samenleving verschilt, kan over het algemeen gezegd worden dat de toegenomen betrokkenheid van vrouwen bij terroristische groeperingen niet heeft bijgedragen aan het rechtekken van de verhoudingen tussen de seksen. De nieuw verworven 'rechten' van vrouwen blijven in patriarchale samenlevingen meestal beperkt tot deelname aan de gewelddadige strijd en de daaropvolgende eer van het martelaarschap. *'Women may exhibit courage and steely resolve as terrorists but, if they are part of a system that affords them unequal status, then*

---

²⁴⁶ A. Berko, E. Erez en J.L. Globokar, 'Gender, Crime and Terrorism. The case of Arab/Palestinian Women in Israel', *British Journal of Criminology*, vol. 50 (2010), p. 672.

²⁴⁷ A. Berko en E. Erez, 'Gender, Palestinian Women, and Terrorism. Women's Liberation or Oppression?', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 30, no. 6 (2007), p. 496.

²⁴⁸ Dalton en Asal, 'Ideology', p. 811.

feminism doesn't apply’, stelt Bloom.²⁴⁹ Zelfs in groeperingen waarbinnen vrouwen dertig tot zestig procent van de aanslagplegers uitmaken, hebben ze zelden de leiding. Bovendien hebben weinig organisaties vrouwelijke ideologen die de verbetering van de positie van de vrouw op de agenda zouden kunnen zetten.²⁵⁰

Vrouwen binnen gewelddadige organisaties hebben echter wel degelijk geprobeerd om een positie te veroveren die gelijk was aan die van de man. Zo hebben de Palestijnse vrouwen bijvoorbeeld getracht zich zij aan zij met hun broeders naar de frontlinies te bewegen. De vrouwelijke columnist Samiya Sa’ad al-Din schreef hierover in de Egyptische krant Al-Akhbar: *‘Palestinian women have torn the gender classification out of their birth certificates, declaring that sacrifice for the Palestinian homeland would not be for men alone; on the contrary, all Palestinian women will write the history of the liberation with their blood, and will become time bombs in the face of the Israeli enemy’*.²⁵¹ Hoewel vrouwen in de Palestijnse samenleving al meer rechten genoten dan hun islamitische zusters in Irak, Iran en Saudi-Arabië, werden zij in leven beschouwd als ‘slechts’ vrouw. Alleen door hun leven te offeren konden zij meer respect binnen de conservatieve delen van de samenleving verdienen.²⁵² Maar zelfs in geld uitgedrukt is de dood van een vrouwelijke martelaar minder waard dan dat van een man: Abdul Aziz al-Rantisi, woordvoerder van Hamas, heeft naar buiten gebracht dat zijn organisatie ongeveer vierhonderd dollar per maand uitkeert aan de nabestaanden van een mannelijke aanslagpleger, terwijl de families van vrouwelijke aanslagplegers slechts tweehonderd dollar per maand krijgen.²⁵³

Geluiden uit de Arabische wereld bevestigen het beeld dat het martelaarschap de positie van de vrouw over het algemeen niet verbetert. Zo verklaarde een Egyptische socioloog, die verbonden is aan de Moslim Broederschap, als reactie op de zelfmoordactie van Wafa Idriss dat het zinloos is om Arabische vrouwen westerse feministische idealen op te dringen: ‘Al dat gepraat over de bevrijding van de vrouw, gelijkheid aan de man en hun recht op losbandig gedrag (...) is aan dovemansoren

---

²⁴⁹ Bloom, *Dying*, p. 164.

²⁵⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 255.

²⁵¹ Bloom, *Dying*, p. 147.

²⁵² C. Beyler, ‘Messengers of Death. Female Suicide Bombers’, International Institute for Counterterrorism, (2003) p. 3, <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/94/Default.aspx>, p. 11.

²⁵³ O’Rourke, ‘Suicide’, p. 697.

gericht, met uitzondering van een kleine groep marginale, oppervlakkige vrouwen die alle hoop verloren hebben.²⁵⁴ Ook de invloedrijke Jordaanse krant *Al-Dustour* zag Wafa Idriss daad als bewijs dat moslimvrouwen de vermeende westerse beïnvloeding van de islamitische normen en waarden afwijzen:

De Arabische vrouw heeft haar plaats en waardigheid gevonden. Het zijn de vrouwenrechtenactivisten in het Westen die vrouwen beroofd hebben van het recht mens te zijn, en hen beschouwden als lichamen zonder zielen. (...) Was het niet het Westen dat bleef eisen dat de Oosterse vrouw gelijk zou worden aan de man? Nou, dit is wat wij onder gelijkwaardigheid verstaan.²⁵⁵

Ook islamitische feministes wijzen het westerse feminisme over het algemeen af. In plaats daarvan proberen ze hun status te verbeteren binnen het heersende islamitische normen- en waardestelsel: ze zetten zich niet af tegen de traditionele sekseverhoudingen, maar zetten zichzelf juist neer als hoeders van de islamitische beschaving.²⁵⁶

Concluderend kan gesteld worden dat de participatie van vrouwen aan geweld niet meer kansen creëert voor andere vrouwen, zolang hun levens niet op gelijke waarde worden geschat als hun dood. Het zou een samenleving zelfs kunnen beschadigen: als de enige maatschappelijke bijdrage voor politiek geëngageerde vrouwen uit hun dood bestaat, verliezen samenlevingen een deel van hun meest waardevolle vrouwen.²⁵⁷

4.2 Rationalisme: het voordeel van de minst waarschijnlijke dader

Vanuit het rationalistische perspectief brengen vrouwelijke aanslagplegers veel voordelen met zich mee, zo valt te lezen in het eerste gedeelte van deze paragraaf. Welke organisatorische eigenschappen statistisch van invloed zijn op het al dan niet inzetten

---

²⁵⁴ R. Yadlin, 'Female Martyrdom. The Ultimate Embodiment of Islamic Existence?', Y. Schweitzer, *Female Suicide Bombers. Dying for Equality?*, Tel Aviv 2006, p. 54.

²⁵⁵ *Al-Dustour*, 5 februari 2002, geciteerd in Yadlin, 'Martyrdom', p. 54.

²⁵⁶ Yadlin, 'Martyrdom', p. 55.

²⁵⁷ Bloom, *Overtuiging*, p. 255.

van vrouwelijke aanslagplegers, wordt bekeken in het tweede gedeelte van deze paragraaf.

4.2.1 De dodelijke sekse: tactische en psychologische voordelen

Omdat vrouwelijke aanslagplegers tot voorkort onder de radar van militairen en veiligheidspersoneel bleven, konden zij op plekken komen die voor hun mannelijke kameraden onbereikbaar waren. Zoals het geval van de Palestijnse Hanadi Jaradat illustreerde, bleken de strengbewaakte Israëlische grenzen en controleposten niet effectief toen vrouwelijke zelfmoordterroristen hun opmars maakten. Het idee dat het onschuldige imago van vrouwen in de ogen van terroristische organisaties voordelen oplevert, wordt ondersteund door het feit dat mannelijke Afghanen en Irakezen zich hebben vermomd als vrouw om op die manier goedbewaakte doelwitten te kunnen treffen.²⁵⁸

Vrouwelijke zelfmoordterroristen hebben bewezen dodelijker te zijn dan mannen. Niet alleen omdat vrouwen meer 'triggerhappy' zouden zijn,²⁵⁹ maar ook omdat zij zoals gezegd eenvoudiger dichtbij het doelwit kunnen komen. In zestig procent van de moordaanslagen die gericht waren op een specifiek hooggeplaatst individu werden vrouwen ingezet.²⁶⁰ Vrouwen hebben minder mislukte aanslagen op hun naam staan: mannen maken in een derde van de gevallen geen slachtoffers, zichzelf daargelaten; bij vrouwen is dit slechts een op zes.²⁶¹ Bovendien ontstaat in een afgesloten ruimte een heftigere implosie als de dader dieper binnengedrongen is, waardoor het aantal slachtoffers hoger is.²⁶² Het gemiddelde aantal slachtoffers van een

---

²⁵⁸ O'Rourke, 'Suicide', p. 689.

²⁵⁹ Naar verluidt kregen rekruten van West-Duitse antiterreureenheden het advies de vrouwelijke terroristen eerst neer te schieten, zo meldt de Britse journaliste Eileen MacDonald in haar boek *Shoot the Women First*. Vrouwen zouden minder lang twijfelen over het lossen van een schot dan mannen. Hoewel het gerucht nooit bevestigd is, haalt MacDonald de Duitse contraterrorismedeskundige Christian Lochner aan, die beweert: 'Voor iedereen die van zijn leven houdt, is het een heel slim idee om de vrouw eerst neer te schieten. Vanuit mijn ervaring hebben vrouwelijke terroristen veel sterkere karakters, meer kracht, meer energie.' E. MacDonald, *Shoot the Women First*, New York 1992, p. xiv.

²⁶⁰ O'Rourke, 'Suicide', p. 691.

²⁶¹ Ibidem, p. 689.

²⁶² Bloom, *Overtuiging*, pp. 33-34.

individuele zelfmoordactie van een vrouw is 8,4; bij een mannelijke aanslagpleger is dit 5,3.²⁶³

Ironisch genoeg zijn het – met name binnen de islamitische context – juist de culturele normen die de bewegingsvrijheid van vrouwen normaliter beperken, die bijdragen aan de tactische inzetbaarheid van vrouwen.²⁶⁴ Er zijn enkele verhalen bekend van vrouwelijke bommendragers die hun uiterlijk aanpasten aan het heersende straatbeeld – veelal door te verwestern, zoals Zohra Drif en Hanadi Jaradat – maar de meeste vrouwelijke zelfmoordterroristen hullen zich tijdens hun daad in wijdvallende traditionele kleding, om daarmee hun bom te verbergen. De explosieven om hun middel wekken de indruk dat de vrouwen hoogzwanger zijn, wat de onschuld van hun voorkomen vergroot. Leden van het leger en veiligheidstroepen zijn aan handen en voeten gebonden waar het aankomt op het fouilleren van deze vrouwen. Dit ligt cultureel vaak dermate gevoelig dat het risico bestaat dat de bevolking zich tegen de overheidstroepen gaat keren.²⁶⁵

Met het inzetten van vrouwelijke aanslagplegers geven organisaties bovendien een krachtig signaal af: de bereidheid zich op te offeren voor de goede zaak gaat verder dan het stereotype '*mad, male, minor, Muslim*'.²⁶⁶ Daarnaast toont de bereidheid om een wapen in te zetten dat lange tijd taboe was de buitengewone toewijding van een groepering.²⁶⁷ Vooral in de media worden vrouwelijke kamikazes veelvuldig geportretteerd als 'het symbool van de pure wanhoop van de vrijheidsstrijders', in plaats van als koelbloedige moordenaressen.²⁶⁸ Omdat de media vaak focussen op het levensverhaal van vrouwelijke aanslagplegers hebben organisaties er baat bij vrouwen te selecteren wier persoonlijke verhalen de vijand in een kwaad daglicht zetten.

---

²⁶³ O'Rourke, 'Suicide', p. 687. Deze bevinding houdt ook stand wanneer rekening wordt gehouden met de factor tijd. Aangezien vrouwen over het algemeen later in het conflict ingezet worden als zelfmoordterrorist zou hun grotere effectiviteit te wijten kunnen zijn aan het feit dat organisaties meer tijd hebben gehad om goede bommen te vervaardigen. Aan de andere kant heeft het doelwit ook de tijd gehad zich te weren tegen nieuwe aanslagen. O'Rourke stelt, na statistische analyse, dat deze inzichten haar conclusies niet beïnvloeden.

²⁶⁴ O'Rourke, 'Suicide', p. 689.

²⁶⁵ Bloom, *Overtuiging*, pp. 32-33.

²⁶⁶ Brunner, 'Suicide', p. 30; Bloom, *Suicide*, p. 144.

²⁶⁷ O'Rourke, 'Suicide', p. 699.

²⁶⁸ Beyler, 'Messengers', p.3.

Vrouwen die een familielid hebben verloren door toedoen van de tegenstander zijn in de ogen van de organisaties extra mediageniek, omdat zij het slachtofferschap van de gemeenschap wereldwijd voor het voetlicht kunnen brengen.²⁶⁹ Een door een vrouw gepleegde aanslag krijgt volgens Mia Bloom gemiddeld zelfs acht keer meer media-aandacht dan een vergelijkbare aanslag door een man.²⁷⁰

4.2.2 Organisatorische karakteristieken

In hoofdstuk 2 is reeds de theorie van Margaret Gonzalez-Perez aan bod gekomen, die stelde dat het binnen nationaal georiënteerde terroristische organisaties gemakkelijker is voor vrouwen om een leidinggevende of gewapende rol in de strijd te krijgen dan binnen internationaal georiënteerde terroristische organisaties. De bestuurskundige Angela Dalton, verbonden aan het Pacific Northwest National Laboratory, en de in terrorisme gespecialiseerde politicoloog Victor Asal voegen daaraan toe dat de bereidheid om vrouwen in te zetten als zelfmoordterrorist afhankelijk is van de flexibiliteit en weerbaarheid van de organisatie, eigenschappen die samenhangen met de grootte en leeftijd van de groepering.²⁷¹ Als voorbeeld halen zij de omslag binnen de leiding van Hamas aan: zij stond eerst afkeurend, toen onverschillig, en daarna positief tegenover vrouwelijke martelaars. De auteurs vergelijken terroristische organisaties met bedrijven: grote bedrijven worden weliswaar gekenmerkt door bureaucratische starheid, maar hebben ook meer middelen tot hun beschikking waardoor ze beter bestand zijn tegen verandering.²⁷² Grotere organisaties hebben bovendien meer gespecialiseerde afdelingen en diverse rekruteringsstrategieën. Zo heeft Hamas een politieke tak die individuen rekruteert voor leiderschapsrollen, en een militaire tak die zelfmoordterroristen rekruteert.²⁷³ De auteurs concluderen hieruit dat middelgrote en grote organisaties een hogere mate van innovatie en verandering kennen dan kleine

---

²⁶⁹ O'Rourke, 'Suicide', p. 702.

²⁷⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 34.

²⁷¹ A. Dalton en V. Asal, 'Is it Ideology or Desperation. Why do Organizations Deploy Women in Violent Terrorist Attacks', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 34 (2011), p. 816.

²⁷² Ibidem, p. 807.

²⁷³ Ibidem, p. 814.

organisaties: hoe hoger het ledenaantal, hoe flexibeler, en des te groter is de kans dat een organisatie overgaat tot het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen.²⁷⁴

Organisatietheorieën stellen daarnaast dat jonge organisaties minder vernieuwend kunnen zijn dan oudere organisaties, omdat ze zijn 'belast met hun nieuwheid'. Kijkend naar terroristische organisaties kan inderdaad geconcludeerd worden dat oudere groeperingen als de Tamil Tijgers relatief snel begonnen met het inzetten van dit nieuwe wapen.²⁷⁵ De innovatiedrift kan aangewakkerd worden door de uitzichtloosheid van de strijd. Zoals in hoofdstuk drie reeds gesteld is, is zelfmoordterrorisme immers nooit het wapen van de eerste keuze. Het inzetten van een vrouwelijke zelfmoordterrorist is, in verband met sociale en culturele normen, nog een stap verder.

Het aanpassen van de organisatorische insteek naar mate de strijd langer duurt kan ook een strategische afweging zijn: *'the prolonged nationalist struggles (...) have evolved over time, often acquiring a more openly socialist and feminist perspective in order to attract the support of both halves of the society that they claim to represent, and to develop their political legitimacy in the eyes of the world.'*²⁷⁶ Deze conclusies zijn in lijn met hun statistische bevindingen.²⁷⁷

Dalton en Asal erkennen de zwakke punten van hun eigen onderzoek. Het is op macroniveau weliswaar zeer geschikt om de kans op vrouwelijke aanslagplegers binnen een organisatie te voorspellen, maar contextuele variabelen en individuele eigenschappen – met name van de leiding van organisaties – mogen absoluut niet onderschat worden in het analyseren van terroristische organisaties.²⁷⁸ Dat seculiere organisaties eerder bereid zijn om vrouwen op te nemen dan religieuze organisaties is volgens de onderzoekers niet onjuist; ze geven louter aan dat de bereidheid en het vermogen van een organisatie ook bepaald worden door grootte en leeftijd.²⁷⁹

Dat de ideologie van een organisatie aanvankelijk wel degelijk een rol speelt in de afweging om al dan niet gebruik te maken van vrouwelijke bomdragers, wordt uiteen

---

²⁷⁴ Ibidem, p. 807.

²⁷⁵ Dalton en Asal, 'Ideology', p. 808.

²⁷⁶ Ibidem, pp. 813-814.

²⁷⁷ Ibidem, p. 813.

²⁷⁸ Ibidem, p. 816.

²⁷⁹ Ibidem, p. 807.

gezet door O'Rourke. Ze legt uit dat seculiere organisaties minder sterk vasthouden aan traditionele genderpatronen, en dat zij daarom eerder vrouwelijke zelfmoordterroristen zijn gaan inzetten.²⁸⁰ Toen religieuze groeperingen zagen dat de tactiek effectief is, hebben zij hun beleid herzien. Dit duurde wel een tijd: O'Rourke ontdekte dat in de eerste 21 jaar nadat zelfmoordterrorisme voor het eerst de kop op stak, geen vrouwen ingezet zijn door strikt islamistische groeperingen.²⁸¹ Zij gingen pas over tot het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen nadat een seculiere groep in hetzelfde conflict hiermee was begonnen. Dit is in lijn met Blooms stelling dat de onderlinge strijd tussen terroristische groeperingen een belangrijke beweegreden kan zijn.²⁸²

4.3 Culturalisme: individuele motivaties en vrouwelijk martelaarschap

4.3.1 Worden vrouwen gedreven door unieke vrouwelijke motieven?

Net als mannelijke zelfmoordterroristen, op wie het meeste onderzoek naar het fenomeen gestoeld is, worden vrouwelijke aanslagplegers gedreven door een mengeling van persoonlijke, politieke en religieuze factoren. Het in hoofdstuk twee beschreven voorbeeld van Hanadi Jaradat was ook in die zin typerend voor de vrouwen uit de vierde generatie moderne terroristen. *'If you analyze the motivations of women who commit such attacks, it's the same as the men: they believe they are committed, patriotic, and this is [often] combined with a religious duty'*, stelt Boaz Ganor, directeur van het International Institute for Counter-Terrorism.²⁸³ De motivaties volgen vrijwel altijd minstens een van de vier door Kimhi en Even beschreven prototypes. Desalniettemin ontwaart Mia Bloom in *Uit Overtuiging* enkele beweegredenen die voor vrouwen extra zwaar wegen. Wraak voor de dood van een naaste blijkt in de door haar onderzochte gevallen het meest voorkomende motief.²⁸⁴ Met name onder de Tsjetsjeense vrouwelijke zelfmoordterroristen die bekend staan als de Zwarte Weduwen is dit een veelgehoorde

---

²⁸⁰ O'Rourke, 'Suicide', pp. 695-696.

²⁸¹ O'Rourke, 'Suicide', p. 696.

²⁸² Ibidem, p. 697.

²⁸³ Bloom, *Suicide*, p. 162.

²⁸⁴ Bloom, *Overtuiging*, pp. 246-247.

reden.²⁸⁵ Daarnaast vallen relatief veel vrouwen binnen de categorie 'uitgebuit individu'. Sommige vrouwen lieten zich letterlijk tot het lidmaatschap van een terroristische groepering verleiden, waarna ze zich door hun partner dusdanig lieten beïnvloeden dat ze bereid waren te sterven voor de goede zaak.²⁸⁶ Schrijnender zijn de vrouwen die eerst ten prooi vallen aan seksuele uitbuiting, en zich om die reden genoodzaakt zien zich van het leven te beroven. Het is voor een werver van een terroristische organisatie, zo stelt Bloom, eenvoudig deze vrouwen een zetje in de 'juiste' richting te geven: enkel een martelaarsdood kan de eer van een vrouw en haar familie immers redden.²⁸⁷

Vrouwelijke aanslagplegers zijn gemiddeld een aantal jaar ouder dan hun mannelijke collega's. Van beide groepen is de overgrote meerderheid alleenstaand. In samenlevingen waarin veel waarde wordt gehecht aan huwelijk en gezin kunnen deze factoren een aanvullende motivatie vormen voor vrouwen: de cijfers suggereren dat een mogelijke oorzaak voor het verschil tussen de gemiddelde leeftijd van mannelijke en vrouwelijke aanslagplegers schuilt in de afnemende huwelijkskansen van vrouwen als ze een bepaalde leeftijdsgrens overschrijden, wat een extra beweegreden zou kunnen zijn om zich te laten verleiden tot een zelfmoordaanslag. O'Rourke ontdekte dat van alle terroristische groeperingen minder dan 10 procent van de vrouwelijke aanslagplegers getrouwd was, en dat 37 procent de leeftijd had overschreden waarop driekwart van de vrouwen in hun samenleving getrouwd is. De retoriek van sommige terroristische groeperingen versterkt haar argument: waar mannelijke Palestijnse aanslagplegers in het paradijs opgewacht zouden worden door 72 maagden, hebben vrouwelijke aanslagplegers een utopische familiesituatie in het vooruitzicht. Sjeik Yassin, ooit de spirituele leider van Hamas, verklaarde dat vrouwelijke martelaars in het paradijs 'nog mooier zouden worden dan de 72 maagden, en dat er gegarandeerd een echtgenoot op hen zou wachten.'²⁸⁸ Ook de titel die de vrouwelijke martelaren krijgen, zoals 'de bruid van Haifa', verraadt het belang van het huwelijk.

Bloom stelt dat bijna alle vrouwen die zij onderzocht beweerden dat feminisme niet aan de basis stond voor hun participatie in de terroristische organisatie. Velen waren zelfs uitgesproken antifeministisch: ze voelden zich verraden door de

---

²⁸⁵ Moghadam, *Globalization*, p. 28.

²⁸⁶ Bloom, *Overtuiging*, pp. 245-246.

²⁸⁷ Bloom, *Overtuiging*, pp. 246-247.

²⁸⁸ O'Rourke, 'Suicide', p. 709.

feministische beweging in hun eigen land, omdat de feministische agenda botste met de plannen van de religieuze of nationalistische organisatie waar zij zelf bij hoorden.²⁸⁹ O'Rourke stelt zelfs dat vrouwelijke zelfmoordterroristen met hun daad juist openlijk de bestaande gendernormen omarmen. *'Women who realize they have deviated [from the] behavioral gender norms of their society, may feel strong pressure to reaffirm their commitment to them.'*²⁹⁰

Deze stelling strookt niet met de verhalen van Zohra Drif en Susanna Ronconi, voor wie hun vrouwelijkheid wel degelijk een rol speelde. Ook Edna Erez, hoogleraar criminologie en recht aan de Universiteit van Illinois en Anat Berko, criminologe en terrorisme-expert, spreken de beweringen van Bloom en O'Rourke tegen. Uit diepte-interviews die zij hadden met veertien Palestijnse vrouwen die vast zaten voor betrokkenheid bij terrorisme – van wie er vier een poging hadden gedaan een zelfmoordaanslag te plegen – bleek dat de onderdrukking van de Palestijnse vrouw wel degelijk een veelvoorkomende beweegreden was. Allen waren het erover eens dat de vrouw in de Palestijnse samenleving een lagere sociale status heeft dan de man. Een vrouw verklaarde: 'Ik zie mezelf als een Palestijnse vrouw die vecht voor haar rechten; gelijkheid tussen man en vrouw is het gene waar ik het meest voor vecht'. Een ander zei: 'Iedere vrouw wil sterk zijn (...) juist omdat men altijd zegt dat vrouwen zwak en nergens toe in staat zijn'.²⁹¹ Erez en Berko maakten uit de interviews echter eveneens op dat de geïnterviewden, hoewel zij geloofden dat hun betrokkenheid bij terrorisme de statuskloof tussen mannen en vrouwen zou vernauwen, zich er terdege van bewust waren dat terrorisme niet per se gelijkheid zou brengen.²⁹²

Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke aanslagplegers zit hem, zoals hierboven betoogd, niet in de persoonlijke motivaties maar in de manier waarop groeperingen proberen hen aan zich te binden. O'Rourke stelt:

The difference resides in how terrorist organizations tie political motivation to certain personal experiences when recruiting female attackers. [They] are well aware of the variety of individual motives for male and female attackers. As such,

---

²⁸⁹ Bloom, *Overtuiging*, p. 255.

²⁹⁰ O'Rourke, 'Suicide', pp. 706, 711-714.

²⁹¹ Berko en Erez, 'Gender', pp. 502, 510-511.

²⁹² *Ibidem*, p. 510.

*recruitment tactics aimed specifically at women often involve numerous, even contradictory arguments.*²⁹³

Om deze reden kan het voorkomen dat organisaties een beroep doen op feministische gelijkheidsidealen die leven onder vrouwen, en tegelijkertijd verlossing beloven voor vrouwen die de seksenormen overschreden hebben.²⁹⁴

4.3.2 Religieuze rechtvaardiging van de vrouwelijke martelaar

Mannen en vrouwen streven grotendeels dezelfde idealen na met hun zelfmoordactie. Maar is hun recht op het martelaarschap ook gelijk? Kan een door een vrouw gepleegde aanslag ook gerechtvaardigd worden? In seculiere organisaties zullen er – buiten de traditionele seksepatronen – weinig argumenten zijn die vrouwen ervan weerhouden zich te mengen in de strijd. Bij de PKK in Turkije en de Tamil Tijgers in Sri Lanka werden vrouwen al vanaf het begin bij de strijd betrokken.²⁹⁵ Binnen religieus getinte organisaties ligt dat anders. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven is, gaan terroristische organisaties creatief om met heilige geschriften om hun daden te legitimeren en om de veelal conservatieve achterban niet van zich te vervreemden. Er zijn slechts enkele klassieke bronnen die hintten naar een vrouwelijke betrokkenheid op het slagveld, maar dat was meestal in een ondersteunende rol.²⁹⁶

Met de opkomst van het islamitisch feminisme in de jaren negentig werd de kwestie van vrouwelijke betrokkenheid bij jihad urgent. Radicale islamitische geleerden en ideologen van terroristische organisaties plaatsten gedrag dat voorheen als onjuist of afwijkend zou worden beschouwd in een historische context die wel reeds geaccepteerd werd. De vrouwelijke martelaar wordt neergezet als een figuur die historisch en cultureel geaccepteerde seksepatronen omarmt en daar tegelijkertijd buiten treedt: *'she is modest, chaste, and a purveyor of family honor in her personal life, whereas she is fierce*

---

²⁹³ O'Rourke, 'Suicide', p. 701.

²⁹⁴ O'Rourke, 'Suicide', p. 701.

²⁹⁵ Beyler, 'Messengers', pp. 6, 10-11.

²⁹⁶ D. Cook, 'Women fighting jihad?', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 28 (2005), pp. 376-377.

[and] courageous (...) in the name of the cause'.²⁹⁷ De ideologen achter verschillende terroristische organisaties vervaardigden zo een complete herinterpretatie van de religieuze doctrine omtrent gewenst vrouwelijk gedrag.²⁹⁸

De Islamitische geleerde Sjeik Muhammad Khayr Haykal vroeg zich in 1993 publiekelijk af of de Hadith waarin gesteld wordt dat de vrouwelijke jihad de vorm aan kan nemen van een pelgrimstocht naar Mekka (*hajj*) de vrouwen daarmee verbiedt een gewelddadige jihad te voeren. Hij trok de revolutionaire conclusie dat de verplichting die samenhangt met de defensieve jihad ook geldt voor vrouwen.²⁹⁹ Het duurde echter nog jaren voordat andere invloedrijke islamitische geestelijken ook akkoord zouden gaan met het inzetten van vrouwen op het slagveld. De Saudische Hoge Islamitische Raad gaf vrouwelijke zelfmoordterroristen pas in augustus 2001 groen licht, nadat een drieëntwintigjarige Palestijnse vrouw met explosieven opgepakt was op een Israëliësch busstation.³⁰⁰ Wel werden jihadistische vrouwen aanvankelijk nog enkele beperkingen opgelegd. Zo stelde Hamas dat vrouwen alleen onder begeleiding van een man acties uit mochten voeren. Onder druk van de bevolking werd deze regel later afgeschaft.³⁰¹ Ismail Abu Shanab, een van de oprichters van Hamas, verklaarde daarna: 'Jihad (...) is een verplichting die niet alleen geldt voor mannen, maar ook voor vrouwen. De islam heeft nooit onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen op het slagveld.'³⁰² Jamila Shanti, hoofd van de Divisie Vrouwenactiviteiten van de Islamitische Jihadbeweging in Palestina, voegde daaraan toe: 'Er is geen verschil tussen het martelaarschap van zusters en het martelaarschap van broeders, omdat de vijand ook geen onderscheid maakt tussen schieten op mannen of vrouwen. De islam verbiedt een vrouw niet zichzelf op te offeren om haar land en eer te verdedigen.'³⁰³

Uiteindelijk heeft ook Al-Qaeda al-Sulba zich bij monde van ideoloog Yusuf al-Ayiri uitgesproken voor de inzet van vrouwelijke strijders. Hij stelde dat een vrouw vaak

---

²⁹⁷ C.D. Ness, 'In the Name of the Cause. Women's Work in Secular and Religious Terrorism', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 28 (2005), p. 362.

²⁹⁸ Gonzalez-Perez, 'Islamization', p. 50.

²⁹⁹ Cook, 'Women', p. 378.

³⁰⁰ Bloom, *Dying*, p. 149.

³⁰¹ Cook, 'Women', p. 381.

³⁰² Bloom, *Dying*, p. 149.

³⁰³ Ibidem, p. 149.

een van de belangrijkste redenen is dat een man het moeilijk vindt te gaan vechten. Vrouwen creëren familiale verantwoordelijkheden en houden mannen aan huis gekluisterd. Zijn oplossing is simpel: om de jihad op gang te houden en de mannen naar het front te krijgen, moeten vrouwen ook volop deelnemen aan de jihad – niet alleen als ondersteunende kracht, maar vooral als strijders. Al-'Ayyiri vermijdt echter een directe oproep aan vrouwen om zich bij de gewelddadige jihad aan te sluiten. Wel maakt hij de revolutionaire claim dat vrouwen geen toestemming nodig hebben om te gaan vechten. Ook stelt hij dat jihad niet vervangen kan worden door de rituele *haji*: vandaag de dag is de jihad immers een defensieve oorlog geworden, en dus een verplichting voor man en vrouw. Met deze twee beweringen heeft hij de intellectuele fundatie gelegd voor een volledige deelname van vrouwen aan de jihad.³⁰⁴

Desalniettemin zijn Osama bin Laden en andere belangrijke leiders binnen Al-Qaeda al-Sulba altijd terughoudend geweest met betrekking tot de rol van de vrouw in jihad.³⁰⁵ In de casestudie zal blijken dat 'dochterorganisatie' Al-Qaeda in Irak pragmatischer omging met deze kwestie.

4.4 Conclusie

Concluderend kan worden gesteld dat de inzet van vrouwen als zelfmoordterroristen voor organisaties op tactisch, strategisch en psychologisch gebied nog voordeliger kan zijn dan de inzet van mannelijke zelfmoordterroristen. Organisaties – meestal groot tot middelgroot, relatief oud en eerder seculier dan religieus – gebruiken verschillende narratieven om de inzet van vrouwen te verantwoorden. Islamistische terroristische organisaties, die in dit hoofdstuk nader bekeken zijn, zijn bereid ideologische bezwaren aan de kant te zetten als dat noodzakelijk is. Ze hebben zelfs een pragmatische manipulatie van de Koran, Hadith en sharia toegepast om de theologische verboden op zelfmoord, het doden van burgers en het inzetten van vrouwen in de jihad te rechtvaardigen.

Over het algemeen zijn de motivaties van vrouwelijke bommeldragers niet wezenlijk anders dan die van hun mannelijke collega's. Voor een minderheid spelen

---

³⁰⁴ Cook, 'Women', pp. 381-382.

³⁰⁵ Von Knop, 'Jihad', pp. 405-406.

feministische beweegredenen een rol. In samenlevingen waar de vrouw van oudsher een lagere sociale status geniet, neemt de gelijkheid tussen de seksen echter niet toe als zij zich op het strijdtoneel begeeft.

5. Al-Qaeda in Irak

De Egyptische politicus Amr Moussa, die ten tijde van de invasie van Irak in 2003 secretaris-generaal van de Arabische Liga was, had nog zo gewaarschuwd: een militaire interventie in het land zou 'de poorten van de hel openzetten'.³⁰⁶ De Egyptische president Hosni Mubarak voegde daar later aan toe dat een invasie '100 nieuwe Bin Ladens' voort zou brengen.³⁰⁷ En zo geschiedde. Jarenlang balanceerde het land op de rand van een burgeroorlog, grotendeels aangewakkerd door een van de regionale vertakkingen van Al-Qaeda, met als dieptepunt het sektarische geweld in 2006 en 2007.³⁰⁸ Sinds 2003 kreeg Irak ongeveer duizend zelfmoordaanslagen te verwerken; nooit eerder werden er jaarlijks zo veel aanslagen uitgevoerd binnen één terroristische campagne. En nooit eerder waren er zoveel vrouwen die zichzelf opbliezen.

In dit hoofdstuk wordt de snelle opkomst van het vrouwelijke zelfmoordterrorisme in Irak in de hierboven geschetste mal gegoten. Allereerst wordt vanuit structuralistisch perspectief geanalyseerd hoe de samenleving na de invasie van 2003 dusdanig veranderde dat extreem gewelddadige methodes, waaronder zelfmoordaanslagen, wortel konden schieten in Irak. Ook wordt in deze paragraaf bekeken wat deze structuralistische omwenteling betekende voor de positie van de Iraakse vrouw. In de volgende paragraaf verschuift de focus naar de overwegingen van het leiderschap van de terroristische organisaties. Wanneer en waarom zijn zij zelfmoordterroristen gaan inzetten, hoe rechtvaardigen ze dat en met name: hoe benaderen ze het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen? Tot slot wordt door een culturalistische bril bekeken op welke manier AQ-I culturele, historische en religieuze narratieven heeft aangewend om martelaarsoperaties te rechtvaardigen. En hoe verwerkt de conservatieve organisatie de vrouw in dit narratief?

---

³⁰⁶ *De Volkskrant*, 'Arabische Liga: Aanval op Irak opent poorten hel', 5 september 2002, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/612266/2002/09/05/Arabische-Liga-aanval-op-Irak-opent-poorten-hel.dhtml>.

³⁰⁷ Reuter, *Life*, p. 152.

³⁰⁸ J. Tromp, 'Vrees voor burgeroorlog Irak groeit', *Volkskrant*, 4 augustus 2006; Crisis Group International, 'Iraq's Civil War, the Sadrists and the Surge', Middle East Report no. 72, Bagdad/Damascus/Brussel, 7 februari 2008; A. Blomfield, 'Iraq sectarian war flares as 32 killed in suicide attack on funeral procession', *The Telegraph*, 27 januari 2012.

5.1 Structuralisme: verhoudingen binnen de samenleving op zijn kop

In deze paragraaf wordt bekeken hoe door een structurele verandering in de samenleving oude en nieuwe grieven vrij spel kregen in Irak. De situatie verschilt van die in bijvoorbeeld de Palestijnse gebieden, in de zin dat hier geen sprake is van een lang onderdrukt volk dat rebelleert; in dit geval is het juist de voormalige overheerser die plots zijn machtspositie verliest en in opstand komt. Allereerst wordt geanalyseerd welke mechanismes ervoor zorgden dat lang onderdrukte religieuze en politieke identiteiten tegenover elkaar kwamen te staan. Tegen deze achtergrond wordt vervolgens geschetst hoe de rol van de Iraakse vrouw dusdanig veranderde, dat zij het doelwit werd van ronselaars van terroristische organisaties.

5.1.1 Gevolgen van de opkomst en ondergang van Saddam Hoessein

Irak is een relatief jonge staat. Toen na de Eerste Wereldoorlog de Ottomaanse boedel in het Midden-Oosten door de Fransen en de Britten werd verdeeld, werd in 1920 Irak geboren uit een samenvoeging van de provincies Bagdad en Basra. Het land werd door de Volkenbond onder Brits mandaat gesteld, kreeg een koning en werd vijf jaar later uitgebreid met de grotendeels Koerdische provincie Mosoel. De nieuwe staat bestond uit een bonte verzameling volkeren: zo'n 20 procent Koerden (overwegend soennitische moslims, maar met een eigen identiteit), ongeveer 65 procent Arabische sji'ieten en ongeveer 15 procent Arabische soennieten.³⁰⁹

In 1958 werd de koning van de inmiddels onafhankelijke staat tijdens een staatsgreep afgezet. Vanaf dat moment werd Irak geregeerd door een reeks soennitische militaire leiders. In 1979 kwam Saddam Hoessein aan de macht namens de Ba'ath-partij, die een ideologische mix van Arabisch nationalisme en socialisme predikte. In het seculiere Irak van de Ba'ath Partij was voor religie aanvankelijk nauwelijks een rol weggelegd. De soennieten hadden weliswaar vrijwel alle macht in handen, maar dit was eerder een politiek dan een religieus gegeven. Enkele guerrilla-acties tegen

---

³⁰⁹ G.W.F. Vigeveno, 'Irak en de erfenis van Saddam Hoessein', Instituut Clingendael, januari 2003, http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_ess_vigeveno.pdf, p.7.

politiebureaus en partijkantoren in de jaren zeventig en tachtig daargelaten, ondergingen de sji'ieten deze repressie gelaten.³¹⁰

De waterscheiding in de verhouding tussen het soennitische regime en de sji'ieten kwam na de Golfoorlog, in maart 1991. In de chaos van de nederlaag kwamen de sji'ieten in opstand, maar Hoessein maakte hier met harde hand een einde aan. In de daaropvolgende jaren ging het regime steeds verder in het beperken van uitingen van de sji'itische identiteit.³¹¹ Tegelijkertijd had Hoessein de soennieten juist meer vrijgelaten in het beleven van hun religie. In 1994 was hij een religieuze campagne gestart, waarmee hij hoopte de loyaliteit van zijn volk nieuw leven in te blazen. De effecten van deze volte-face bleken verstrekkend: het Iraakse volk was niet gewend openlijk invulling te geven aan haar religie, en had nooit geleerd zich te verweren tegen radicale beïnvloeding.³¹²

Aan het ijzeren regime van de Ba'ath Partij kwam een einde toen een door de Verenigde Staten geleide coalitie op 20 maart 2003 het land binnenviel omdat Hoessein, op wie de verdenking rustte dat hij bezig was met de proliferatie van massavernietingswapens, weigerde nog langer wapeninspecteurs van de Verenigde Naties toe te laten.

Op 1 mei 2003 gaf de Amerikaanse president George W. Bush zijn roemruchte 'Mission Accomplished'-speech: de oorlog tegen Irak was wat hem betreft ten einde. Daaropvolgend werd de *Coalition Provisional Authority* (CPA) geïnstalleerd. Deze waarnemende regering bestuurde het land onder leiding van de Amerikanen, totdat in januari 2005 de eerste verkiezingen werden gehouden. Hieruit vloeide een brede coalitie voort die geleid werd door de sji'itische premier Ibrahim Jafaari en de Koerdische president Jalal Talabani – een situatie die in niets leek op de machtsbalans van de voorafgaande decennia.

De snelle ondergang van een van de meest repressieve regimes ter wereld zorgde ervoor dat oude en nieuwe grieven de kans kregen op te spelen. De nieuwe politieke situatie confronteerde de Irakezen immers voor het eerst in de moderne geschiedenis met de vraag waar hun ware loyaliteit lag – een kwestie die voorheen taboe was, omdat

---

³¹⁰ Vigeveno, 'Irak', p. 22.

³¹¹ Ibidem, pp. 22-23.

³¹² A.A. Allawi, *The Occupation of Iraq. Winning the War, Losing the Peace*, Londen/New Haven, CT, 2007, p. 56.

iedere openlijke benoeming van verschillen binnen de samenleving werd beschouwd als een bedreiging van de nationale eenheid.³¹³

Vooraf de sji'ieten hadden eeuwen gewacht op het moment dat hun macht evenredig zou worden aan hun bevolkingsaantal: onder verschillende dynastieën, waaronder de Abassiden en de Ottomanen, waren hun rechten ingeperkt. Toen de soennieten na de Eerste Wereldoorlog vrijwel alle belangrijke functies in de schoot geworpen kregen – en latere benoemingen stelselmatig binnen de eigen gemeenschap arrangeerden – groeide het wantrouwen.³¹⁴ De sji'ieten kozen er massaal voor zich niet te richten op een individuele politieke identiteit, maar zich op te stellen als een religieus blok.³¹⁵

Bij de aanhang van de Ba'ath partij sloeg de schrik om het hart. Hoewel zij voorheen vrij seculier was ingesteld, reageerde ze door zich eveneens op religieuze en sektarische tegenstellingen te richten. Het demoniseringsdiscours werd door extremistische leiders in gang gezet door de sji'ieten te portretteren als een aloude bedreiging. Ze trokken parallellen tussen de sji'itische banden met de Amerikaanse bezetter en het verraad van de dertiende-eeuwse sji'itische minister Ibn al-Alqami, die ervan werd beschuldigd een pact te hebben gesloten met Mongoolse leiders. Hiermee zou hij verantwoordelijk zijn voor het einde van het laatste kalifaat, een cruciale gebeurtenis in de religieuze en politieke psyche van de Irakezen.³¹⁶ Hoewel de opposenten beide islamitisch waren, werd er toch een gevoel van religieus onderscheid gecreëerd – zoals Pape beschreef: haast onmisbaar als het aankomt op extreme demonisering – om het proces van morele ontkoppeling in gang te zetten. De plotselinge politieke en religieuze openheid had de weg vrijgemaakt voor een desastreuze geweldscyclus.

5.1.2 De rol van de vrouw in een veranderende samenleving

De polarisering die in de jaren na de invasie plaatsvond binnen de Iraakse samenleving zorgde er ook voor dat de positie van de vrouw veranderde. Aangezien de strijd langs

---

³¹³ Allawi, *Occupation*, p. 132.

³¹⁴ Vigeveno, 'Irak', p. 21.

³¹⁵ Allawi, *Occupation*, p. 11.

³¹⁶ Hafez, *Suicide*, p. 120.

religieuze lijnen werd uitgevochten, gingen leiders steeds conservatievere denkbeelden aanhangen om aan te tonen dat zij de ware volgelingen van Allah waren.

'Eens waren de vrouwen van Irak vrij en goed opgeleid, vooral tijdens de monarchie en tot het einde van de jaren zestig. Irak had de eerste vrouwelijke rechter en de eerste vrouwelijke minister van de Arabische wereld', stelt Mishkat al-Moumin, voormalig hoogleraar mensenrechten in Irak en op het moment minister voor Milieu.³¹⁷ In 1959 waren er nieuwe wetten ingevoerd die vrouwen voorzagen van zo ongeveer de beste rechtspositie in de regio. Zo werd de wettelijke leeftijd waarop in het huwelijk getreden mocht worden gesteld op achttien jaar, werd polygamie ingeperkt en kregen mannen en vrouwen gelijke erfrechten. Onder het seculiere Ba'atistische regime maakten de Iraakse vrouwen aanvankelijk ook op het gebied van werk en onderwijs flinke sprongen vooruit.³¹⁸ Tussen 1968 en 1978 steeg het percentage meisjes dat naar de basisschool ging van 29,4 naar 37,4, en tegen het einde van die periode was slechts 15,4 procent van de Iraakse vrouwen werkloos.³¹⁹ Deze verandering was niet zozeer ideologisch als wel praktisch van aard: de Iraakse olie-industrie, die in 1972 genationaliseerd was, profiteerde maximaal van de 'oliecrisis' in 1973. De olieprijsen schoten omhoog en Irak maakte een snelle economische groei door, waardoor de overheid zich genoodzaakt zag vrouwen toe te laten op de arbeidsmarkt.³²⁰

De moderniseringscampagne begon te haperen vanaf het begin van de Iran-Irakoorlog, toen militarisering in de nationale politiek de hoogste prioriteit kreeg. De invasie van Koeweit, en de dertien jaar van strenge economische sancties die daarop volgden, maakten een einde aan iedere poging de sociale gelijkheid binnen Irak te bevorderen.³²¹

---

³¹⁷ K. Ghattas, 'De vrouwen van Irak zijn hoopvol en strijdlustig', *De Volkskrant*, 15 september 2003, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/718310/2003/09/15/De-vrouwen-van-Irak-zijn-hoopvol-en-strijdlustig.dhtml>

³¹⁸ I. Coleman, 'Women, Islam and the New Iraq', *Foreign Affairs*, vol. 85, no. 1 (januari/februari 2006).

³¹⁹ S.T. Ismael, 'Dismantling the Iraqi Social Fabric. From Dictatorship Through Sanctions to Occupation', *Journal of Comparative Family Studies*, vol. 35, no. 2 (voorjaar 2004), p. 335.

³²⁰ N. al-Ali, 'Reconstructing Gender. Iraqi women between dictatorship, war, sanctions and occupation', *Third World Quarterly*, vol. 26, no. 4-5 (2005), p. 744.

³²¹ Ismael, 'Dismantling', p. 334

Hoesseins prioritering van religie, midden jaren negentig, bracht de *hijab* snel op in het straatbeeld. De Canadese sociologe Shereen T. Ismael schreef hierover:

*The wearing of the hijab is not merely an expression of increased religiosity, but also a sign of shifting moral values and cultural codes. Increased restrictions on women's movements and behavior, linked with a constant concern with women's honor, is maybe more significant than the widespread veiling.*³²²

Minister Al-Moumin meent dat vrouwen het aan het einde van het Ba'ath-tijdperk slecht hadden: 'Het moderne en liberale imago van de Ba'ath-partij was ook echt niets anders dan dat, een imago, gebouwd op alfabetiseringscampagnes voor vrouwen en dat soort acties. (...) Maar in werkelijkheid hadden de vrouwen veel te lijden. Irak was een gemilitariseerde samenleving [geworden]. En aangezien vrouwen geen wapens dragen en zich niet op het slagveld begeven, verdienden ze geen bescherming.'³²³

Toen Hoesseins regime ten val gebracht was, kregen vrouwen te maken met de groeiende invloed van religie. Vrouwen die onder Hoessein nog durfden te weigeren een sluier te dragen, zagen de onveiligheid en de invloed van islamisten na de invasie zo sterk toenemen dat ze geen keuze hadden. 'Het leven van een vrouw is vandaag de dag geen cent waard in Irak', meldde de prominente Iraakse feministe Yanar Mohammed in 2003. 'Ze worden gebruikt als middel voor politieke wraak: het verkrachten van een vrouw is een manier om wraak te nemen op vaders en broers die verbonden waren aan het vroegere regime. (...) Bovendien zijn vrouwen nog altijd het slachtoffer van de stammencultuur in dit land: zijn ze eenmaal verkracht, dan worden ze vermoord door mannelijke verwanten om de eer van de familie te redden.'³²⁴

De nieuwe nationale leiders deden begin 2004 een poging een conservatieve interpretatie van de sharia in te voeren. Op aandringen van vrouwenactivisten hield het hoofd van de CPA, Paul Bremer, deze 'Resolutie 137' tegen.³²⁵ De formulering van de nieuwe grondwet in 2006 baarde de voorvechters van vrouwenrechten aanvankelijk

---

³²² Ismael, 'Dismantling', p. 339.

³²³ Ghattas, 'Vrouwen'.

³²⁴ Ibidem.

³²⁵ N. al-Ali en N. Pratt, 'Women in Iraq. Beyond the Rhetoric', Middle East Report no. 239 (zomer 2006), p. 3, http://wrap.warwick.ac.uk/1090/1/WRAP_Pratt_0873082-150709-al-ali_pratt239final.pdf.

ook zorgen: alle Irakezen zouden weliswaar gelijk zijn voor de wet, maar tegelijkertijd moesten ook de gevestigde wetten van de Islam blijven gelden. De Iraakse econoom en intellectueel Isam al-Khafaji was van mening dat het document 'in staat was gemakkelijk vrouwen hun rechten af te nemen'. Hij vreesde dat de nieuwe grondwet 'Irak zou veranderen in een Afghanistan onder de Taliban, waar onderdrukking en discriminatie van vrouwen geïnstitutionaliseerd was'.³²⁶

Er zaten echter ook positieve kanten aan de nieuwe grondwet. Als gevolg van een intense lobby door vrouwenrechtengroeperingen is er een quotum in de grondwet opgenomen dat vrouwen 25 procent van de zetels in het parlement garandeert. Veel zetels worden echter bezet door vrouwelijke conservatieven, die zich niet inzetten voor het verbeteren van de vrouwenrechten in de rest van de samenleving.³²⁷ Bovendien worden vrouwen vooral op posten gezet die te maken hebben met vrouwenzaken, familie en kinderen; de zwaardere posten, zoals defensie en veiligheid, blijven domeinen die enkel voor mannen zijn weggelegd.³²⁸

In het hedendaagse Irak lopen succesverhalen en tragedies door elkaar heen. Er zijn verhalen van misbruik en onderdrukking, maar er zijn ook positieve ontwikkelingen. Ibtehal Al-Zaydi, minister voor Vrouwenzaken in Irak, zei tijdens een interview in 2011 optimistisch te zijn over de rol van de vrouw in Irak: 'Na de val van Saddam Hoessein in 2003 zijn er grote sociale veranderingen in Irak geweest, ook voor de vrouwen. Sociaal, politiek en economisch gingen er deuren open die tot die tijd gesloten waren.' Ze vervolgt: 'Tien jaar geleden zou het in Irak moeilijk geaccepteerd zijn dat een vrouw een bedrijf leidde of zelf een winkel opende. Maar dat is veranderd, het bewustzijn is veranderd.'³²⁹

Met de geweldsspiraal die ontstond na de door Amerika geleide invasie kwamen veel vrouwen die minder succesvol waren aan de zijlijn van de samenleving te staan. De meer dan honderdduizend weduwen vormden een makkelijke prooi voor ronselaars.³³⁰ Voorheen werden vrouwen gezien als de verantwoordelijkheid van hun mannelijke

---

³²⁶ Coleman, 'Women'.

³²⁷ Ibidem.

³²⁸ UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *2010 Report on Human Rights in Iraq*, Bagdad 2011, pp. 30-31.

³²⁹ *De Standaard*, 'Irak is er klaar voor. Vrouwen aan de top', 29 september 2011, <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=1V3GB0IS>

³³⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 228.

familieleden. Door de chaos in het land is dit echter langzaam veranderd.³³¹ AQ-I en soortgelijke groeperingen zijn erin geslaagd de malaise van de Iraakse vrouw in hun voordeel te gebruiken.³³² Hoe zij de inzet van vrouwen in de gewelddadige strijd tegenover zichzelf en hun conservatieve achterban legitimeren komt aan bod in paragraaf 5.3.

5.2 Rationalisme: overwegingen van salafi-jihadistische organisaties

In deze paragraaf wordt gekeken naar de organisaties die opstonden tijdens en na de plotselinge structurele transitie in Irak. Zo'n honderd verschillende groepen kwamen op, vormden allianties en raakten verwickeld in een onderlinge strijd. Hoewel de kracht en vijandigheid van het sji'itische Mahdi leger, onder leiding van Ayatollah Muqtada al-Sadr, niet onderschat mag worden, waren veruit de meeste extremistische groeperingen soennitisch.³³³ Er is onderscheid te maken tussen nationalistische groeperingen, en internationaal georiënteerde salafi-jihadistische groeperingen. De grootste, wreedste en meeste zichtbare van deze tweede categorie, Al-Qaeda in Irak, wordt in deze scriptie vooral bestudeerd. Waarom maakte zij zo gretig gebruik van zelfmoordaanslagen? Was het de strategie van de toekomst, of een tijdelijke innovatie? En waarom besloot de oerconservatieve organisatie om vrouwen bij de gewelddadige strijd te betrekken?

5.2.1 Nationalisten en salafi-jihadisten

Hoewel de scheidslijnen vaag zijn, was er in Irak in feite sprake van twee opstanden tegelijkertijd: een nationaal georiënteerde opstand, en een internationaal georiënteerde opstand. Soennitische nationalisten wilden de coalitietroepen uit het land verdrijven en een einde maken aan de plotseling bevoordeelde situatie van de sji'ieten en de Koerden.³³⁴ Hoewel deze opstandelingen islamitische denkbeelden aanhangen en gebruik maken van islamitische symboliek, was hun voornaamste doel aanvankelijk om de politieke omwenteling ongedaan te maken – of in ieder geval om een nieuwe staat te

---

³³¹ Von Knop, 'Jihad', p. 407.

³³² Bloom, *Overtuiging*, p. 228.

³³³ Moghadam, *Globalization*, pp. 232-233.

³³⁴ Tosini, 'Understanding', p. 71.

stichten, waarbij de soennieten en voormalige Ba'athisten het grootste deel van de macht in handen kregen.³³⁵

Parallel aan deze nationalistische opstandelingen vochten de salafistische jihadisten. De term salafi betekent letterlijk 'zij die kijken naar onze voorvaders'.³³⁶ Hoewel niet-extremistische salafisten geloven dat de islam verspreid behoort te worden door *dawa*, de niet-gewelddadige oproep tot bekering,³³⁷ wordt het salafisme vandaag de dag vaak gekoppeld aan de jihadistische doctrine van Al-Qaeda.³³⁸ Het doel van de salafi-jihadisten was niet enkel het beëindigen van de buitenlandse bezetting, maar het omverwerpen van de gehele staatsstructuur. Dergelijke groeperingen, die een uiterst destructief karakter hebben, kunnen immers veel makkelijker opereren in een staat zonder leger, veiligheidsdiensten, politie of instituties. Een quasiseculiere regering geleid door de sji'itische 'kettters' was onverenigbaar met het ideaal van een wereldwijde islamitische staat.³³⁹ In tegenstelling tot de eerstgenoemde groep opstandelingen maakten de jihadisten veelvuldig gebruik van zelfmoordaanslagen om het systeem te ontwrichten.³⁴⁰ In de volgende paragraaf wordt de meest in het oog springende salafi-jihadistische organisatie uitgelicht.

5.2.2. Al-Qaeda in Irak

AQ-I ontstond in 2004, toen *Jama'at al-Tawhid* ('Groep van de goddelijke eenheid en de heilige oorlog') – in de jaren negentig opgericht door Abu Musab al-Zarqawi als verzetsbeweging tegen de westerse militaire aanwezigheid in de islamitische wereld –

---

³³⁵ Moghadam, *Globalization*, p. 233.

³³⁶ Pape, *Dying*, p. 106.

³³⁷ Ibidem, p. 45.

³³⁸ B. Lia, 'Jihadi Strategists and Doctrinarians', A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-inflicted Wounds. Debates and Divisions within Al-Qa'ida and its Periphery*, West Point 2010, p. 102.

³³⁹ M. M. Hafez, 'Mohammed Hafez on Suicide Bombings in Iraq', toespraak tijdens de World Affairs Council of Northern California, 25 maart 2008, San Francisco, http://fora.tv/2008/03/25/Mohammed_Hafez_on_Suicide_Bombings_in_Iraq#fullprogram

³⁴⁰ Hafez, *Suicide*, p. 36.

zich voegde bij het wereldwijde, sterk gedecentraliseerd georganiseerde jihadistische netwerk Al-Qaeda.³⁴¹

Voor Al-Qaeda betekende de samenwerking een verlenging van de legitimiteit en relevantie van de organisatie. Aangezien een groot deel van Al-Qaeda's cellen op de vlucht dan wel vernietigd waren, zou een nieuw front de strijd nieuw leven in kunnen blazen. Voor Al-Zarqawi was het varen onder de vlag van Al-Qaeda een manier om zijn organisatie in de markt te zetten, en zo rekruten te werven.³⁴² Al snel bleek dat de samenwerking niet meer was dan een broos gelegenheidsverbond.³⁴³ Al-Zarqawi en Al-Qaeda hadden immers een andere kijk op de vijand: waar Bin Laden's Al-Qaeda al-Sulba zich sinds midden jaren negentig was gaan richten op de 'verre', westerse vijand – de Verenigde Staten en Israël in het bijzonder – focuste Al-Zarqawi op afvallige regimes binnen de islamitische wereld.³⁴⁴

In het begin waren deze verschillen te overbruggen: de schok van de invasie en het samenspel van de verre en de nabije vijand – Amerikanen en 'afvallige' Irakezen werkten na de invasie intensief samen binnen waarnemende regeringen – zorgden ervoor dat operationele belangen zwaarder wogen dan ideologische verschillen.³⁴⁵ Naar mate de strijd voortduurde en Al-Zarqawi weigerde instructies van de leiding van Al-Qaeda op te volgen – met name met betrekking tot het aanvallen van sji'itische burgers – brokkelde het verbond steeds verder af.³⁴⁶ Als reactie daarop haalde Al-Zarqawi de banden binnen Irak aan: in januari 2006 richtte hij de Mujahedeen Shura op, een samenwerkingsverband van zes soennitische terroristische organisaties, met als doel de acties binnen Irak beter te coördineren.³⁴⁷

Een Amerikaanse luchtaanval doodde Al-Zarqawi in juni 2006. Zijn opvolger, Abu Ayyub al-Masri, doopte de organisatie om tot Islamitische Staat Irak (ISI). Om de

---

³⁴¹ Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb), 'Al Qa'ida in Iraq (AQ-I)', http://www.nctb.nl/onderwerpen/Kennisbank_terrorisme/Organisaties/

³⁴² B. Fishman, 'After Zarqawi. The Dilemmas and Future of Al-Qaeda in Iraq', *The Washington Quarterly*, vol. 29, no. 4 (najaar 2006), p. 21.

³⁴³ Ibidem, p. 19.

³⁴⁴ Ibidem, p. 20.

³⁴⁵ Ibidem, pp. 20-21.

³⁴⁶ Lia, 'Jihadi', p. 124

³⁴⁷ NCTb, 'Al Qa'ida'.

organisatie een meer Iraaks karakter te geven – al sinds de oprichting bestond een groot deel van de hogere leidinggevenden uit mannen uit andere landen – werd de Iraakees Abu Omar al-Baghdadi benoemd tot leider van ISI. In april 2010 kwamen beiden om het leven tijdens een Amerikaans-Iraakse luchtaanval.³⁴⁸

5.2.3 Een rationalistische kijk op de drijfveren van Al-Qaeda in Irak

De erfenis van Al-Zarqawi is op macabere wijze voelbaar in het hedendaagse Irak: met zijn pragmatische instelling zorgde hij er, ondanks weerstand van Bin Laden en Al-Zawahiri, persoonlijk voor dat de menselijke bom één van de belangrijkste wapens van de Iraakse salafi-jihadisten werd. Maar waarom werd juist dit wapen zo populair?

Nick Ayers, verbonden aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Militaire Academie in West Point (NY), onderzocht welke organisatorische overwegingen zelfmoordterrorisme in Irak tot zo'n populaire methode maken. In zijn artikel 'Ghost Martyrs in Iraq. An Assessment of the Applicability of Rationalist Models to Explain Suicide Attacks in Iraq' onderzocht hij in hoeverre bestaande rationalistische theorieën hiervoor een verklaring bieden. Ayers analyseerde onder andere de reeds aangehaalde theorieën van Pape en Bloom. Beide theorieën zijn gedeeltelijk toepasbaar op de casus Irak, maar, zo concludeert Ayers, empirische bewijzen tonen aan dat het tactische aspect in het geval van Irak zwaarder weegt dan de strategische waarde.³⁴⁹

Zoals beschreven in hoofdstuk 3, stelt Pape in *Dying to Win* dat zelfmoordterrorisme eerder gezien moet worden als communicatiemiddel dan als middel om vernietiging teweeg te brengen. Ayers brengt hiertegen in dat 74 procent van de aanslagen in Irak nooit wordt opgeëist, wat volgens hem aangeeft dat strategische communicatie onmogelijk de belangrijkste motivatie kan zijn. Bovendien is de overgrote meerderheid van de aanslagen die wel opgeëist zijn (schattingen lopen uiteen van 70 tot 93 procent) gepleegd uit naam van het internationaal georiënteerde AQ-I. Als Papes theorie over het nationalistische karakter van zelfmoordterrorisme klopt, waarom houden

---

³⁴⁸ CTBb, 'Al Qa'ida'.

³⁴⁹ N. Ayers, 'Ghost Martyrs in Iraq. An Assessment of the Applicability of Rationalist Models to Explain Suicide Attacks in Iraq', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 31, no. 9 (2008), p. 858.

nationalistische Iraakse groepen zich dan niet meer bezig met het uitvoeren en opeisen van aanslagen dan hun salafi-jihadistische medestrijders?³⁵⁰

Pape stelt bovendien dat zelfmoordaanslagen vooral een nationalistische reactie zijn op een buitenlandse bezetting. Het is echter opvallend dat de meeste aanslagplegers niet van Iraakse afkomst zijn: ruim de helft komt uit Saudi-Arabië, de rest uit landen als Syrië, Libië en Koeweit. Zij hebben in principe niet direct 'last' van de bezetting van Irak; het hoge aantal buitenlandse strijders geeft aan dat er waarschijnlijk een motivatie is die nationalistische en sektarische belangen overstijgt.³⁵¹ Papes antwoord op het hoge aantal zelfmoordaanslagen in Irak, het weghalen van alle militaire eenheden en een terugkeer naar het traditionele beleid van *"offshore balancing"*, is derhalve te kort door de bocht.³⁵² Al-Qaeda's perceptie van de bezetting richt zich namelijk niet zozeer op de *'boots on the ground'*. Het gaat, zoals reeds beschreven in hoofdstuk 3, veel meer om het bevechten van de westerse culturele beïnvloeding, en het opdringen van globalisering en seculariteit.³⁵³ *'To Al-Qaeda, occupation is a much more loosely defined concept: it is part of religious, political, economic and cultural influence that the "Crusader-Zionist alliance" is perceived to exert on the larger Muslim world, thereby humiliating it'*, stelt Assaf Moghadam in *The Globalization of Martyrdom*.³⁵⁴ Dit kan ook verklaren waarom zoveel buitenlandse strijders zich op het Iraakse strijdtoneel melden: ze willen niet enkel dat Irak bevrijd wordt, ze willen de gehele islamitische wereld beschermen. Vernietiging van alle westerse invloeden in de regio is in hun ogen noodzakelijk om de islamitische beschaving tot bloei te laten komen.³⁵⁵ Kortom: hoewel het aannemelijk is dat AQ-I zelfmoordterroristen inzet om de Islamitische wereld te bevrijden van een bezettingsmacht, is dit – gezien het lage percentage opgeëiste aanslagen – nauwelijks een vorm van strategische communicatie.

---

³⁵⁰ Ayers, 'Ghost', pp. 864-865.

³⁵¹ Het hoge aantal Saudi's dat ervoor kiest te sterven in Irak hangt waarschijnlijk samen met het in Saudi-Arabië populaire wahhabisme, dat uitgesproken anti-sji'itisch is. Moghadam, *Globalization*, pp. 224-225.

³⁵² Pape, *Dying*, p. 261.

³⁵³ Serafim, 'Terrorism'; zie hoofdstuk 3.3.2

³⁵⁴ Moghadam, *Globalization*, p. 35.

³⁵⁵ Vergl. De Graaff, 'Something'; zie hoofdstuk 3.3.2

Ayers voert soortgelijke argumenten op om Blooms theorie over het onderlinge aftroeven van terroristische organisaties onderuit te halen; het niet claimen van aanslagen geeft aan dat organisaties allerm minst bezig zijn met het winnen van de *'hearts and minds'* van de Iraakse bevolking.³⁵⁶ Redenen voor het niet opeisen van aanslagen zouden kunnen zijn dat terroristische organisaties in Irak hier niet de middelen voor hebben, of dat ze bang zijn dat hun communicatielijnen opgespoord kunnen worden door contraterroristen. Uit Ayers studie blijkt echter dat organisaties conventionele aanslagen wel opeisen. Over de periode juni 2006 tot februari 2007 was het percentage opgeëiste conventionele aanslagen bijna zeven keer zo hoog als het percentage opgeëiste zelfmoordaanslagen – respectievelijk 46 en 7 procent.³⁵⁷ Hieruit concludeert Ayers dat zelfmoordaanslagen in Irak nauwelijks beschouwd kunnen worden als strategie om andere organisaties af te troeven.³⁵⁸

Ayers ziet het inzetten van zelfmoordterroristen door Iraakse organisaties vooral als een tactisch middel dat niet zozeer een strategie op zich is, als wel een onderdeel van een bredere geweldsstrategie die erop gericht is het land te ontwrichten. Het doden van grote aantallen burgers kan deel uitmaken van deze 'spoiler strategie', omdat het de geweldscyclus kan aanzwengelen. Tegelijkertijd wordt de methode ingezet als reactie op counter-insurgency operaties en om de politieke ontwikkeling van het land rechtstreeks te saboteren³⁵⁹

Deze laatste bevinding van Ayers wordt ondersteund door de timing van de aanslagenreeksen in Irak (zie *bijlage 2*). De toename van het aantal aanslagen gedurende het jaar 2003 volgde bijvoorbeeld op het besluit van de CPA om de structuren van de Ba'ath partij af te breken en het Iraakse leger te ontbinden; de aanslagen tussen mei en juli 2004 waren een reactie op de overdracht van de macht van de Verenigde Staten aan de interim-regering in juni van dat jaar; de verdere escalatie tussen september 2004 en januari 2005 kan in verband gebracht worden met de karige aanstelling van soennieten in de *Transitional Administrative Law*, de raad die de nieuwe grondwet op zou stellen³⁶⁰;

---

³⁵⁶ Ayers, 'Ghost', p. 873.

³⁵⁷ Ibidem, pp. 868-869.

³⁵⁸ Ibidem, p. 873.

³⁵⁹ Ayers, 'Ghost', pp. 872-873.

³⁶⁰ Tosini, 'Understanding', p. 76.

de verhoogde geweldsexplosie tussen april en september 2005 wordt gekoppeld aan het aantreden van de sji'iet Ibrahim Jaafari als premier in april, en de daaropvolgende goedkeuring van de grondwet door de regering ³⁶¹; een volgende golf zelfmoordaanslagen volgde op de Amerikaan-Iraakse razzia in de stad Tal Afar – het begin van de 'clear, hold, build'-strategie – waarbij minstens 156 opstandelingen gedood zijn en de Amerikanen volgens Al-Zarqawi gifgas zouden hebben gebruikt³⁶²; de enorme escalatie rond het einde van 2006 kan beschouwd worden als reactie op de dood van Zarqawi; de golf aanslagen tussen januari en september 2007 was een reactie op de aankondiging en aankomst van extra Amerikaanse troepen.³⁶³ Hoewel het aantal aanslagen sinds 2007 sterk is afgenomen, is er vanaf het einde van 2011 een nieuwe geweldsgolf over Irak getrokken – waarschijnlijk een reactie op het vertrek van de laatste Amerikaanse troepen en het arrestatiebevel dat de sji'itische premier Nuri al-Maliki uitvaardigde tegen de soennitische vicepresident Tareq al-Hashemi.³⁶⁴ Al met al kunnen de zelfmoordaanslagen vooral beschouwd worden als een tactische methode binnen een bredere geweldsstrategie, bedoeld om de opbouw van de Iraakse staat te ontwrichten.

5.2.4 Het pragmatisme van Al-Qaeda in Irak en de vrouwelijke bommeldrager

Bloom stelt dat het vooral de tegenslagen waren die AQ-I aangezet hebben tot het plegen van zelfmoordaanslagen: *'Setbacks have forced Al-Qaeda to alter its targeting patterns. Displaced and harried, its operatives must now rely on local groups to carry out their plans and, as a result, have focused on 'softer', more accessible targets.'*³⁶⁵ Dit zou volgens Bloom ook de reden zijn achter het inzetten van vrouwen. Toen de coalitietroepen de militanten uit hun bolwerken verdreven, kromp het aantal potentiële rekruten dusdanig dat er naar alternatieven gezocht moest worden. AQ-I heeft zijn toevlucht genomen tot

---

³⁶¹ Tosini, 'Understanding', pp. 73-74.

³⁶² *De Volkskrant*, 'Grootscheepse klopjacht in Irak', 12 september 2005, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/688641/2005/09/12/Grootscheepse-klopjacht-in-Irak.dhtml>; Ayers, 'Ghost', p. 872.

³⁶³ Tosini, 'Understanding', pp. 73-74.

³⁶⁴ NOS nieuws, 'Arrestatiebevel tegen Iraakse vicepresident', 19 december 2011, <http://nos.nl/artikel/323706-arrestatiebevel-tegen-iraakse-vicepresident.html>

³⁶⁵ Bloom, *Dying*, p. 138.

het inzetten van vrouwelijke zelfmoorddadgers als gevolg van 'slinkende fondsgelden, een afname van het aantal buitenlandse strijders dat de grens kon oversteken en de veranderde houding van de gemeenschap die hen voorheen in de armen sloot'.³⁶⁶

Dit lijkt in tegenspraak met het conservatieve karakter waar Al-Qaeda om bekend staat. Volgens de striktste interpretatie van de salafistische ideologie hoort de vrouw immers nog altijd thuis en niet op het slagveld.³⁶⁷ Al-Qaeda's suborganisaties zijn echter veel pragmatischer en flexibeler ingesteld dan het ideologische hart van het netwerk; in gevallen waarbij vrouwen meer kans van slagen hebben dan mannen worden conservatieve ideologieën opzij geschoven.³⁶⁸ Zo stelt Hafez: '*[I]n general there is a debate in the Islamic world about whether to use women and children, but in Iraq they have no hesitation about using women.*'³⁶⁹ Gonzalez-Perez vult aan: '*[T]he women of Al Qaeda are used as expendable tools and economical weapons and little effort has been made to theologically justify their role.*'³⁷⁰ Reeds in maart 2003 berichtte AQ-I over de oprichting van een vrouwelijke zelfmoorddivisie die geleid werd door een vrouw, Umm Osama. In een online interview met *A-Sharq al Awsat* meldde Umm Osama dat ze op het idee werd gebracht door vrouwelijke zelfmoordmissies in Palestina en Tsjetsjenië.³⁷¹

De eerste door een vrouw gepleegde zelfmoordaanval in Irak vond vermoedelijk in april 2003 plaats uit naam van Saddam Hoeseins veiligheidsdienst. Twee vrouwen, van wie er een zwanger was, brachten bij een checkpoint in west-Irak een autobom tot ontploffing.³⁷²

Op 28 september 2005 pleegde de eerste vrouw een aanslag uit naam van AQ-I, op een rekruteringsbasis van het Amerikaanse leger in Talafa, Nood-Irak – volgens Zarqawi een verzamelaarsplaats voor 'bekeerde vrijwilligers'.³⁷³ De aanslag kostte vijf mensen het leven en er vielen dertig gewonden. Er is weinig bekend over de dader: haar naam is nooit bekend gemaakt, en er was geen video-opname gemaakt zoals dat bij

---

³⁶⁶ Bloom, *Overtuiging*, p. 225.

³⁶⁷ Ibidem, p. 240.

³⁶⁸ Ibidem, p. 218.

³⁶⁹ Geciteerd in Rubin, 'Baida'.

³⁷⁰ Gonzalez-Perez, 'Islamization', p. 59.

³⁷¹ Von Knop, 'Jihad', p. 404.

³⁷² Ibidem, pp. 401-402.

³⁷³ Ibidem, p. 402.

bijvoorbeeld Palestijnse martelaars wel gebruikelijk is. Al-Zarqawi maakte gebruik van een 'spookgroepering' om de aanslag op te eisen: de Malik Zelfmoordbrigades. Wellicht aarzelde hij om de verantwoordelijkheid op zich te nemen: nog nooit eerder had Al-Qaeda een vrouwelijke zelfmoordterrorist ingezet, noch had een zustergroepering het gewaagd het taboe op vrouwelijke frontstrijders te doorbreken. Wel gaf hij blijk van zijn waardering door een bericht op AQ-I's website: 'Een gezegende zuster heeft een heldhaftige aanslag gepleegd om haar geloof te verdedigen... Moge God onze zuster onder de martelaren opnemen'³⁷⁴

Bloom stelt dat deze vrouwelijke aanslagpleger eerder van psychologisch dan van tactisch belang was. Er waren weliswaar genoeg buitenlandse strijders beschikbaar, maar de Iraakse mannen lieten het afweten. Door een vrouw in te zetten hoopte de organisatie ook Iraakse mannen aan te sporen zich aan te melden. In een bericht op een website schreef Zarqawi: 'Zijn er geen mannen, waardoor we vrouwen moeten rekruteren? (...) Is het geen schande voor de zonen van mijn eigen natie dat onze zusters vragen martelaarsoperaties uit te mogen voeren, terwijl mannen te druk zijn met leven?'³⁷⁵

De enorme media-aandacht omtrent de vrouwelijke bommeldrager van AQ-I bleef ook bij de leiding van de organisatie niet onopgemerkt; binnen zes weken na de eerste vrouwelijke zelfmoordaanslag in Irak in 2005 volgden nog drie aanslagen door vrouwen – twee in Irak en een in Jordanië.³⁷⁶ Bovendien kreeg Al-Zarqawi al snel door dat de inzet van vrouwen zijn organisatie een voorsprong gaf ten opzichte van de concurrentie, nu er verspreid door het hele land nieuwe rebellengroeperingen opdoken. Hij begreep dat vrouwen effectieve heimelijke wapens waren in een leefomgeving waar het indiscreet en ongepast was dat een man met een vrouw sprak zonder dat er een mannelijk familielid bij aanwezig was, laat staan dat hij haar bij een militaire controlepost zou gaan fouilleren. De Iraakse cultuur verbiedt het mannen om vrouwen te fouilleren of zelf maar oogcontact met hen te maken. Een voormalig officier van het Amerikaanse Korps Mariniers die in de Slag bij Fallujah had gevochten zei: 'Als het ons

---

³⁷⁴ Bloom, *Overtuiging*, p. 219-220.

³⁷⁵ J. Stone en K. Pattillo, 'Al-Qaeda's Use of Female Suicide Bombers in Iraq. A Case Study', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, GA, 2011, p. 161.

³⁷⁶ Ibidem, p. 163.

niet is toegestaan naar Iraakse vrouwen te kijken, hoe kunnen we dan naar de bom onder de abaja zoeken?’³⁷⁷

Hoewel het idee dat er ook vrouwelijke bommendragers zijn de veiligheidsdiensten voor lastige dilemma’s plaatst, is het relatieve aantal vrouwelijke zelfmoordterroristen in Irak nog steeds laag. Van de 979 bekende zelfmoordaanslagen in Irak tussen maart 2003 en februari 2011, werd slechts 4,4 procent (mede) gepleegd door een vrouw.³⁷⁸ De politicologe Lindsey O’Rourke meende een stijgende lijn waar te nemen – tussen 2003 en december 2007 werden slechts twaalf zelfmoordaanslagen door vrouwen uitgevoerd, terwijl er alleen al in 2008 zesentwintig vrouwen zichzelf opbliezen – en concludeerde daaruit dat de Iraakse organisaties steeds meer de waarde van vrouwelijke bommendragers zijn gaan zien.³⁷⁹ Mogelijk hangt dit samen met het feit dat Iraakse en Amerikaanse troepen in 2006 en 2007 steeds meer openbare plekken gingen beveiligen met betonnen platen. Hiermee werd het gebruik van autobommen bemoeilijkt. Voor mannen was het lastig om ongestoord op deze beveiligde plekken binnen te komen, wat de reden kan zijn voor de toename van het percentage vrouwelijke aanslagplegers in 2008.³⁸⁰ In de jaren daarna is het aantal vrouwelijke aanslagplegers echter weer drastisch gekelderde, wat eveneens suggereert dat de inzet van vrouwelijke bommendragers eerder een tactische aanpassing was dan een strategische ommeezwaai³⁸¹ (zie *bijlage 3*).

5.3 Culturalisme: het individu en de martelaarscultus van Al-Qaeda in Irak

Ongeveer driekwart van alle zelfmoordaanslagen in Irak is nooit opgeëist.³⁸² Dit maakt het moeilijk iets te zeggen over de individuele motivaties van de daders; vandaar ook dat Ayers in zijn artikel rept over de ‘spookmartelaars van Irak’.

---

³⁷⁷ Bloom, *Overtuiging*, p. 220.

³⁷⁸ Suicide Attack Database (CPOST). Filter: periode: 1981-2011, land: Irak. Van 46,4 % is het geslacht van de dader onbekend. De cijfers variëren: in literatuur worden vaak iets hogere aantallen aanslagen genoemd (tot ruim 1300). Het aantal vrouwelijke aanslagplegers blijft in alle gevallen steken rond de vijftig.

³⁷⁹ O’Rourke, ‘Suicide’, p. 699.

³⁸⁰ Rubin, ‘Baida’.

³⁸¹ Suicide Attack Database (CPOST), land: Irak, geslacht dader: vrouw.

³⁸² Ayers, ‘Ghost’, p. 857.

Hoewel religie volgens Pape enkel belangrijk is in het versterken van haatgevoelens jegens de vijand,³⁸³ zijn de religieuze verwijzingen van Bin Laden en de zijnen meer dan holle retoriek: religie is het smeermiddel tussen de rationalistische doelen van de organisatie en de individuele motieven van de aanslagpleger. In deze paragraaf wordt allereerst gekeken naar de rechtvaardiging van het doden van moslims in Irak en de promotie van het martelaarschap. Vervolgens wordt ingezoomd op de rol die de organisatie de vrouwelijke zelfmoordterrorist toebedeelt. Het belang van de sociale context wordt hier duidelijk. Hoewel er door de beperkte informatie die over de vrouwelijke martelaren naar buiten wordt gebracht weinig informatie is over hun motieven, wekt de bestaande literatuur de suggestie dat AQ-I met name gebruik maakt van kwetsbare vrouwen, het door Kimhi en Evens beschreven prototype van het uitgebuite individu. Dit is een van de redenen dat een vrouwelijke martelaarscultuur in Irak vooralsnog uit is gebleven, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Palestijnse gebieden.

5.3.1. Rechtvaardiging en promotie van martelaarsoperaties in Irak

Terwijl de Palestijnse terroristische organisaties de buitenwereld vol trots kennis laten nemen van de door hen uitgevoerde martelaarsoperaties, doen de groeperingen in Irak dat zoals gezegd in veel mindere mate. Dit heeft niet alleen te maken met (een gebrek aan) coördinatie en strategie. AQ-I zit gevangen in een ideologische paradox die het uitvoeren en opeisen van zelfmoordaanlagen gecompliceerd maakt. De door Al-Qaeda gebruikte leus 'Salafi in doctrine, Jihadi in methodologie'³⁸⁴ mag dan *catchy* klinken, in de praktijk stelt het salafi-jihadisten voor lastige keuzes. Enerzijds halen zij de verdediging van hun religie aan om hun terroristische acties te rechtvaardigen; anderzijds legt diezelfde religie de uitvoering van het gewelddadige activisme forse beperkingen op. De belangrijkste beperkingen die overwonnen moeten worden zijn het verbod op zelfdoding, het schaden van burgers en het verbod op het doden van andere moslims.³⁸⁵

Voor de eerste twee beperkingen waren al voor de oorlog in Irak rechtvaardigingen bedacht. Het bewust doden van andere moslims tijdens

---

³⁸³ Pape, *Dying*, p. 104.

³⁸⁴ Lia, 'Jihadi', p. 120.

³⁸⁵ M.M. Hafez, 'Tactics, *Takfir*, and anti-Muslim Violence', A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-inflicted Wounds. Debates and Divisions within Al Qa'ida's Periphery*, West Point 2010, p. 21.

martelaarsoperaties bracht AQ-I echter in een lastig parket. Hoewel slechts ongeveer een kwart van de zelfmoordaanslagen in Irak gericht was op burgerdoelen, waren de slachtoffers in bijna de helft van de gevallen burger – en vrijwel allemaal moslim.³⁸⁶ Uit onderzoek van Pew Global Attitudes Project is gebleken dat Al Qaeda uitermate impopulair is in de islamitische wereld, ook vergeleken met andere extremistische groeperingen als Hamas en Hezbollah.³⁸⁷ Het doden van andere moslims is immers een zonde. Zo luidt het woord van de profeet: 'Een moslim is een broeder van een andere moslim; hij onderdrukt hem niet, noch liegt hij tegen hem, noch kijkt hij op hem neer of vernedert hij hem... Alles wat van een moslim is, is heilig voor zijn geloofsbroeder: zijn bloed, zijn eigendom en zijn eer.'³⁸⁸

De salafi jihadististen zagen zich derhalve genoodzaakt een aantal aanvullende argumenten te bedenken om het doden van hun moslimbroeders in Irak te rechtvaardigen. De kern van hun argument is de vraag wie een ware moslim is. AQ-I stelt dat lang niet iedereen die zichzelf moslim noemt ook daadwerkelijk een moslim is; moslim ben je niet door het enkel te zeggen (*iqrar*), het moet ook blijken uit oprechte devotie (*niyah*) en gedrag (*a'amal al-jawarih*). Deze instelling maakt het voor de jihadististen mogelijk om moslims te beoordelen naar hun daden, en zo te goede moslims te scheiden van de foute moslims.³⁸⁹ Moslims die de 'kruisvaarder-zionisten' in Irak steunen worden gezien als collaborateurs die helpen bij de bestrijding van de islam. Zargawi stelde dat vers 5:51 van de Koran stelt 'O, gij die gelooft, neemt de Joden en de Christenen niet tot vrienden. Zij zijn elkaanders vrienden. En wie uwer hen tot vrienden neemt, is inderdaad één hunner.'³⁹⁰ Het accepteren van Amerikanen en Britten als leiders, en het samenwerken met de ongelovigen in de strijd tegen islamitische

---

³⁸⁶ Suicide Attack Database (CPOST). Periode: 2003-2011. Invoer van 'Groep: AQ-I' + 'Land: Irak' levert de volgende percentages op. Doelen: 27 civiel; 18,9 politiek; 54,1 militair. Slachtoffers 37,1 civiel; 24,1 politiek; 38,8 militair. Invoer van enkel 'Land: Irak' – immers, slechts een minderheid van de zelfmoordaanslagen is opgeëist – geeft de volgende percentages: Doelen 26,5 civiel; 10,8 politiek; 62 militair. Slachtoffers 47,1 civiel; 10,5 politiek; 42 militair.

³⁸⁷ Wellicht is dit verschil in populariteit te wijten aan het feit dat deze twee groeperingen in de jaren voorafgaand aan het onderzoek geen zelfmoordaanslagen hebben gepleegd. Pew Global Attitudes Project, 'Obama's Challenge in the Muslim World. Arab Spring Fails to Improve U.S. Image', 17 mei 2011, p. 26, <http://www.pewglobal.org/files/2011/05/Pew-Global-Attitudes-Arab-Spring-FINAL-May-17-2011.pdf>

³⁸⁸ Hafez, 'Tactics', p. 32.

³⁸⁹ Hafez, *Suicide*, p. 125.

³⁹⁰ Ibidem, p. 127; vertaling via www.koranonline.nl.

opstandelingen, is in strijd met dit vers. Bovendien zouden ware moslims nooit deelnemen aan verkiezingen of zich laten verkiezen, daar dit in strijd is met het streven naar een islamitisch kalifaat.³⁹¹ Volgens AQ-I's interpretatie van de Koran is het geoorloofd deze afvallige moslims te doden, tenzij zij berouw tonen.³⁹²

De volgende stap van het leiderschap van AQ-I om zelfmoordterrorisme in Irak op de kaart te zetten, was de creatie van een aantrekkelijk narratief. Hiertoe beschikte de organisatie over een eigen persbureau: het *Global Islamic Media Front*.³⁹³ Om het publiek niet te overladen met ingewikkelde ideologische en theologische argumenten versimpelden de jihadis hun boodschap: de overwinning van de heroïsche martelaar over de bezetter werd gebracht als ware het een toneelstuk.³⁹⁴

In het eerste bedrijf worden de genadeloze vernederingen van moslims in Irak en de rest van de wereld getoond, waarbij gesuggereerd wordt dat er een samenzwering is van westerse kruisvaarders. Videomontages van AQ-I laten vaak de '*shock and awe*'-fase van de invasie van Irak in 2003 zien om de westerse arrogantie en machtsasymmetrie voor het voetlicht te brengen. Er wordt een beroep gedaan op de mannelijke eer: deze misstanden moeten gewroken worden.³⁹⁵

Het tweede bedrijf toont het onvermogen van de zittende moslimregimes om deze situatie te veranderen. Het idee dat zij slechts marionetten van het Westen zijn wordt opgevoerd, door afwisselend beelden te tonen van George W. Bush die de overwinning over Irak uitspreekt en Arabische leiders die lachen en handen schudden met diezelfde George W. Bush of Tony Blair.³⁹⁶

Het slot toont een blik in de toekomst. Het laat zien hoe de onvermijdelijke overwinning van moslims gevierd wordt, nadat jihadistische helden hun leven hebben gegeven op het strijdveld. Hoewel religieuze motieven achter het martelaarschap hier de boventoon voeren, moet opgemerkt worden dat deze martelaarsboodschappen vooral

---

³⁹¹ Hafez, *Suicide*, p. 126.

³⁹² Ibidem, pp. 126-127.

³⁹³ De Graaff, 'Something', p. 25.

³⁹⁴ Hafez, 'Martyrdom', p. 95.

³⁹⁵ Ibidem, pp. 99-100.

³⁹⁶ Ibidem, pp. 101-102.

beschouwd moeten worden als propaganda; de werkelijke motieven van zowel de aanslagpleger als de organisatie zijn vaak politieker en complexer van aard.³⁹⁷

5.3.2. De vrouwelijke zelfmoordterroristen van Irak

Terwijl de meeste mannelijke zelfmoordaanslagplegers in Irak afkomstig zijn uit het buitenland, is het merendeel van de vrouwelijke aanslagplegers Iraaks. Aangezien slechts een klein deel van de zelfmoordaanslagen in Irak opgeëist wordt en er veel minder martelaarsvideo's naar buiten worden gebracht dan in andere conflicten, is er nog vrij weinig bekend over de motivaties van de vrouwelijke bommeldragers. Bovendien zijn er – in tegenstelling tot in bijvoorbeeld de Palestijnse gebieden – weinig vrouwen die gepakt worden voordat zij hun aanslag uit kunnen voeren.

Desalniettemin suggereren verhalen van en over Iraakse zelfmoordterroristes dat ook zij gedreven worden door wanhoop en schaamte, nationalisme en haat jegens de bezetter, en wraakgevoelens om het verlies van een dierbare – de vele (jonge) mannen die omkwamen in de periode na de invasie, en het cultureel gezien grote belang van zonen, zou voor vrouwen een krachtige motivatie zijn.³⁹⁸ Sajida Mubarak al-Rishawi – een van de zusters van de rechterhand van Al-Zarqawi en tevens een van de weinige vrouwelijke bommeldragers wier aanslag mislukte – meldde na haar arrestatie tijdens een Jordaanse televisie-uitzending dat zij handelde uit wraak voor de dood van drie broers. Ook benadrukte ze haar ondergeschikte rol in de aanslag: 'Mijn echtgenoot is degene die alles organiseerde. Ik weet verder niets'.³⁹⁹

Binnen het Iraakse vrouwelijke zelfmoordterrorisme is het prototype van het kwetsbare individu als zelfmoordterrorist oververtegenwoordigd. Het gebrek aan regeringsprogramma's voor weduwen en wezen zorgt ervoor dat deze groep met trauma's en ernstige psychologische klachten blijft rondlopen.⁴⁰⁰ Door de wanhoop en uitzichtloosheid die voortkomt uit hun politieke, economische en sociaal kansloze

---

³⁹⁷ Hafez, 'Martyrdom', pp. 103-104, 107.

³⁹⁸ F. Qazi, 'US/Iraq. Suicide Bombings by Women play larger role', Oxford Analytica, 4 maart 2008, http://www.farhanaqazi.com/uploads/6/8/4/5/6845221/oxford_analytica_us_iraq_suicide_bombings_by_women_play_larger_role_tmpe15.pdf

³⁹⁹ C. Dickey et. al, 'Women of Al Qaeda', *Newsweek*, vol. 146, no. 24, 12 (2005).

⁴⁰⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 228.

situatie worden ze een gemakkelijke prooi voor werwers van terroristische organisaties. Ook de traditionele sekseverhoudingen en het gebrek aan vrouwenrechten op het platteland draagt bij aan deze kwetsbaarheid.⁴⁰¹

Verschillende media maakten in 2008 melding van een zelfmoordaanslag door twee geestelijk gehandicapte vrouwen. Hoewel deze vrouwen inderdaad onder behandeling stonden bij het Ibn Rushd Psychiatric Hospital, en AQ-I ervan beschuldigd wordt de staf te hebben omgekocht om de meest kwetsbare individuen uit te kunnen kiezen,⁴⁰² was de beschuldiging dat de vrouwen het Syndroom van Down hadden waarschijnlijk een poging van de Iraakse politie om AQ-I in diskrediet te brengen.⁴⁰³

Wel is het waarschijnlijk dat AQ-I gebruik heeft gemaakt van verkrachting als pressiemiddel. Zoals eerder in dit hoofdstuk gezegd, wordt de reputatie van de hele familie flinke schade toegebracht als een vrouw verkracht is. Hoewel AQ-I op verschillende jihadistische websites alle beschuldigingen dat ze dwang zou gebruiken om vrouwelijke zelfmoorddadgers te rekruteren ontkent, heeft de vrouwelijke ronselaar Samira Jassim toegegeven stelselmatig gebruik te maken van verkrachting. Ze overtuigde de te schande gemaakte slachtoffers ervan dat de enige manier om de familie-eer te redden het plegen van een zelfmoordaanslag was.⁴⁰⁴ De meeste pleegsters van bomaanslagen hebben een dusdanig magere religieuze kennis dat ze gemakkelijk kunnen gemanipuleerd, en echt gaan geloven dat hun operatie de wil van Allah is.⁴⁰⁵

5.3.3. Rechtvaardiging en promotie van vrouwelijk martelaarschap

Het vrouwelijke martelaarschap is een gevoelige kwestie: AQ-I moet op eieren lopen als het gaat om de (publicitaire) benadering van strijdlustige vrouwen in de Arabische wereld aan de ene kant, en de conservatieve achterban aan de andere kant.⁴⁰⁶ Er circuleren weliswaar filmpjes op het internet die de vrouwelijke strijders in Irak prijzen,

---

⁴⁰¹ Gonzalez-Perez, 'Islamization', pp. 59-60.

⁴⁰² Ibidem, p. 60.

⁴⁰³ Bloom, *Overtuiging*, pp. 228-229.

⁴⁰⁴ Ibidem, p. 234.

⁴⁰⁵ Ibidem, p. 229.

⁴⁰⁶ Bloom, *Overtuiging*, p. 238.

maar een echte vrouwelijke martelaarscultuur ontbreekt in Irak.⁴⁰⁷ Hiervoor is, afgaand op de hiervoor beschreven literatuur, nog een aantal aanvullende redenen te bedenken. Afgaand op Ayers analyse van rationalistische beschouwingen van zelfmoordterrorisme in Irak, is er eerder sprake van een tactische innovatie dan van een nieuwe strategie. Het is dus aannemelijk dat de inzet van vrouwelijke zelfmoordterroristen ook van tijdelijke aard is. Net zoals ten tijde van de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog, zoals beschreven in hoofdstuk 2, kan er in Irak sprake zijn van een tijdelijke verruiming van de sociale normen. Wanneer de doelen van de organisatie bereikt zijn, worden vrouwen teruggezet in hun oude rol, door hun bijdrage aan de strijd af te schilderen als minder belangrijk. Bovendien zijn vrouwen vaak pas betrokken geraakt bij de strijd nadat een mannelijke kennis of familielid hen hiertoe had uitgenodigd, wat een zekere afstand schept tussen de vrouw en de zaak waarvoor gestreden wordt.⁴⁰⁸ Als terroristische organisaties er bewust mee bezig zijn vrouwen maar voor korte tijd toe te laten op het strijdtoneel, is het ook niet nodig in de creatie van een uitgebreide martelaarscultus te investeren. Bovendien worden relatief veel vrouwelijke Iraakse zelfmoordterroristen gedreven door persoonlijke beweegredenen, terwijl juist religieuze en politieke motieven geschikt zijn voor het opbouwen van een martelaarscultuur.

Een van de weinige culturele uitingen die wel specifiek gericht is op een vrouwelijke, salafji-jihadistische martelaarscultus is het online vrouwenmagazine *Al Khansaa*, dat in 2004 opgericht werd door Al-Qaeda. Dit webmagazine is waarschijnlijk de belangrijkste promotor van vrouwelijk zelfmoordterrorisme in Irak. Het tijdschrift is vernoemd naar een islamitische dichteres die klaagliederen schreef voor haar in de strijd omgekomen familieleden. Toen Al Khansa'a het bericht kreeg dat haar zonen waren gesneuveld, rouwde ze niet, maar riep ze uit: 'Allah zij geprezen, dat hij mij vereert met hun martelaarschap. Ik bid tot Allah dat ik me bij hen in de hemel mag voegen.'⁴⁰⁹

Het webmagazine pleit voor een actieve vrouwelijke betrokkenheid bij de jihad. Reeds in 2004 declameerde het magazine: 'We zullen in verzet komen, gesluierd en in abaja's, met wapens in onze handen en onze kinderen op schoot, en met het Boek van

---

⁴⁰⁷ Zie bijvoorbeeld 'Iraq. Tribute to Women Fighters Mujahidah', http://www.dailymotion.com/video/xexn8h_iraq-tribute-to-women-fighters-muja_news

⁴⁰⁸ Cunningham, 'Trends', p. 175.

⁴⁰⁹ Bloom, *Overtuiging*, p. 207.

Allah en de Soenna van de Profeet als onze gids. Het bloed van onze echtgenoten en de lichamen van onze kinderen zijn een offer voor God'.⁴¹⁰ De website riep vrouwen op zich aan te sluiten bij de jihad, 'als moeder, vrouw, zus, dochter, opleider, predikant – en als vrouwelijke jihadi strijder.'⁴¹¹

5.4 Conclusie

De drieledige verklaring is bijzonder geschikt om de opkomst van vrouwelijk zelfmoordterrorisme in Irak inzichtelijk te maken. Vanuit structuralistisch perspectief zijn de verstreckende gevolgen van de omwenteling van de machtsverhoudingen in Irak bekeken. Ten eerste hebben opspelende grieven ervoor gezorgd dat er een splijting in de samenleving ontstond, die ervoor zorgde dat extreem geweld in de maatschappij kon wortelen. Ten tweede is de positie van de vrouw – enkele succesvolle uitzonderingen daargelaten – dusdanig verslechterd dat zij gevoelig is geworden voor de retoriek van salafi-jihadistische organisaties.

Deze organisaties, AQ-I voorop, hebben in tegenstelling tot andere islamistische terroristische organisaties weinig moeite met het inzetten van vrouwelijke bommendragers. Vanuit rationalistisch oogpunt is uiteengezet welke afwegingen zij maakten. Vanwege hun conservatief-religieuze achterban moeten salafi-jihadistische organisaties weliswaar voorzichtig omgaan met het inzetten van vrouwen op het slagveld, maar over het algemeen hechten de leiders van dergelijke organisaties meer waarde aan het tactische voordeel van vrouwelijke bommendragers dan aan de eventuele theologische verboden. Vrouwelijk zelfmoordterrorisme, en zelfmoordterrorisme in het algemeen, heeft voor AQ-I niet zozeer een strategisch, als wel een tactisch doel. Naast de verdediging van de islamitische wereld, blijkt uit empirische bewijzen dat de directe sabotage van de wederopbouw van Irak een van de voornaamste redenen is voor het inzetten van zelfmoordterroristen. Vrouwen werden pas op grote schaal ingezet toen de Amerikaanse en Iraakse autoriteiten het de mannelijke zelfmoordterroristen moeilijk maakten. Het niet opeisen van zelfmoordaanslagen weerlegt de stelling dat organisaties met de inzet van (vrouwelijke)

---

⁴¹⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 218.

⁴¹¹ Gonzalez-Perez, 'Islamization', p. 58.

zelfmoordterroristen een strategisch signaal naar de buitenwereld of naar andere organisaties willen afgeven. Er is in Irak dan ook relatief weinig geïnvesteerd in het opbouwen van een martelaarscultus. Het vrouwelijke martelaarschap blijft, op Al-Qaeda's webmagazine *Al-Khansa'a* na, vrijwel geheel verstoken van aandacht. De tactische inzetbaarheid van vrouwen is immers tijdelijk, en het is onwaarschijnlijk dat de betrokkenheid van Iraakse vrouwen bij martelaarsoperaties de vrouw sociale vooruitgang zal brengen.

Vanuit culturalistisch perspectief is in dit hoofdstuk een beeld geschetst van kwetsbare Iraakse vrouwen, die zelfmoordaanlagen plegen uit wraak of omdat ze onder druk staan van mannen. Wat echter niet onopgemerkt mag blijven, is het feit dat er weinig gedetailleerde informatie beschikbaar is over individuele vrouwelijke zelfmoordterroristen in Irak. Hierdoor kan het zo zijn dat er een vertekend beeld is ontstaan. Als er in de toekomst meer onderzoek gedaan wordt naar de drijfveren van deze groep vrouwen ontstaat er wellicht een meer divers beeld van hun motivaties.

De verdere ontwikkeling van vrouwelijk zelfmoordterrorisme in Irak is met name sterk afhankelijk van het al dan niet wegnemen van de tactische voordelen van het inzetten van vrouwelijke bommendraagers. Als er geen contraterrorismebeleid ingevoerd wordt waarin rekening wordt gehouden met vrouwelijke aanslagplegers, is het waarschijnlijk dat terroristische organisaties de autoriteiten met hun vrouwelijke aanslagplegers steeds één stap voor blijven. Dit is echter makkelijker gezegd dan gedaan: O'Rourke acht de kans dat het beleid succesvol aangepast wordt in een patriarchale samenleving als Irak klein. Allereerst komen contraterroristische maatregelen maar langzaam op gang. Terwijl bekend is dat het tactische voordeel van vrouwen vooral gebaseerd is op de gebrekkige mogelijkheden hen te fouilleren, is pas in 2007 een programma gestart dat Iraakse vrouwen traint om verdachte vrouwen op te sporen en te fouilleren. Dit programma, getiteld 'Dochters van Irak', bestaat slechts uit enkele tientallen vrouwen die maar een aantal dagen per maand ingezet worden.⁴¹² Het inzetten van vrouwen om vrouwelijke zelfmoordterroristen tegen te houden stuit bovendien op veel cultureel verzet. Hoewel vrouwen zich aanvankelijk enthousiast toonden over het idee, houden mannelijke leiders vast aan de gedachte dat het bestrijden van de opstand een taak voor

---

⁴¹² O'Rourke, 'Suicide', p. 718.

mannen is. Riyad abu Mohammed, leider van het Zonen van Irak-programma in een van de meer seculiere en progressieve wijken van Bagdad, stelt bovendien dat de Dochters van Irak te veel in het openbaar aanwezig zouden zijn: 'In onze cultuur kunnen vrouwen niet in het openbaar bij een checkpoint staan. Het is niet goed voor ons, voor haar of voor haar familie.'⁴¹³

Verschillende auteurs wier werk in dit hoofdstuk gebruikt is, vonden geruststelling in het feit dat bij het ter perse gaan van hun werk alleen Al-Qaeda in Irak vrouwelijke zelfmoordterroristen had ingezet. '*[I]t is unlikely that the global al-Qaeda movement will widely adopt this tactic*', stelden Jennie Stone en Katharine Patillo, beiden werkzaam voor de Amerikaanse marine in *Women, Gender and Terrorism*.

*The context in which al-Qaeda began using female suicide bombers provides significant insight into the circumstances driving this innovation and (...) it is likely that this tactical evolution, instituted by al-Zarqawi, is the result – first and foremost – of operational necessity in Iraq's unique operating environment. In no other arena must al-Qaeda maintain this kind of tempo and attack volume that al-Qaeda in Iraq has to and in no other faction did al-Qaeda have a leader who was so willing to push the envelope to achieve strategic objectives.*⁴¹⁴

De voordelen van vrouwelijke zelfmoordterroristen zijn echter ook doorgedrongen tot de leiding van de Somalische islamistische terreurorganisatie Al-Shabaab. In maart 2011 verschenen berichten op het internet over een trainingskamp van Al-Shabaab waar ongeveer zeventig vrouwen opgeleid werden tot zelfmoordterrorist.⁴¹⁵ In juni 2011 werd de Somalische Minister van Binnenlandse Zaken, Abdishakur Sjeik Hassan, gedood tijdens een aanval van een vrouwelijke zelfmoordterrorist die gelinkt wordt aan Al-Shabaab.⁴¹⁶ Wel moet opgemerkt worden dat deze aanslag plaatsvond voordat Al-

---

⁴¹³ A. Zavis, 'Daughters of Iraq. Women take on a Security Role', *Los Angeles Times*, 4 juni 2008, <http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-daughters4-2008jun04,0,7497772.story>.

⁴¹⁴ Stone en Patillo, 'Al Qaeda', pp. 169-171.

⁴¹⁵ M. Ahmed, 'Al-Shabaab Trains 70 Female Suicide Bombers', *Somalia Report*, 14 maart 2011, http://www.somaliareport.com/index.php/post/258/Al_Shabaab_Trains_70_Female_Suicide_Bombers.

⁴¹⁶ CNN, 'Somali Official Killed in Suicide Attack', 10 juni 2011, http://articles.cnn.com/2011-06-10/world/somalia.official.killed_1_suicide-bomber-suicide-attack-somali-official?_s=PM:WORLD

Shabaab zich officieel aansloot bij het netwerk van Al-Qaeda.⁴¹⁷ Of het leiderschap van Al-Qaeda al-Sulba erin slaagt deze dochterorganisatie te weerhouden van het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen, is nog maar de vraag. Het is in ieder geval duidelijk geworden dat ook salafi-jihadistische organisaties buiten Irak bereid zijn ideologische bezwaren opzij te zetten omwille van tactische voordelen. Wanneer de noodzaak voor dergelijke organisaties afneemt, zal de liberale deur die het voor vrouwen mogelijk maakt aan zelfmoordoperaties deel te nemen waarschijnlijk weer sluiten.⁴¹⁸

---

⁴¹⁷ 'Al-Shabaab sluit zich aan bij Al-Qaeda', nu.nl, 9 februari 2012, on line beschikbaar via <http://www.nu.nl/buitenland/2737299/al-shabaab-sluit-zich-bij-al-qaeda.html>

⁴¹⁸ Ali, 'Rocking', p. 51.

6. Conclusie

De aanname dat vrouwen van nature niet gewelddadig zijn is nog altijd sterk verankerd in het denken over terrorisme en geweld. Toch blijkt uit bestudering van het moderne terrorisme dat vrouwen al sinds de eerste golf van modern terrorisme, eind negentiende eeuw, betrokken zijn bij het uitvoeren van terroristische operaties. Zij hadden hier uiteenlopende redenen voor; het idee dat gewelddadige vrouwen louter functioneren als de pionnen van mannen gaat maar in enkele gevallen op. Rapoport's theorie over de vier golfbewegingen binnen het moderne terrorisme laat bovendien zien dat het fenomeen gekenmerkt wordt door continuïteit in het gebruik van geweld enerzijds, en discontinuïteit in de gebruikte methodes en strategieën anderzijds. In de huidige en laatste golf van het moderne terrorisme, die meer dan de andere golven gekoppeld wordt aan religie, is een gevreesde innovatie doorgevoerd: zelfmoordterrorisme. Het bijna tegennatuurlijke gegeven dat ook vrouwen bereid zijn hun leven op te offeren, leidde tot de volgende onderzoeksvraag: *Hoe valt de explosief gestegen inzet van het aantal vrouwelijke zelfmoordterroristen door islamitische terroristische organisaties, in het bijzonder Al-Qaeda in Irak, te verklaren?*

Om deze vraag te beantwoorden is een drieledig theoretisch kader geschetst, aan de hand waarvan vrouwelijk zelfmoordterrorisme vanuit structuralistisch, rationalistisch en culturalistisch perspectief is bekeken.

Vanuit structuralistisch perspectief is onderzocht hoe de acceptatie van (vrouwelijk) zelfmoordterrorisme binnen samenlevingen te verklaren valt. Opvallend is dat samenlevingen vatbaar blijken voor aangedikte dreigingspercepties en morele ontkoppeling – het mechanisme dat noodzakelijk is voor het accepteren van extreem geweld – en derhalve vrouwelijke zelfmoordterroristen omarmen, maar dat de sociale status van de vrouw nauwelijks verandert. Factoren als economische ontwikkeling, onderwijs en mate van democratisering zijn slecht van indirecte invloed op het opkomen van zelfmoordterrorisme binnen bepaalde samenlevingen.

In deze scriptie wordt gesteld dat de terroristische organisaties de drijvende kracht vormen achter het fenomeen. Vanuit rationalistisch perspectief is aangetoond dat zij tactische, strategische en psychologische voordelen onttelen aan het inzetten van vrouwelijke zelfmoordterroristen. Deze *femmes fatales*, in de letterlijke zin van het woord, blijken dodelijker dan hun mannelijke collega's, en genereren bovendien meer

aandacht voor de goede zaak. Ook voor conservatief-islamistische organisaties, die in deze scriptie vooral onder de loep zijn genomen, is gebleken dat deze voordelen zwaarder wegen dan eventuele religieuze of ideologische bezwaren. Het feit dat de voordelen van vrouwelijke zelfmoordterroristen voortkomen uit cultureel bepaalde, seksegerelateerde vooroordelen brengt een lastige paradox met zich mee: het aanpakken van deze normen vermindert de hoge effectiviteit van vrouwelijke bommendragers, maar als er te zwaar aan de sekseverhoudingen getornd wordt, kan dat leiden tot protest vanuit de samenleving.⁴¹⁹

Tot slot is, vanuit culturalistisch perspectief, een verband gelegd tussen individuele motivaties en de creatie van een martelaarscultuur. Vrouwelijke zelfmoordterroristen worden, net zoals mannen, gedreven door uiteenlopende motivaties. Voor een aantal van hen kan het martelaarschap een aanvullende motivatie zijn: met hun dood verkrijgen ze een sociale status die ze in leven nooit bereikt zouden hebben. Vooral onder de Palestijnse strijders, maar ook onder Tsjetsjeense opstandelingen en de Sri Lankaanse Tamil Tijgers, is de martelaarscultus van groot belang. In Irak is de martelaarscultuur veel minder sterk ontwikkeld. Voor vrouwen is deze zelfs bijna afwezig, wat wellicht verklaarbaar is door de extreem lage sociale positie van de Iraakse vrouw, door de persoonlijke motivaties voor hun daden en door het tactische karakter van het Iraakse zelfmoordterrorisme in het algemeen.

Deze scriptie biedt geen ruimte voor het doen van uitgebreide aanbevelingen naar beleidsmakers en veiligheidspersoneel. De rol van wetenschappers in het tegengaan van vrouwelijk zelfmoordterrorisme kan hier echter wel kort voor het voetlicht gebracht worden. Onderzoek naar de motivaties van vrouwelijke zelfmoordterroristen is van het grootste belang om zicht te krijgen op de drijfveren achter het fenomeen. Aan de hand daarvan kunnen beleidsaanbevelingen gedaan worden die inspelen op al dan niet contextspecifieke factoren die vrouwelijk zelfmoordterrorisme aanwakkeren. Het 'Dochters van Irak'-programma is een mooi voorbeeld van het bestrijden van tactische voordelen van vrouwelijk zelfmoordterrorisme, zonder de culturele normen te overschrijden. De uitvoering van het programma kan echter nog sterk verbeterd worden.

---

⁴¹⁹ O'Rourke, 'Suicide', p. 718.

Tevens kunnen wetenschappers bijdragen aan het verminderen van de populariteit van jihadistische organisaties als Al-Qaeda, door uiteen te zetten hoe terroristische organisaties religieuze teksten manipuleren voor hun eigen gewin. Het is een feit dat Al-Qaeda in toenemende mate van de meeste moslims vervreemd raakt, en zelfs van de meeste islamisten. Dit is een trend die met behulp van de wetenschap gestimuleerd kan worden.⁴²⁰ Bloom stelt een 3D-strategie voor: delegitimeren, deromantiseren en demobiliseren. Allereerst moet de aantrekkingskracht van het martelaarschap op individuen en de steun vanuit de gemeenschap ondermijnd worden, door te laten zien dat zelfmoordterrorisme geen religieuze basis heeft. Ten tweede moet het romantische en heroïsche beeld van zelfmoordterroristen ontkracht worden. Aangezien de media – vaak onbedoeld – verantwoordelijk zijn voor de idealisering van het martelaarschap, is een belangrijke rol in de deromantisering van het martelaarschap voor hen weggelegd. In plaats daarvan moet de verwoestende uitwerking en de nutteloosheid van zelfmoordterrorisme aangetoond worden – geen eenvoudige taak, omdat de methode in het verleden lonend is gebleken. Tot slot moeten vrouwen in gaan zien dat een zelfmoordaanslag niet de beste oplossing voor problemen is. ‘Gezien het feit dat vrouwen vaak radicaler zijn dan mannen en dat sommigen zeer fanatieke aanhangsters zijn, is het te hoog gegrepen te proberen hen op heel andere gedachten te brengen’, stelt Bloom. ‘[M]aar we kunnen er beslist naar streven hun gedrag te veranderen.’⁴²¹ Zoals eerder in dit werk gesteld: als de geweldscyclus op één punt doorbroken kan worden, is al een belangrijke stap gemaakt in het bestrijden van vrouwelijk zelfmoordterrorisme.

Aan deze conclusies kan tot slot toegevoegd worden dat vrouwelijk zelfmoordterrorisme een onderwerp is dat pas sinds kort intensief wordt bestudeerd. Met iedere nieuwe aanslag, maar ook met iedere nieuwe studie, komen er nieuwe inzichten naar boven. De verklaringen voor vrouwelijk zelfmoordterrorisme die in deze scriptie opgevoerd worden kunnen dus allerminst aangemerkt worden als definitief. Ze geven hooguit de actuele wetenschappelijke stand van zaken weer, en bieden hopelijk een uitgangspunt voor verder onderzoek naar dit intrigerende fenomeen.

---

⁴²⁰ Bloom, *Overtuiging*, p. 252.

⁴²¹ Ibidem, pp. 258-259.

Literatuurlijst

Niet gedrukte bronnen

M.M. Hafez, 'Mohammed Hafez on Suicide Bombings in Iraq', toespraak tijdens de World Affairs Council of Northern California, 25 maart 2008, San Francisco, http://fora.tv/2008/03/25/Mohammed_Hafez_on_Suicide_Bombings_in_Iraq#fullprogram

Boeken

A.A. Allawi, *The Occupation of Iraq. Winning the War, Losing the Peace*, Londen/New Haven, CT, 2007

M. Bloom, *Uit overtuiging. Vrouwen en terrorisme*, Amsterdam 2011

M. Bloom, *Dying to Kill. The Allure of Suicide Terror*, New York 2005

P. Brookes, *A Devil's Triangle. Terrorism, Weapons of Mass Destruction and Rogue States*, Lanham, MD, 2005

K. Cragin en S.A. Daly, *Women as terrorists. Mothers, recruiters and martyrs*, Santa Barbara 2009

M. Gonzalez-Perez, *Women and Terrorism. Female activity in domestic and international terror groups*, Londen/New York, 2008

M.M. Hafez, *Suicide Bombers in Iraq. The Strategy and Ideology of Martyrdom*, Washington D.C. 2007

P.R. Knauss, *The Persistence of Patriarchy. Class, Gender and Ideology in Twentieth Century Algeria*, New York 1987

E. Kuhlman, *A to Z of women in World history*, New York 2002

N. Lentinck, *Praten als Brugman. De wereld van een Nederlandse volksprediker aan het einde van de Middeleeuwen*, Hilversum 1999

A. Moghadam, *The Globalization of Martyrdom. Al Qaeda, Salafi Jihad, and the Diffusion of Suicide Attacks*, Baltimore 2008

R.A. Pape, *Dying to Win. The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York 2005

C. Reuter, *My Life is a Weapon. A Modern History of Suicide Bombing*, Oxford/Princeton, NJ, 2004

J. Steans, *Gender and International Relations*, Cambridge/Malden, MA, 2006

Artikelen

N. al-Ali, 'Reconstructing Gender. Iraqi women between dictatorship, war, sanctions and occupation', *Third World Quarterly*, vol. 26, no. 4-5 (2005), pp. 739-758

F. Ali, 'Rocking the Cradle to Rocking the World. The Role of Muslim Female Fighters', *Journal of International Women's Studies*, vol. 8, no. 1 (november 2006), pp. 21-35

M. Alvanou, 'Palestinian Women Suicide Bombers. The Interplaying effects of Islam, Nationalism and Honor Culture', *The Homeland Security Review*, vol. 2, no. 1 (2008), pp. 1-28

K. Andriolo, 'Murder by Suicide. Episodes from Muslim History', *American Anthropologist*, vol. 104, no. 3 (2002), pp. 736-742

N. Ayers, 'Ghost Martyrs in Iraq. An Assessment of the Applicability of Rationalist Models to Explain Suicide Attacks in Iraq', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 31, no. 9 (2008), pp. 856-882

A. Berko en E. Erez, 'Gender, Palestinian Women, and Terrorism. Women's Liberation or Oppression?', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 30, no. 6 (2007), pp. 493-519.

A. Berko, E. Erez en J.L. Globokar, 'Gender, Crime and Terrorism. The case of Arab/Palestinian Women in Israel', *British Journal of Criminology*, vol. 50 (2010), pp. 670-689

S. Brooke, 'Strategic Fissures: The Near and Far Enemy Debate', A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-Inflicted Wounds. Debates and Divisions within al-Qa'ida and its Periphery*, West Point 2010, pp. 45-68

V. Brown, 'Al-Qa'ida Central and Local Affiliates' A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-Inflicted Wounds. Debates and Divisions within al-Qa'ida and its Periphery*, West Point 2010, pp. 69-99

C. Brunner, 'Female Suicide Bombers – Male Suicide Bombing? Looking for Gender in Reporting the Suicide Bombings of the Israeli-Palestinian Conflict', *Global Society*, vol. 19, no. 1 (2005), p. 29-48

I. Coleman, 'Women, Islam and the New Iraq', *Foreign Affairs*, vol. 85, no. 1 (januari/februari 2006)

D. Cook, 'Women fighting jihad?', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 28 (2005), pp. 375-384

Crisis Group International, 'Iraq's Civil War, the Sadrists and the Surge', Middle East Report no. 72, Bagdad/Damascus/Brussel, 7 februari 2008

K.J. Cunningham, 'Cross-Regional Trends in Female Terrorism', *Studies in Conflict and Terrorism*, vol. 26, no. 3 (2003), pp. 171-195.

A. Dalton en V. Asal, 'Is it Ideology or Desperation. Why do Organizations Deploy Women in Violent Terrorist Attacks', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 34 (2011), pp. 802-819

C. Dickey et. al, 'Women of Al Qaeda', *Newsweek*, vol. 146, no. 24, 12 december 2005, pp. 26-36

T. Dragadze, 'Islam in Azerbaijan. The Position of Women', C. Fawzi El-Solh en J. Mabro (eds.), *Muslim Women's Choices. Religious Belief en Social Reality*, Oxford/Providence, RI, 1994, pp. 152-163.

B. Fishman, 'After Zarqawi. The Dilemmas and Future of Al-Qaeda in Iraq', *The Washington Quarterly*, vol. 29, no. 4 (najaar 2006), pp. 19-32

A.H. Garrison, 'Defining Terrorism. Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence', *Criminal Justice Studies*, vol. 17, no. 3 (september 2004), pp. 259-279

C.E. Gentry en L. Sjoberg, 'The Gendering of Women's Terrorism', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, GA, 2011, pp. 57-80

M. Gonzalez-Perez, 'The False Islamization of Female Suicide Bombers', *Gender Issues*, vol. 28 (2011) pp. 50-65.

B. de Graaff, 'Something in the air. Terrorisme als kunst', College bij de opening van het academisch jaar van de Campus Den Haag van de Universiteit Leiden, 4 september 2007

M.M. Hafez, 'Martyrdom Mythology in Iraq. How Jihadists Frame Suicide Terrorism in Videos and Biographies', *Terrorism and Political Violence*, vol. 19, no. 1 (2007), pp. 95-115

M.M. Hafez, 'Rationality, Culture, and Structure in the Making of Suicide Bombers. A Preliminary Theoretical Synthesis and Illustrative Case Study', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 29, no. 2 (2006), pp. 165-185

M.M. Hafez, 'Tactics, *Takfir*, and anti-Muslim Violence', A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-inflicted Wounds. Debates and Divisions within Al Qa'ida's Periphery*, West Point 2010, pp. 19-44

A. Horne, 'The Battle of Algiers, January – March 1957', D. Rapoport (ed.), *Terrorism. Critical Concepts in Political Science*, Oxfordshire 2006, pp. 338- 365

R.J. Hughbank en A.J. Conkey, 'Women and Terrorism in our culture. Is it possible?', R.J. Hughbank, A.F. Niosi en J.C. Dumas (eds.), *The Dynamics of Terror and creation of homegrown terrorists*, Mustang, OK, 2010, pp. 147-169

S.T. Ismael, 'Dismantling the Iraqi Social Fabric. From Dictatorship Through Sanctions to Occupation', *Journal of Comparative Family Studies*, vol. 35, no. 2 (voorjaar 2004), pp. 333-349

K. Jacques & P.J. Taylor, 'Female Terrorism. A review', *Terrorism and Political Violence*, vol. 21, no. 3 (juli 2009), pp. 499-515

A. Jamieson, 'Mafiosi and terrorists. Italian women in violent organizations', *SAIS Review*, vol. 20, no. 2 (zomer/herfst 2000), pp. 51-64

S. Kimhi en S. Even, 'Who are the Palestinian Suicide Bombers?', *Terrorism and Political Violence*, vol. 16, no. 4 (2004), pp. 815-840

A.B. Krueger en J. Malečková, 'Education, Poverty and Terrorism. Is There a Causal Connection?', *Journal of Economic Perspectives*, vol. 17, no. 4 (2003), pp. 119-144

S. Kucherov, 'The case of Vera Zasulich', *Russian Review*, vol. 11, no. 2 (april 1952), pp. 86-96

B. Lia, 'Jihadi Strategists and Doctrinarians', A. Moghadam en B. Fishman (eds.), *Self-inflicted Wounds. Debates and Divisions within Al-Qa'ida and its Periphery*, West Point 2010, pp. 100-131

- J. van der Lijn en E. Bakker, 'Het einde van religieus terrorisme?: en wat daarna?', *Internationale Spectator*, vol. 65, no. 7/8 (2011), pp. 389-392
- A. Moghadam, 'Motives for Martyrdom. Al-Qaida, Salafi Jihad, and the Spread of Suicide Attacks', *International Security*, vol. 33, no. 3 (winter 2008/09), pp. 46-78
- A. Moghadam, 'The Roots of Suicide Terrorism. A Multi-causal Approach', Working draft: paper gepresenteerd op de Harrington Workshop on the Root Causes of Suicide Terrorism, Universiteit van Texas in Austin, 12-13 mei 2005
- C.D. Ness, 'In the Name of the Cause. Women's Work in Secular and Religious Terrorism', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 28 (2005), pp. 353-373
- L.A. O'Rourke, 'What's Special about Female Suicide Terrorism?', *Security Studies*, vol. 18 (2009), pp. 681-718
- D. Rapoport, 'The Four Waves of Rebel Terror and September 11', *Anthropoetics*, vol. 8, no. 1 (lente/zomer 2002)
- Y. Schweitzer, 'Palestinian Female Suicide Bombers. Virtuous Heroines or Damaged Goods?', C.D. Ness (ed.) *Female Terrorism and Militancy. Agency, Utility, and Organization*, (Londen 2008) pp. 131-145
- A. Serafim, 'Terrorism. A Cultural Phenomenon?', *PfP Consortium Quarterly Journal* (voorjaar 2005), pp. 61-74
- L. Sjoberg, G.D. Cooke en S.R. Neal, 'Introduction. Women, gender, and Terrorism', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, GA, 2011, pp. 1-25
- J. Stone en K. Pattillo, 'Al-Qaeda's Use of Female Suicide Bombers in Iraq. A Case Study', L. Sjoberg en C.E. Gentry (eds.), *Women, Gender and Terrorism*, Londen/Athens, GA, 2011, pp. 159-175.
- D. Tosini, 'A Sociological Understanding of Suicide Attacks', *Theory, Culture & Society*, vol. 26, no. 4 (2009), pp. 67-96
- D. Tosini, 'Al-Qaeda's Strategic Gamble. The Sociology of Suicide Bombings in Iraq', *Canadian Journal of Sociology*, vol. 35, no. 2 (2010), pp. 271-308

UNAMI Human Rights Office/OHCHR, *2010 Report on Human Rights in Iraq*, Bagdad 2011

K. VanderKaay, 'Girls Interrupted. The Making of Female Palestinian Suicide Bombers', J. Kurianski (ed.), *Terror in the Holy Land. Inside the Anguish of the Israeli-Palestinian Conflict*, Westport, CT, 2006, pp. 13-24

N. Vince, 'Colonial and Post-Colonial Identities. Women Veterans of the "Battle of Algiers"', V. Drapac en A. Lambelet (eds.), *French History and Civilization. Papers from the George Rudé Seminar*, 2009, pp. 153-168

K. Von Knop, 'The Female Jihad. Al Qaeda's Women', *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 30, no. 5 (2007), pp. 397-414

J. Withuis, 'Sekse en Sekte. Moslima terrorisme geanalyseerd en vergeleken, in: *Radicaliserende vrouwen. Nederlandse communistische vrouwen (1945-1970) en Nederlandse islamitische vrouwen (1989-heden), een comparatieve analyse*, Den Haag 2007

R. Yadlin, 'Female Martyrdom. The Ultimate Embodiment of Islamic Existence?', in Y. Schweitzer, *Female Suicide Bombers. Dying for Equality?*, Tel Aviv 2006, pp. 51-61

Internetbronnen

M. Ahmed, 'Al-Shabaab Trains 70 Female Suicide Bombers', Somalia Report, 14 maart 2011, http://www.somaliareport.com/index.php/post/258/Al_Shabaab_Trains_70_Female_Suicide_Bombers

N. al-Ali en N. Pratt, 'Women in Iraq. Beyond the Rhetoric', Middle East Report no. 239 (zomer 2006), http://wrap.warwick.ac.uk/1090/1/WRAP_Pratt_0873082-150709-al-ali_pratt239final.pdf.

Algerian Review [weblog], 'Djamila Bouhired steps into politics and mourns for the revolution', 22 December 2009, <http://algerianreview.wordpress.com/tag/djamila-bouhired/>

F. Armanios, 'Islamic religious schools, Madrasas: Background', Congressional Research Service Reports, 29 oktober 2003, <http://fpc.state.gov/documents/organization/26014.pdf>

C. Beyler, 'Messengers of Death. Female Suicide Bombers', International Institute for Counterterrorism, (2003), <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/94/Default.aspx>

A. Blomfield, 'Iraq sectarian war flares as 32 killed in suicide attack on funeral procession', *The Telegraph*, 27 januari 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/9043894/Iraq-sectarian-war-flares-as-32-killed-in-suicide-attack-on-funeral-procession.html>

Chicago Project on Security and Terrorism, Suicide Attack Database, <http://cpost.uchicago.edu/>

CNN, 'Somali Official Killed in Suicide Attack', 10 juni 2011, http://articles.cnn.com/2011-06-10/world/somalia.official.killed_1_suicide-bomber-suicide-attack-somali-official?_s=PM:WORLD

De Volkskrant, 'Arabische Liga: Aanval op Irak opent poorten hel', 5 september 2002, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/612266/2002/09/05/Arabische-Liga-aanval-op-Irak-opent-poorten-hel.dhtml>

De Volkskrant, 'Hofstadgroep beraamde aanslag op Hirsi Ali', 13 januari 2005, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/689208/2005/01/13/Hofstadgroep-beraamde-aanslag-op-Hirsi-Ali.dhtml>

De Volkskrant, 'Grootscheepse klopjacht in Irak', 12 september 2005, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/688641/2005/09/12/Grootscheepse-klopjacht-in-Irak.dhtml>

De Standaard, 'Irak is er klaar voor. Vrouwen aan de top', 29 september 2011, on line beschikbaar via <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=1V3GB0IS>

Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, 'Het leven van Liedewij, de maagd van Schiedam', L. Jongen en C. Schotel (eds.), Hilversum 1994 (tweede druk) , http://www.dbnl.org/tekst/_lie002lied01_01/_lie002lied01_01_0003.php.

M. Fogteloo, 'Lipstick-martelaressen. Emancipatie van de intifada', *De Groene Amsterdammer*, 18 oktober 2003, <http://www.groene.nl/2003/42/lipstick-martelaressen>

K. Ghattas, 'De vrouwen van Irak zijn hoopvol en strijdlustig', *De Volkskrant*, 15 september 2003, <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/718310/2003/09/15/De-vrouwen-van-Irak-zijn-hoopvol-en-strijdlustig.dhtml>

Koran Online, <http://www.koranonline.nl/koran/nl/>

NOS nieuws, 'Arrestatiebevel tegen Irakese vicepresident', 19 december 2011, <http://nos.nl/artikel/323706-arrestatiebevel-tegen-irakese-vicepresident.html>

R. MacFarlane, 'From Beirut to 9/11', *New York Times*, 22 oktober 2008, http://www.nytimes.com/2008/10/23/opinion/23mcfarlane.html?_r=2&oref=slogin

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding, 'Al Qa'ida in Iraq (AQ-I)', http://www.nctb.nl/onderwerpen/Kennisbank_terrorisme/Organisaties/

Nu.nl, 'Al-Shabaab sluit zich aan bij Al-Qaeda', 9 februari 2012, <http://www.nu.nl/buitenland/2737299/al-shabaab-sluit-zich-bij-al-qaeda.html>

S. Obaid-Chinoy, 'Children taught to be suicide bombers,' CNN, 15 juni 2010, http://articles.cnn.com/2010-06-15/opinion/obaid.suicide.children_1_suicide-bombers-pakistan-northwest-frontier-province?_s=PM:OPINION

J. Paige, 'Stockholm suicide bomber. Taimour Abdulwahab al-Abdaly profile', *The Guardian*, 12 december 2010, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/12/stockholm-suicide-bomber-profile>

Pew Global Attitudes Project, 'Obama's Challenge in the Muslim World. Arab Spring Fails to Improve U.S. Image', 17 mei 2011, <http://www.pewglobal.org/files/2011/05/Pew-Global-Attitudes-Arab-Spring-FINAL-May-17-2011.pdf>

P.J. Philips, 'The lone wolf suicide terrorist. A preliminary application of mean-variance methods', *Applied Economics Research Bulletin*, 2010, on line beschikbaar via <http://berkeleymath.com/Documents/THE%20LONE%20WOLF%20SUICIDE%20TERRORIST.pdf>

F. Qazi, 'US/Iraq. Suicide Bombings by Women play larger role', Oxford Analytica, 4 maart 2008, http://www.farhanaqazi.com/uploads/6/8/4/5/6845221/oxford_analytica_us_iraq_suicide_bombings_by_women_play_larger_role_tmpe15.pdf

S. Rotella, 'European Women Join Ranks of Jihadis', *Los Angeles Times*, 10 januari 2006, <http://articles.latimes.com/2006/jan/10/world/fg-women10>

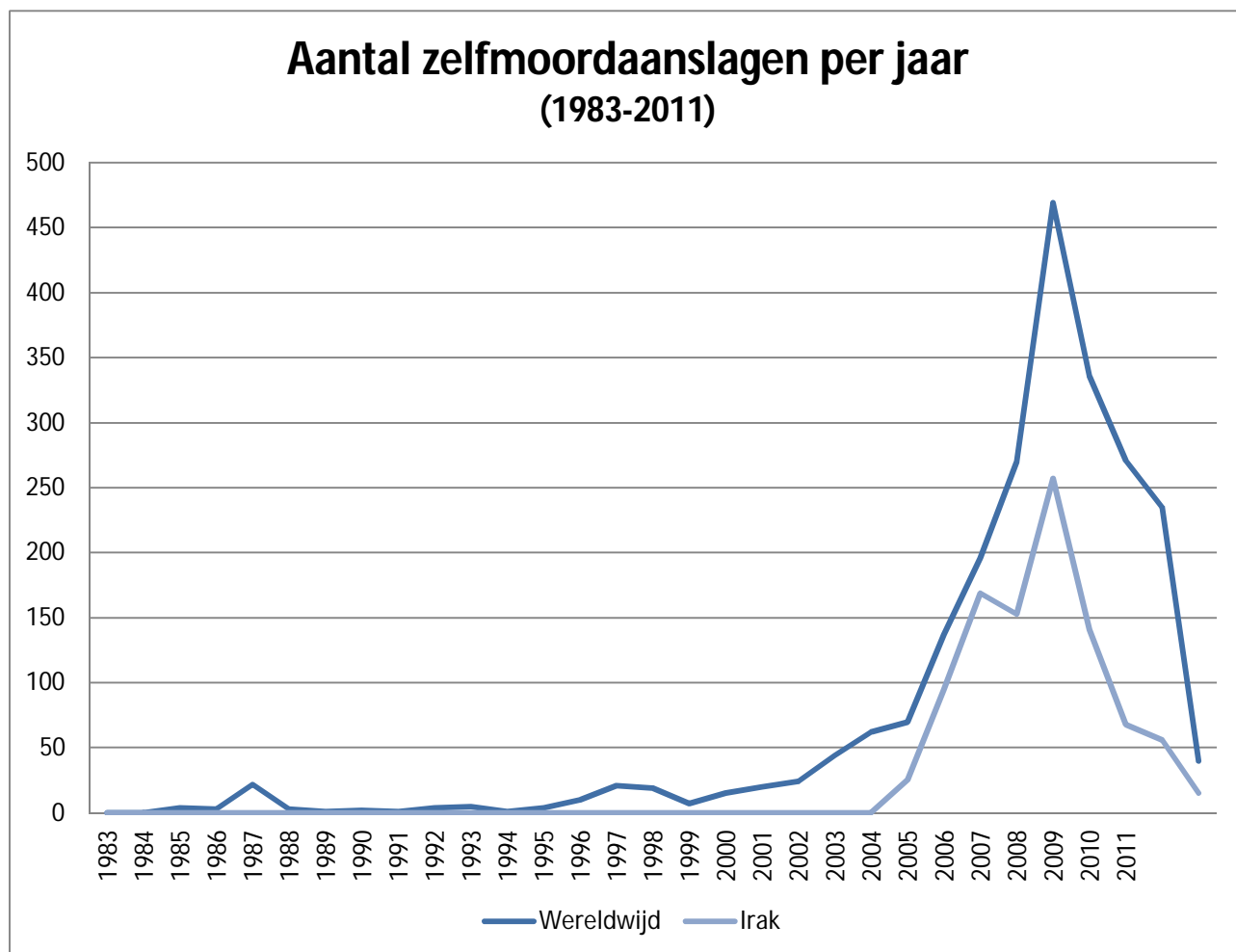
A.J. Rubin, 'How Baida Wanted to Die', *The New York Times*, 12 augustus 2009, on line beschikbaar via <http://www.nytimes.com/2009/08/16/magazine/16suicide-t.html?pagewanted=all>

A. Verbij, 'Vera Zasoelitsj anarchisme een sombere tobster met pistool', *De Groene Amsterdammer*, 4 mei 1994, <http://www.groene.nl/1994/18/vera-zasoelitsj-anarchisme-een-sombere-tobster-met-pistool>

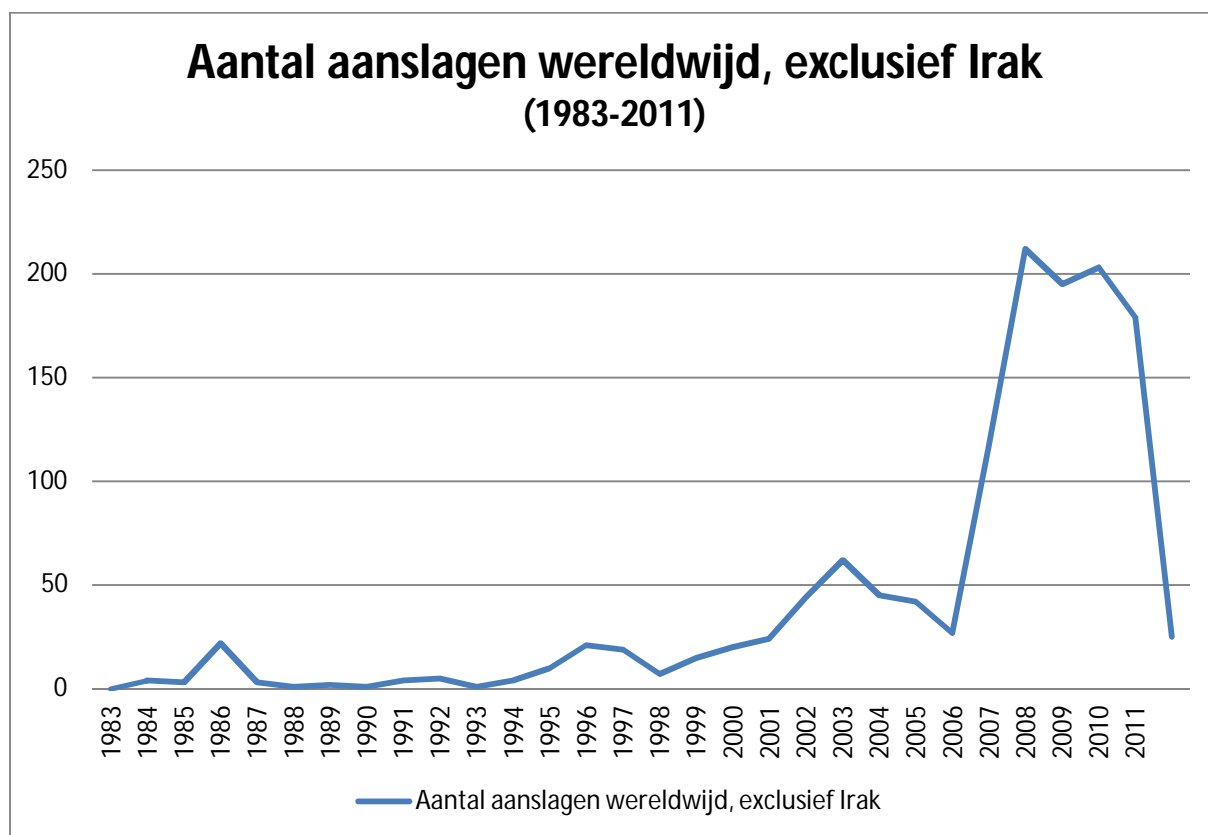
J. Tromp, 'Vrees voor burgeroorlog Irak groeit', *Volkscrant*, 4 augustus 2006, <http://www.volkscrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/764871/2006/08/04/Vrees-voor-burgeroorlog-Irak-groeit.dhtml>

G.W.F. Vigeveno, 'Irak en de erfenis van Saddam Hoessein', Instituut Clingendael, januari 2003, http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_ess_vigeveno.pdf

A. Zavis, 'Daughters of Iraq. Women take on a Security Role', *Los Angeles Times*, 4 juni 2008, <http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-daughters4-2008jun04,0,7497772.story>

Bijlage 1**Figuur II.**

Bron: Chicago Project on Security and Terrorism

Figuur III.

Tot de aanslagen op 11 september 2001 waren de Sri Lankaanse Tamil Tijgers en de Palestijnse militanten verantwoordelijk voor het overgrote merendeel van de zelfmoordaanslagen (respectievelijk 74 en 44 aanslagen over de periode maart 1983 – september 2001).

Sinds 9/11 voeren Afghaanse en Pakistaanse opstandelingen de lijst aan, met respectievelijk 541 en 275 zelfmoordaanslagen over de periode 2001-2011. Zij waren samen ook verantwoordelijk voor de enorme toename in het aantal zelfmoordaanslagen in 2007. Terwijl de Tamil Tijgers minder actief werden, bleef ook het aantal door de Palestijnen gepleegde aanslagen het afgelopen decennium hoog.

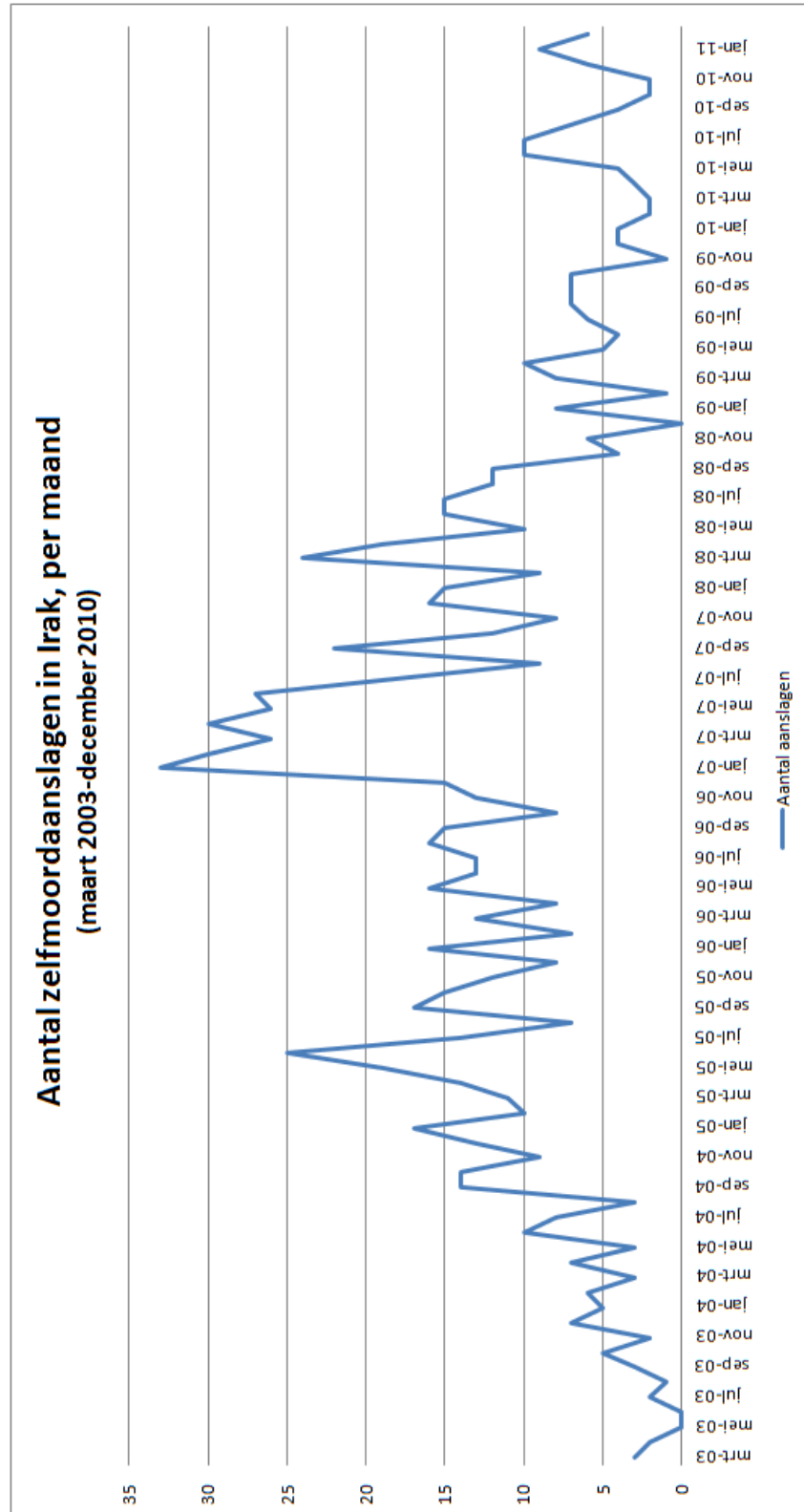
Bron: Chicago Project on Security and Terrorism

Figuur IV.

Bron: Chicago Project on Security and Terrorism

Bijlage 2

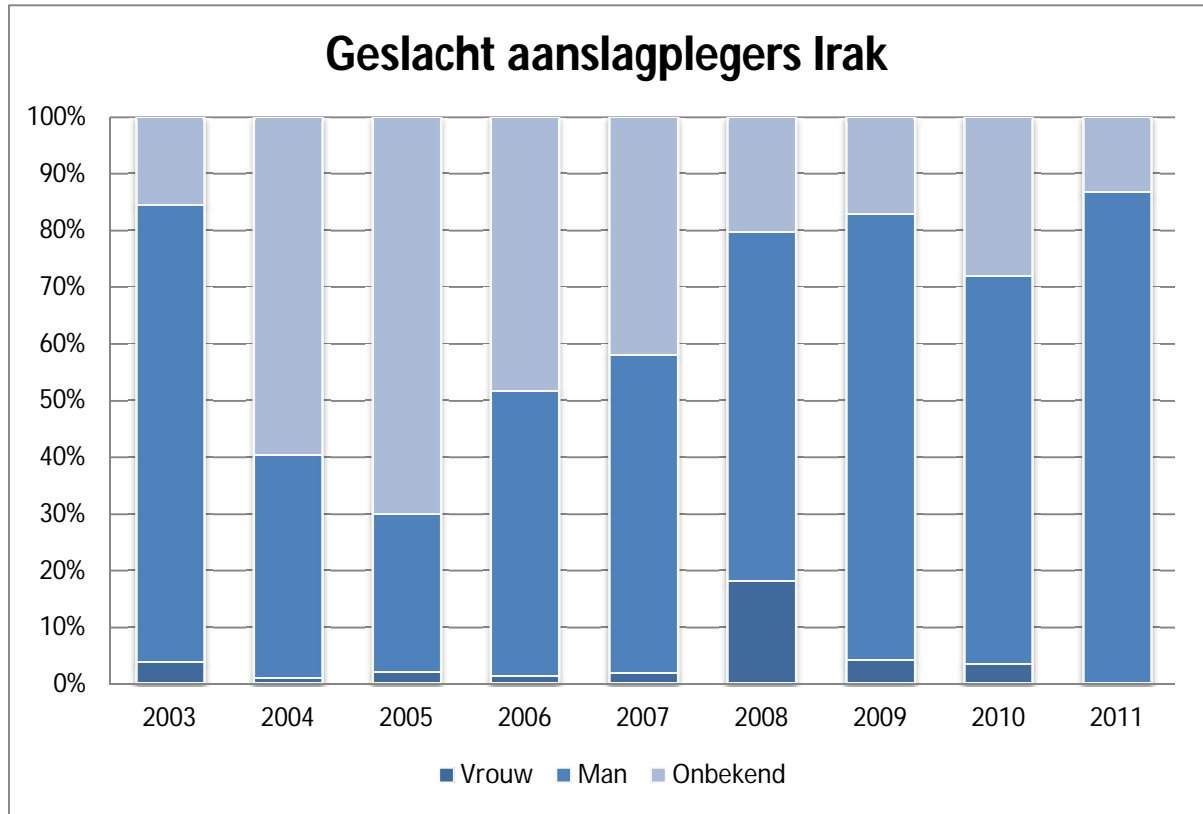
Figuur V.

Bron: Chicago Project on Security and Terrorism

Bijlage 3

Figuur VI.

Bron: Chicago Project on Security and Terrorism